

мр. Горан Цветић
- адвокат -

**СРБИЈА ПРЕД
ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА:
ПРВИХ 15 ГОДИНА**

**КАКО СЕ ОБРАТИТИ СТРАЗБУРУ
СА
ПРЕГЛЕДОМ СУДСКЕ ПРАКСЕ**

© Горан Цветић 2019. Сва права задржана. Забрањено је објављивање или преузимање ове књиге у електронском или било ком другом облику без сагласности аутора.

УВОД

Дана 03. марта 2019. године навршило се 15 година од ратификације Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода од стране Србије. Наша земља је Конвенцију ратификовала 03. марта 2004. и од тада Европски суд за људска права је донео 194 пресуда по представкама наших грађана. Србија се одбранила у само 17 предмета, што показује да владавина права још увек није пустила чврсте корене и да многи грађани спас за своје правне проблеме траже у Стразбуру. Међутим, наведене бројке су варљиве. Велики број предмета је спојен и одлучен јединственом пресудом. Поред тога, велики број предмета је завршен судским поравнањем (“amicable settlement”), при чему јавност Србије уопште не зна колики је број таквих нагодби којих мора бити на стотине. То је ситуација у којој је јасно да ће држава изгубити спор, а решење се налази нагодбом са подносиоцима представки. Сем тога, реформа Суда 2014. године је допринела да 11.624 представки против Србије буде одбачено по кратком поступку о чему ће бити речи.

Од ратификације пред Европским судом за људска права поднето је преко 20.000 представки наших грађана, што пропорционално њеној величини Србију ставља на шесто место по броју представки међу 47 земаља чланица Савета Европе. Ова књига има за циљ да хронолошки упути грађане Србије у петнаестогодишњу праксу Европског суда када је наша земља у питању, тиме им помажући да прегледом те праксе евентуално идентификују свој проблем, као и да их упути како да се формално-правно ваљано обрате суду у Стразбуру. Истовремено, она има за циљ да адвокате, судије, студенте права, запослене у органима управе, стручну јавност и све друге заинтересоване ефикасно упути у суштину најзначајнијих одлука које је Европски суд до сада донео у погледу Србије.

ПРЕДГОВОР

СРБИЈА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА: ПРВИХ 15 ГОДИНА

КАКО СЕ ОБРАТИТИ СТРАЗБУРУ СА ПРЕГЛЕДОМ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Европска конвенција о људским правима и слободама је усвојена у Риму 04.11.1950. године и на тај начин отворена за потписивање и ратификацију чланицама Савјета Европе. Основ за доношење ове Конвенције представља Универзална декларација о људским правима коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација резолуциом 217 (III) од 10. децембра 1948. године. Ради се о инструментима од изузетно великог значаја за заштиту људских права и основних слобода без чијег постојања би било немогуће замислити правну сигурност свих чланова људске заједнице, њихово достојанство, правду, мир и правни поредак. Ради се о стварању једног заједничког стандарда, кога кроз примјене ових инструмената, треба да достигну сви народи и све нације, који полазе од тога да се сва људска бића рађају слободна и једнака и да имају иста права, без обзира на њихову националну, вјерску, полну или било какву другу припадност. Непоштивање ових стандарда је, како у првом, затим другом па и каснијим ратовима и сукобима широм планете, проузроковало застрашујућа кршења људских права и слобода и озбиљно је наметнуло потребу да се кроз ове инструменте, односно њихово прихватање и ратификацију изграде ови универзални стандарди који представљају услов без кога се не може размишљати о слободи и достојанству личности.

Полазећи од ових стандарда и појединачних права и слобода поближе описаних у Европској конвенцији о људским правима и слободама и њеним протоколима све државе потписнице су се обавезале да ће свим лицима под својом јурисдикциом гарантовати права и слободе њоме утврђене.

Дакле, услов за остваривање правне заштите пред овим Судом, односно Европским судом за људска права у Стразбуру јесте исцрпљивање свих правних средстава која лицима стоје на располагању у складу са домаћим правим поретком и јурисдикциом или пружање доказа да тако исцрпљивање правних лијекова не би било могуће, а нити би ти правни лијекови били дјелотворни.

Управо у том контексту треба посматрати књигу аутора мр Горана Цветића, адвоката из Београда под називом „Србија пред Европским судом за људска права: првих 15 година”,

„Како се обратити Стразбуру“ са прегледом судске праксе, која представља незамјениво штиво, не само за правне теоретичаре који се баве овом облашћу права него и за оне посленике правне професије које се непосредно баве примјеном стандарда садржаних у Европској конвенцији о људским правима и слободама и њеним Протоколима у домаћем правном поретку, а нарочито, након исцрпљивања правних лијекова, остваривањем ових права пред Европским судом за људска права у Стразбуру. Овде притом треба имати у виду да су одлуке овог Суда не само правно обавезујуће за државе чланице Вијећа Европе, односно њене потписнице, него су оне прецедентног карактера и на овај начин постају извором права земаља потписница ове Конвенције.

О значају и потребама примјене ове Конвенције као и могућности остваривања правне заштите пред Европским судом за људска права у Стразбуру говори и чињеница да се преко 20.000 грађана Републике Србије, у времену од 03. марта 2004. године дана њене ратификације па до 03. марта 2019. године, обратило овом Суду и затражило заштиту својих права и слобода.

Управо из тих као из читавог низа других разлога, сматрам да књига аутора мр Горана Цветића, адвоката из Београда под насловом „Србија пред Европским судом за људска права: првих 15 година“, „Како се обратити Стразбуру“ са прегледом судске праксе, представља велики допринос у афирмацији заштите људских права и слобода, и да ће на најбољи могући начин послужити својој сврси и бити у функцији даљњег развоја правне теорије и судске праксе.

Академик проф. др Витомир Поповић
Правни факултет, Бања Лука

ДЕО ПРВИ

КАКО ДО СУДА У СТРАЗБУРУ?

Србија је ратификовала Европску конвенцију за заштиту људских права и фундаменталних слобода 03. марта 2004. године. Од тада па до данас Европском суду за људска права (у даљем тексту: "Суд" "Стразбур", "Европски суд") поднето је преко 20.000 представки наших грађана, што Србију ставља на шесто место међу 47 земаља Савета Европе, а убедљиво на прво место сразмерно броју становника. То већ довољно говори о незадовољству наших грађана како стањем у српском правосудју, тако и квалитетом судских одлука са којим су суочени.

До 03. марта 2019. године Европски суд је донео 194 пресуда по представкама наших грађана, а Србија се одбранила у само 17 предмета што је апсолутно незадовољавајући резултат. Свакако да је било много одбачених представки које су резултат неукости оних којих су се обраћали Суду. Било је и оних које су и неоправдано одбачене, али о томе ће бити речи касније. Такође, свакако да је било великог броја предмета који нису ни дошли до пресуде, већ су они окончани вансудским поравнањем у ситуацијама у којима је било очигледно да би Србија инсистенцијом да до пресуде и дође – изгубила спор.

Како до Стразбура? Ранијих година приступ Суду је био мање формалан него сада; међутим, тај приступ је посебно формализован увођењем Правила 47. Пословника Суда које је ступило на снагу 1. јануара 2014., а допуњен још оштријим правилима од 01.01.2016. године. Раније је било довољно да се подносилац представке обрати писменим путем Стразбуру наводећи због чега се жали и то у року од 6 месеци од коначне судске одлуке у Србији, Суд би му послао формулар представке коју би подносилац попунио и то би било – то. Даљи управљач поступком је био Суд. Међутим, сада је ситуација другачија и одмах треба рећи да свако ко жели да се обрати Стразбуру боље је да то уради преко адвоката. Јер, како наш народ каже, ко не плати на мосту, платиће на ћуприји и то вероватним одбачајем представке.

Дакле, прво и основно правило је да морате исцрпсти сва правна средства у Србији и поднети представку Стразбуру у року од 6 месеци од коначне одлуке домаћег суда. Али и овде треба бити обазрив будући да је усвојен Протокол 15 уз Конвенцију којим је тај рок скраћен на 4 месеца. Тај Протокол ће ступити на снагу у року од 6 месеци од када га ратификују све земље чланице Савета Европе, а то ће се најверованије десити током ове године. Србија га је потписала у децембру 2013., а ратификовала у мају 2015. године. Дакле, опрез. Већ сада саветујем подношење представке у року од 4 месеца. Исцрпљивање свих правних средстава подразумева и подношење уставне жалбе Уставном суду Републике Србије, будући да је Суд у предмету *Винчић и други против Србије* из 2008. године изнео став да уставна жалба, у принципу, представља делотворно правно средство. Представка Стразбуру мора бити на официјелном обрасцу Суда и садржавати све формалне захтеве из новог члана 47. Пословника Суда. Морате се трудити да будете јасни и концизни, ма колико је спор дуго трајао и на прве 3 стране јасно објаснити о чему се конкретно ради.

Поред ваших основних података, као што је речено, морате поднети доказе да сте исцрпili сва домаћа правна средства. То су судске пресуде домаћег суда. Често се у пракси наводи да представка мора бити поднета у року од шест месеци од правноснажности пресуде, али тај израз се не може, или се само делимично може узети као тачан. Наиме, у Србији најчешће правноснажне одлуке су одлуке Апелационих судова, али ако изјавите уставну жалбу Уставном суду, што је ванредни правни лек који у највећем броју случајева мора бити исцрпљен пре него што се обратите Стразбуру, онда је боље рећи да је рок за представку 6, односно ускоро, 4 месеца од дана доношења коначне судске одлуке у Србији и то од њене највише инстанце, дакле Уставног суда. Мада ни то није одлучујуће ако се обратите искусном адвокату. Ради се о томе да ако намераваате да се обратите Уставном суду уставном жалбом, а тај суд нема делотворну судску праксу која се тиче вашег случаја или је очито да уставна жалба у конкретном случају не би била делотворни правни лек, рок од 6 месеци у Стразбуру не престаје тећи. На пример, ако је ваш спор трајао, рецимо, 15 година

пред две инстанце у Србији, уставну жалбу треба изјавити у законском року, али се такође треба обратити и Стразбуру пре истека рока од 6, односно 4 месеца од одлуке Апелационог суда. Ово стога што се након протеча толико времена одлука Уставног суда, сем у изузетним случајевима, који одлучује у периоду од око још 3 или више година тешко може сматрати делотворним правним средством. Стога је ипак најбоље обратити се адвокату који зна праксу Суда.

Представка се подноси на образцу који се може преузети са веб сајта Суда. Представка се подноси на основу чланова 34. и 35. Европске конвенције за људска права који гласе:

Члан 34 - Појединачне представке

Суд може да прима представке од сваког лица, невладине организације или групе лица који тврде да су жртве повреде права установљених Конвенцијом или протоколима уз њу, учињене од стране неке Високе стране уговорнице. Високе стране уговорнице обавезују се да ни на који начин не ометају делотворно вршење овог права.

Члан 35 - Услови прихватљивости

1 Суд може узети предмет у поступак тек када се исцрпу сви унутрашњи правни лекови, у складу са општепризнатим начелима међународног права, и у року од шест месеци од дана када је донета правоснажна одлука.

2. Суд не поступа по појединачној представци поднетој на основу члана 34 која је

а) анонимна (мада подносилац може изричито тражити да буде анониман), или је

б) у суштини истоветна с представком коју је Суд већ разматрао, или која је већ поднета некој другој међународној инстанци ради испитивања, односно решавања а не садржи нове релевантне чињенице.

4/ Суд проглашава неприхватљивом сваку појединачну представку поднету на основу члана 34. ако:

а) сматра да је неспојива с одредбама Конвенције или протокола уз њу, очигледно неоснована, или представља злоупотребу права на представку; или

б) сматра да подносилац представке није значајније оштећен, осим ако поштовање људских права установљених Конвенцијом и протоколима уз њу не захтева испитивање суштине представке, с тим да се представка не може одбацити по овом основу уколико случај није са дужном пажњом размотрио домаћи суд.

4 Суд одбацује сваку представку коју сматра неприхватљивом у складу са чланом 35. Он то може учинити у свакој фази поступка.

Дакле, појединци и удружења грађана могу поднети представку Суду, а могуће су и међудржавне представке, када једна држава тужи другу, као што је раније учинила Грчка против Турске у вези дешавања на Кипру, али то није предмет нашег разматрања. Да би ваша представка била уредна, члан 47. Пословника Суда предвиђа да она треба да садржи све потребне информације и укључује следеће:

(а) име, датум рођења, држављанство и адресу подносиоца представке, а уколико је подносилац представке правно лице, пун назив, датум оснивања или регистрације, званични идентификациони број (уколико постоји) и званичну адресу;

(б) име, занимање, адресу, бројеве телефона и факса, те е-mail адресу евентуалног пуномоћника;

- (ц) назив уговорне стране, дакле државе, против којих се представка подноси;
- (д) сажету и читку изјаву о чињеницама;
- (е) сажету и читку изјаву о наводном кршењу Конвенције с одговарајућим образложењем; и
- (ф) сажету и читку изјаву о испуњењу услова прихватљивости утврђених чланом 35. ст. 1. Конвенције.

2.(а) Све информације наведене у ставу 1 (д) до (ф) у одговарајућем делу представке би требало да буду довољне Суду да може да одреди суштину и врсту представке без увида у друга документа.

(б) Међутим, подносилац представке може да поткрепи информације додатним детаљима о чињеницама, наводном кршењу Конвенције и релевантним аргументима које ће приложити уз образац представке. Ови прилози не смеју бити дужи од 20 страна.

3.1 Образац представке треба да потпише подносилац представке или пуномоћник подносиоца представке, а уз њега се прилажу и:

- (а) копије докумената који се односе на ожалбене одлуке (судске пресуде или друге одлуке);
- (б) копије докумената и одлука које показују да се подносилац представке придржавао правила о исцрпљивању домаћих правних лекова као и поштовању рока сходно члану 35 ст. 1. Конвенције;
- (ц) уколико постоје, копије докумената које се односе на све друге процедуре међународне истраге или поравнања;
- (д) уколико подносилац представке има пуномоћника, оригинал овлашћења или пуномоћја које је потписао подносилац представке.

3.2 Документи који се прилажу морају бити поређани хронолошки по датуму, правилно нумерисани и јасно означени.

4. Подносиоци представке који не желе да њихов идентитет буде доступан јавности, морају то изричито назначити, те навести разлоге за одступање од стандардне процедуре о слободном приступу информацијама у поступку пред Судом. Суд одлучује да ли ће прихватити овај захтев, а то може учинити и по службеној дужности.

5. Неиспуњење услова наведених у ставовима 1. до 3. овог Правила ће имати за последицу да Суд одбије да разматра представку, осим у следећим случајевима:

- (а) ако подносилац представке достави одговарајуће објашњење за одступање од правила;
- (б) ако се представка односи на захтев за привремену меру;
- (ц) ако Суд сам или на захтев подносиоца представке одлучи другачије.

5.2 Суд свакако може тражити од подносиоца представке да у оквиру одређеног временског рока достави информације или документе у било којој форми или на било који начин који се може сматрати одговарајућим.

6. (а) Датумом подношења представке, за потребе члана 35 ст. 1 Конвенције, сматра се дан када је образац представке који испуњава све захтеве послат Суду. За датум пошиљке узима се датум са поштанског жига.

(б) Међутим, уколико то сматра оправданим, Суд може одлучити да се неки други датум сматра датумом подношења представке.

7. Подносиоци морају обавештавати Суд о свакој промени адресе и о свим за представку релевантним околностима. Дакле, формалности које треба испоштовати приликом попуњавања, односно подношења представке су очито битне и сложене. Такође је важно истаћи да су пред Судом тужене државе, а не појединци, органи или организације државе за које сматрате да су вам повредиле људска права и то само она права стриктно гарантована Конвенцијом. Стога морате доказати да вам је држава Србија преко својих органа, најчешће судских и управних, повредила права из Конвенције. Представка може бити поднета на српском језику, али од момента када и ако је Суд прогласи прихватљивом, даља кореспонденција је на једном од два службена језика Суда, а то су енглески и француски. Представка мора бити послата поштом, најбоље препорученом поштом, будући да мора садржати ваш оригинални потпис или потпис вашег пуномоћника - адвоката.

Правило је да Суд не накнађује трошкове које подносилац има поводом подношења представке, али такође постоји могућност да подносилац добије финансијску помоћ уколико је то неопходно, односно уколико нема довољно средстава за заступање пред Судом и то тражи у представци. Који су услови да ту помоћ добије? По Пословнику Суда и то члановима 100. и 101. ту могућност можете искористити тек ако је ваша представка проглашена прихватљивом, дакле задовољава услове из члана 34. и 35. Конвенције, те је комуницирана, односно достављена заступнику државе коју тужите, дакле Србије. У том случају о вашем захтеву одлуку доноси председник већа коме је предмет додељен и то у случају да је то неопходно за вођење поступка и да немате довољно средстава за адвоката. Доказе о недостатку средстава ће вам тражити Суд. У том циљу попунићете посебну оверену изјаву наводећи ваше приходе, вредност имовине коју поседујете, као и обавезама које имате према лицима која издржавате. Одлуку о додели правне помоћи доноси веће Суда.

ШТА СУД ДАЉЕ РАДИ

Када Суд прими вашу представку провериће да ли је потпуна, односно уредна и испуњава све услове да би се по њој могло поступити. Уколико то није случај, примићете одговор у коме вас Суд обавештава да нисте поступили у складу с Правилем 47., да предмет није отворен и да документа нису сачувана. Ви можете поднети нову представку: то подразумева поновно достављање потпуног обрасца представке са свим релевантним документима и одлукама, чак и ако сте претходно већ послали неке од ових информација. Непотпуни поднесци неће бити прихваћени.

Уколико је поднесени образац представке уредно и детаљно попуњен, Секретаријат Суда ће вас обавестити да је ваш предмет регистрован на ваше име, доделити број предмета на који се потом морате позивати у свим својим будућим обраћањима Суду. Такође ће вам бити достављене бар-кодиране налепнице које морате користити приликом слања сваког следећег поднеска Суду лепљењем у десном горњем углу поднеска.

Секретаријат Суда може у првом допису затражити од вас да доставите додатне информације или појашњења. У вашем је интересу да на време одговарате на све дописе Секретаријата Суда, с обзиром на то да се ново-отворени предмети који нису активни уништавају након шест месеци. Такође, имајте у виду да, када Суд започне обраду предмета, свако кашњење или неодговарање на дописе Секретаријата Суда, као и недостављање тражених информација или докумената може довести до закључка да не желите да се ваш предмет даље разматра. Последица тога може бити да Суд не размотри представку, да буде донесена одлука о неприхватљивости или о брисању представке са листе предмета Суда.

Након што је уредна представка примљена и заведена, додељује се у рад судији известиоцу који дела у оквиру Секретаријата и чији рад има право да надзире председник Суда. У првој инстанци предмет разматра судија појединац. Он може на предлог известиоца представку одбацити као неприхватљиву, без улажења у бит представке и то без образложења у чему

представка не задовољава критеријуме из чланова 34. и 35. Конвенције. Ово правило које је уведено пре четири године наилази на негодовање у правној струци, будући да су подносиоци често врло уредних представки по одбацивању на наведени начин у потпуном мраку у погледу разлога из којих је то учињено, а накнадна објашњења неће примити. Оно што је још алармантније је чињеница да допис о одбацивању стиже обичном, непрепорученом поштом и раније није био потписан ни од судије известиоца ни од судије појединца. Потписивао га је правни саветник из секције државе против које је представка поднета који је често, ако не и највећем броју случајева, далеко мање правно образован од адвоката који су поднели представку у име клијента. Тешко је замислити да велика већина адвоката подноси представке брзоплето и без великог опреза при њиховом састављању. Поред тога, оваква пракса није прихватљива ни у једној земљи Савета Европе и, на жалост мора се рећи, отвара је врата арбитрарности, односно произвољности у одлучивању. Тек након примедби адвоката из Србије, сада је свака одлука о одбацивању представке потписана од стране судије.

Доказ за наведено је апсолутно невероватно саопштење за јавност које је Европски суд објавио у априлу 2015. године. Наиме, према том саопштењу Суд је током 2014. године “поступао по 11.490 представки из Србије од којих је 11.427 проглашено неприхватљивим или избрисано са листе предмета.” Од тога, по 10.113 представки је поступао/ла судија појединац. У том тренутку, та судија је била Хелена Јадерсблом из Шведске. Проста употреба калкулатора чини ове бројке невероватним. Јер, ако ови подаци Стразбура јесу тачни, када одбијемо 100 нерадних дана у години, долазимо до податка да је Европски суд одлучивао (одбацивао) по 43 представке из Србије дневно, а да је то дневно чинила судија појединац 38 пута. Размотрити оволико предмета у једном дану не може ни Херкулес. Надаље, ако узмемо у обзир да је од наведених 11.490 представки, рецимо, најмање 3.000 поднето од стране адвоката, произилази да су српски адвокати апсолутно неуки и неспособни да поднесу представку Стразбуру. Са овим је тешко сложити се, будући да су се у адвокатској јавности Србије појавиле огромне сумње у коректност поступања у оквиру националних секција у Стразбуру. Наиме, постоји сумња да су представке насумично одбациване од стране секција тужених држава без икакве контроле тадашњег председника суда Шпилмана из Луксембурга. Садашњи председник је г. Гвидо Раимонди из Италије. При томе, у Србији постоје адвокати и канцеларије специјализоване за ову област, који отворено говоре да се нешто чудно дешавало у Стразбуру. Рецимо, током 2015. године адвокатска канцеларија Ристић из Новог Сада је јавност упознала са чињеницом да заступа српска предузећа са имовином у Хрватској (летовалишта, одмаралишта, непокретности итд.) и да након исцрпљења свих правних средстава у Хрватској, по представкама у Стразбуру, “хрватски референт у хрватској секцији цепа њихове притужбе”. Апсолутно је нејасно како је један европски суд могао себи допустити да његове одлуке о одбацивању представке, на које нема право жалбе (а ни дискусије), могао потписивати некакав правни саветник из секције државе против које је представка изјављена, при чему такав докуменат није садржао потпис судије који је одлуку донео/ла. То није у складу са опште прихваћеном праксом ни у једној земљи Савета Европе. Све наведено је довело до тога да је на дан 01.01.2015. године пред Европским судом из Србије остало “само” 2.698 нерешених предмета.

Иако је овакав захват знатно смањило број представки које чекају на одлучивање, а тај број је 2014. године смањен са укупних 100.000 на 38.000 предмета, што је битно растерећење за Суд, наведена реформа је заиста битно утицала на квалитет одлука Суда у тој првој, “филтер” фази. Када се то десило, многи адвокати су у први мах помислили да се тиме Суд растерећује од тзв. фриволних представки, поднетих од неуких лица и очигледно неуредних које одиста и не треба да буду разматране од Суда. Али није било баш тако. Подносиоци представки из многих других европских земаља су били захваћени наведеном реформом. Практика је пак показала да су чак подносиоци и врло уредних, стручних представки били одбачени у току те реформе. Иначе, тренутно Суд одлуке о одбацивању, у принципу, доноси у периоду од 5-8 месеци након подношења представке. Ако чекате дуже од овог периода можете чак бити оптимистично расположени и веровати да Суд најозбиљније разматра вашу представку.

Уколико ваша представка прође овај први филтер, судија појединац ће је проследити на

испитивање или трочланом или петочланом већу Суда. И трочлано веће може прогласити представку неприхватљивом, дакле одбацити је, а уколико то не учини проглашава је прихватљивом и истовремено може донети пресуду уколико се представка односи на добро установљену праксу Суда, односно ако је Суд по истој или сличној врсти представке већ доносио одлуке. Ако представку само прогласи прихватљивом, доставља је туженој држави на одговор, са препоруком да држава и подносилац постигну споразум, односно реше спор поравнањем. Уколико се то не деси, Суд креће у мериторно одлучивање, дакле одлучивање о бити ствари. Слично поступа и петочлано веће, а мирно решење спора је могуће током целог поступка.

Поступак пред Судом није кратак и траје просечно од две и по до пет година. Поступак траје краће уколико се ради о предмету у којем постоји добро установљена пракса Суда. Рецимо један такав предмет је трајао око две године. Међутим, ако Суд одлучи да понуди странкама да спор реше поравнањем и оне то прихвате, поступак може бити окончан за око годину и по дана. Суд може одлучити да о предметима које сматра да су од изузетне важности одлучује прекоредно. Такође, Суд може у појединим осетљивим предметима одлучити да поступа убрзано, а то се нарочито односи на породичне и радне спорове. Суд одлучује пресудом којом усваја или не усваја ваше аргументе, а пресудом одлучује и о имовинско-правним захтевима подносиоца представке. Уколико нађе да вам је повређено право на суђење у разумном року, Суд ће вам доделити и накнаду нематеријалне штете која је знатно виша од оне коју у таквим случајевима досуђује Уставни суд Србије. Иначе, Суд подносиоце представки позива да поднесу своје имовинско-правне захтеве тек након што представку прогласи прихватљивом и ти захтеви морају бити поднети у стриктно прецизним роковима које одређује Суд.

Подносиоци представки који истичу повреду права на правично суђење из чл. 6. став 1. Конвенције, уз друге или без других повреда чланова Конвенције, морају бити посебно пажљиви. Будући да је у већем броју предмета усвојио став “да су домаћи судови боље позиционирани да оцене да ли је право на правично суђење повређено или не”, што би се можда могло рећи за Британију, Шведску, Данску или неку другу земљу где је владавина права ухватила дубоког корена, а не Србију са стањем у којем се њено правосуђе сада налази, подносиоци представки у којима истичу повреду права на правично суђење морају јасно показати Суду да су домаћи судови поступали арбитрерно, односно дошли до побијане одлуке произвољном применом или тумачењем законске одредбе на којој је та одлука заснована. Или произвољним утврђењем чињеничног стања. Ово важи и за ситуацију у којој домаћи суд уопште ни не наведе одредбу на основу које пресуду доноси што се често дешава у нашој судској пракси. Такође, подносиоци представки могу истицати и процесно-правне повреде које је учинио домаћи суд. Суд такође посебно пази на пресуде домаћих судова које су донете “у супротности са здравим разумом” (“common sense”), као што ћемо то видети разматрајући предмет *Анђелковић против Србије* у даљем тексту. Такође и на случајеве у којима домаћи суд уместо да одлучује о жалби, вишестепени суд утврђује ново чињенично стање да би оправдао грешке, односно “исправио” мањкавости нижестепене пресуде, чиме крши право на правни лек. “Срећа” у несрећи је та да таквих пресуда у Србији има у изобилју.

Дакле, чак и ако је ваша представка уредна у процесно-правном смислу морате имати у виду доктрину тзв. “четврте инстанце”. Шта то конкретно значи?

Тај израз, који се не може наћи у тексту Конвенције и који је установљен кроз праксу Стразбура звучи унеколико парадоксално зато што Суд ту нагласак ставља на оно што није: он није апелациони ни врховни суд једне државе нити може да утиче на процесе који су пред Србијом већ окончани, нити може да преиспитује предмете на исти начин на који то чини врховни суд једне земље. Ово стога што у складу са меродавним начелима међународног права Стразбур, по сопственом ставу, не може непосредно интервенисати у правни систем земаља потписница Конвенције. Према томе, овлашћења Суда су ограничена на то да верификује и обезбеди поштовање људских права које су државе преузеле приступајући Конвенцији (и протоколима уз њу). Али, то не значи да су домаћи судови апсолутно слободни да погрешно утврђују чињенично стање, крше процесна права странака и

погрешно примењују законе, јер ако такве радње судова **повређују права и слободе гарантоване Конвенцијом**, онда оправдања нема. Стразбур ће ту повреду и наћи. С тим у вези је још један изузетак, односно одступање од доктрине “четврте инстанце”: Стразбур води рачуна и може испитати закључке и налазе домаћих судова када су ти закључци и налази **флагрантно и очигледно произвољни**, на начин који је у директној супротности са правдом и здравим разумом и који сами по себи представљају повреду Конвенције. Ово је такође добро установљена пракса Стразбура, истакнута у поменутом предмету *Анђелковић против Србије*. Овде треба иронично рећи да су подносиоци представки из Србије у предности у односу на оне из неких других земаља чланица Савета Европе, будући да је нејасних и произвољних пресуда у Србији заиста много. Аутор ових редова има “мешовити” и помало критички став према наведеном ставу Суда. Јер, када је једна земља приступила Европској конвенцији за људска права, онда се она дефинитивно одриче једног дела свог правног, односно правосудног суверенитета у корист Суда. Сматрам да Суд то мора имати у виду.

На крају овог одељка ваља истаћи да је Суду могуће подносити и захтеве за доношење привремених мера и то у изузетно хитним ситуацијама. Такав захтев, по правилу, Суду треба поднети факсом или поштом, не е-mailом, што пре након доношења коначне одлуке домаћег суда и захтев може бити на српском језику. Овакав захтев се може поднети када је подносилац представке суочен са реалном и озбиљном опасношћу да претрпи ненадокнадиву штету или неке друге неотклоњиве штетне последице, попут депортације у земљу у којој не би могао остварити право на правично суђење. Битно је да захтев за привремену меру буде означен као ургентан, те да се уз њега поднесе сва релевантна документација која поткрепљује захтев за привремену меру. Ова мера се може захтевати и у ситуацији када је ваша представка већ предата Суду.

У даљем излагању следи преглед судске праксе који се тиче представки против Србије који може бити од помоћи грађанима да препознају своју правану ситуацију и успешно се обрате Суду. Истовремено, тај преглед праксе је намењен свима који који се баве правом.

ДЕО ДРУГИ

СРБИЈА ПРЕД СУДОМ У СТРАЗБУРУ

2006 - 2009

Као што је речено, Србија је ратификовала Европску конвенцију за заштиту људских права 03. марта 2004., а први предмети су дозрели за одлучивање крајем 2006. године.

Прву пресуду коју је Европски суд донео у погледу Србије је била пресуда од 19.09.2006. године у предмету *Матијашевић* где је Суд нашао повреду начела повреде презумпције невиности.

Подносилац представке је ухапшен и задржан у притвору у мају 2003. године под сумњом да је починио убиство и превару. Окружни суд у Новом Саду му је продужио притвор. У образложењу решења, суд је навео да је подносилац представке заправо починио кривична дела за која је ухапшен. Подносилац представке се жалио Врховном суду тврдећи да је судско решење прејудиицирало исход његовог нерешеног кривичног случаја и повредило његово основно право на претпоставку невиности. Његова жалба је одбачена и он је окривљен за подстрекавање на убиство и осуђен на осам година затвора. Подносилац представке се жалио да је проглашен кривим пре него што је његова кривица доказана. Он се позвао на члан 6 - 2 Конвенције (претпоставка невиности). Суд је нашао да је Окружни суд прогласио подносиоца представке кривим пре него што је његова кривица доказана по закону и нашао повреду члана Конвенције на коју се г. Милија Матијашевић жалио и досудио му 662 евра на име трошкова поступка које је тражио. Суд је такође наложио Србији да подносиоцу представке обезбеди неопходну стоматолошку интервенцију за време издржавања казне. Управо је ово згодно место да се истакне да када Суд утврди повреду људских права подносилаца, било да се ради о кривичном, парничном или

управном поступку, подносиоци на основу таквих пресуда Стразбура имају право тражити обнову тих поступака у домаћем правном систему.

Уследила је пресуда В.А.М. против Србије од 13.07.2007, године која је државу коштала 15.000 евра на име нематеријалне штете и 4.350 евра у погледу трошкова поступка. Представка се односи на парнични поступак који је у фебруару 1999. године покренула гђа В. А. М. којим је тражила развод брака од супруга Д. М., како би добила искључиво старатељство над кћерком С. М. и издржавање детета. Коначно, одлука да се гђи В. А. М. додели привремено старатељство над С. М. је укинута по жалби у новембру 2006. године. Упркос привременој мери да виђа своје дете два пута месечно, која је донета 23. јула 1999. године, до доношења одлуке, гђа В. А. М. није могла да виђа своју кћерку готово осам година, јер решење о привременој мери да виђа дете није званично уручено Д. М.-у.

Гђа В. А. М. се жалила због дужине и неправичности парничног поступка који је трајао осам година и због тога што није била у могућности да виђа своје једино дете и да остварује своја родитељска права. Она се позвала на члан 6 - 1 (право на правично суђење у разумном року), члан 13 (право на делотворни правни лек), члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота) и члан 14 (забрана дискриминације). С обзиром на значај предмета за гђу В. А. М. и њено дете, а имајући у виду јако лоше здравствено стање гђе В. А. М., Суд је нашао да су домаћи органи, уместо да покажу изузетну марљивост у решавању поступка, стално пропуштала да искористе процедурална средства како би обавезали Д. М. да учествује у поступку. Суд је стога једногласно нашао да је дошло до повреде члана 6 - 1 и члана 8. што се тиче дужине парничног поступка. Шта више, с обзиром на чињенично стање, протек времена и најбоље интересе С. М., Суд је сматрао да је дошло до повреде члана 8 – повреда права на приватан и породични живот - у вези са неизвршењем привремене мере да виђа дете. Суд је такође једногласно утврдио да је дошло до повреде члана 13. Конвенције (право на делотворни правни лек).

Закључно са јануаром 2009. године Европски суд је решио 26 предмета против Србије и резултат је био поражавајући: грађани Србије/Европски суд 25 : Србија 1. Дакле, Србија се одбранила само у једном предмету, док је 25 осталих спорова изгубила. Додамо ли томе да је у 4 предмета који су се у том периоду нашли у Стразбуру дошло до нагодбе између Републике Србије и подносилаца предствки, можемо закључити да су заступници Србије били веома непријатно изненађени таквим почетним исходом. На жалост, тај тренд траје до данас.

Највећи број предствки се односио на непримерено дуге судски процесе, дакле на повреду права на суђење у разумном року из чл. 6. став 1. Европске конвенције за људска права. У то право спада и извршење судске пресуде у разумном року, будући да Европски суд принудно извршење сматра интегралним делом судског поступка из кога извире. Неизвршење у разумном року се аутоматски сматра и кршењем права на мирно уживање имовине из чл 1. Протокола 1. Европске конвенције, будући да се ради о утврђеном потраживању.

У том смислу, Србија је финансијски најгоре прошла у два предмета у којима радницима неколико новопазарских предузећа не само да није исплаћена досуђена зарада, већ они то право нису могли остварити ни у примереном року у извршном поступку. Ради се о случајевима *Качапор и други против Србије* и *Црнишанин и други против Србије* где је држава исплатила само на име нематеријалне штете и трошкова око 16.000 евра, а у другом случају и неисплаћене плате подносиоцима предствки. Нематеријална штета се плаћа због душевних болова због предугог трајања поступка. Како је случај *Качапор* окончан јула 2008.,

а случај *Црнишанин* 13. јануара 2009. године, то значи да је само у ова два предмета Србија исплатила подносиоцима представки преко 20.000 евра. Због сличног случаја неблаговременог извршења држава је изгубила и спорове *Маричић и други против Србије* у коме треба да обезбеди исплату девизних плата које су притужиоци остварили радом у Ираку, као и са фирмом ЕВТ из Лесковца којој је исплатила 5.500 евра накнаде нематеријалне штете и трошкова, а и материјалну штету.

Представку у погледу повреде права на суђење у разумном року и непостојања правног средства за убрзање поступка из чл. 13 Европске конвенције је поднео и г. Цветковић из Лесковца и пресудом од 1. децембра 2008. добио одштету од 2.000 евра на име нематеријалне штете и трошкова. Због предугог трајања поступка се жалила и госпођа Наталија Чех из Београда и добила пресуду у своју корист 1. октобра 2008. и одштету од 2.400 евра. Међутим, вероватно рекордери у погледу дужине поступка су случајеви *Стевановић* у радном спору започетим 1992. пред бившим Трећим општинским судом у Београду и случај *Поповић* који је пред истим судом започет 1984. године(!?). У оба случаја суд је нашао повреде на право на суђење у разумном року и одредио одштету и трошкове од 3.500, односно 1.200 евра. У случају г. Поповића одштета је изненађујуће мала имајући у виду дужину поступка, као и чињеницу да су му се у међувремену појавили психички проблеми. Вероватно да Европски суд није сматрао да су се они развили услед дужине трајања поступка. При томе ваља нагласити да је висина одштете све већа како се налази све већи број истоврсних повреда људских права, а пресуда у случају *Поповић* је донета крајем 2007. године. Поред тога, случај *Поповић* је био у надлежности Европског суда не од када је започет пред бившим Трећим судом, већ само од 2004. године када је Конвенција ступила на снагу у погледу Србије.

Европски суд је у новембру 2008. године донео веома интересантну пресуду у случају *Костић* у коме је држава брачном пару Зорки и Недељку Костић на име нематеријалне штете исплатила 4.000 евра. Ово стога што београдска Општина Вождовац није извршила своје решење о рушењу из 1998. године, односно пуних 8 година од дана бесправне градње на коју се брачни пар Костић жалио. При томе је суд заузео став и изнео своју добро установљену праксу да **свака бесправна градња представља кршење права на мирно уживање имовине из чл. 1. Протокола 1. Конвенције**. Иако је наш заступник истицао приговор временског неважења Конвенције у погледу Србије пошто решења Општине Вождовац о рушењу датирају из 1998., а Србија је Конвенцију ратификовала 2004. године, у параграфу 46. наведене пресуде Суд је истакао принцип *континуираног кршења* Конвенције, будући да спорни објекат није порушен ни након 2004. године када је Конвенција ступила на снагу у погледу Србије. Ово је врло важан принцип који сваки подносилац представке мора имати у виду.

Посебан случај су и предмети који се тичу породичних односа које суд у Сразбуру понекад, због њихове осетљивости, узима у рад по хитном поступку. У случају *Томић* Европски суд је нашао да су српски судови повредили чланове 6., 8. (право на приватни и породични живот) и 13. Европске конвенције (непостојање делотворног правног средства да се убрза поступак) на тај начин што нису благовремено извршили пресуду којом је малолетно дете госпође Томић додељено њој на чување и васпитање и тиме је онемогућили да виђа своје дете у периоду од две године. Одштета: 10.000 евра за душевне болове и 950 евра за трошкове. У пресуди *Јевремовић*, у јавности познатом и као "случај Кеба", који се тичао утврђивања очинства пред бившим Четвртим општинским судом у Београду, Европски суд је нашао да је поступак предуго трајао, као и да је то предуго трајање лишило малолетно дете да у разумном року сазна ко јој је отац, чиме су српске власти повредиле право на приватност и породични живот малолетне г-ђице Јевремовић гарантованим чл. 8. Конвенције. То је учињено на тај начин пошто је дужина поступка довела до несигурности малолетнице у свој лични идентитет у продуженом трајању. Ово је превасходно дошло као резултат чињенице да је г. Којић одбио да се подвргне ДНК тесту у поступку утврђивања очинства, а суд није активно делао у правцу да се то деси у складу са позитивним обавезама државе када је чл. 8. Конвенције у питању. Додатно, тај поступак је одуговлачен у недоглед, а суд је то

толерисао. Није јасно ни да ли је тај спор уопште окончан. Одштета: укупно 7.000 евра.

Било је и повреда права на слободу изражавања, попут случајева *Лепојић* и *Филиповић*. О суштини повреде овог права ће детаљније бити у даљем излагању. У случају г. Лепојића Европски суд је досудио одштету и трошкове у износу од 3.250 евра, док је свој захтев за правичну накнаду г. Филиповић поднео неблаговремено, па о њој суд није одлучивао. Коначно, било је и повреде права на слободу личности у притворском предмету *Вренчев* у коме је Европски суд добро претресао наше законодавство у погледу одређивања притвора, налажући да свако лице при одређивању притвора мора бити хитно изведено пред суд и бити одмах саслушано у расправном поступку. Због пропуста да то учини Србија треба да плати одштету од 2.000 плус 1.603 евра на име трошкова.

Једини случај у коме се Србија одбранила у овом периоду је предмет *Дамњановић* у коме је Европски суд нашао да је држава предузела све што је у њеној моћи да обезбеди извршење пресуде којом су госпођи Дамњановић додељене малолетне кћерке на чување и васпитање.

Свакако да сличност одређених предмета не захтева да се детаљно бавимо свим до сада пресуђеним случајевима, али све до сада наведено показује да је ситуација за Србију била и остала алармантна од прве пресуде пред Судом у Стразбуру. Наш бивши агент, односно Заступник Србије пред Европским судом за људска права, г. Царић је од почетка имао разлога за бригу и због тога што су се процесно-правни приговори које је Србија износила показали изузетно slabим и били глатко одбијени од Суда. Углавном су ти приговори били тврдње да сва правна средства у Србији нису исцрпљена, да се притужиоци нису жалили председницима судова, да се нису обраћали тадашњем Надзорном одбору Врховног суда Србије, да нису подносили кривичне пријаве против судија или да нису тужили државу за одштету у Србији. Све ове примедбе Србије Европски суд је одбио, наводећи да су наведена средства – неефикасна, односно неделотворна. Што и јесу.

Каква је била реакција нашег правосуђа на првобитне, а и касније, пресуде Европског суда за људска права?

Пре свега, треба рећи да постоје судије које правично и ажурно обављају свој посао. Рецимо, похвалан пример је бившег Трговинског суда у Нишу где су судије од око 10.700 предмета током 2008. године решиле 10.082. Сличан рекорд обара 2014. године и Основни суд у Нишу у акцији “чишћења” старих предмета. Уколико је овакву ажурност пратио и квалитет одлука, онда је ово завидан успех за сваку похвалу. У време првобитних одлука Стразбура је била приметна активност ретких судија тадашњег Првог општинског суда у Београду, попут судије Гордане Комненић, сада судије Апелационог суда у Београду, да праксу Стразбура угради у своје пресуде, будући да је она највероватније прва у Србији која је одбијала тужбе због наводних увреда против јавних личности и одбијала их управо због тога што су те личности – јавне. Наиме, по пракси Стразбура праг “увредљивости” јавних личности се смањује сваким ступањем у јавни живот тих лица. Она као учесници јавног живота морају да имају виши степен отпорности на јавну критику. Рецимо, тужбе због повреде права личности које је подносио г. Владимир Поповић – Беба, а судила их је судија Комненић су из тог разлога биле одбијене. Ради се о принципу да јавне личности морају бити спремне на виши праг осетљивости у погледу критике чак и у случају када жалилац наводи да су му правноснажном пресудом повређена Уставом зајемчена права. Овај институт је последња брана пред Стразбур, међутим одлучивање пред Уставним судом траје и три године. При томе, Уставни суд сада има своју добро установљену праксу у многим областима, а на располагању му је и богата пракса Европског суда. Ипак, Стразбур налази да је одлучивање Уставног суда у тако дугом периоду оправдано, посебно у комплексним случајевима. Такав став је Суд изнео у пресуди *Тешић против Србије* из 2014. године којим се бавимо у даљем тексту.

Реакције грађана и адвоката на наше правосуђе нису позитивне. Разлога за то и те како има. Једна судија београдског суда, која је уједно била и шеф одељења судске праксе тог суда, пре извесног времена наводи да ће прочитати пресуде Европског суда које се тичу Србије “када стигне”. Иста судија се пита и “да ли је наш правни систем прецедентни”? Није, али по

Уставу Европска конвенција се директно примењује у нашем правосудном систему, а пресуде Европског суда су обавезујуће и заснивају се на чврсто установљеној пракси грађеној у периоду од неколико деценија. Друго питање тој судији је следеће: због чега наши судови објављују своје збирке судске праксе? Да би дошло до усклађивања судске праксе или да би биле спаљене?

Још један предмет који може бити од посебног интереса за наше грађане је и *Илић против Србије*. Пресуда у том предмету је донета 9.10.2007. године и тиче се лица у чијим становима, који су њихово власништво, живе тзв. “заштићени станари”. Г. Илић је један од власника таквих станова међутим, није могао да у њему стварно ужива, јер је стан био предмет посебног „режима заштитећеног станара“ и, као таквог, физички су га користила друга лица чију су најам регулисали органи јавне власти. У конкретном случају је то била Општина Палилула која је морала г. Илићу у тачно одређеним роковима по Закону о становању да обезбеди мирно уживање његовог стана, а заштићеним станарима обезбеди одговарајући смештај. Подносилац представке је 1996. године покренуо парнични поступак против општине Палилула код Првог општинског суда у Београду, након што је та Општина још 17.08.1994. године донела решење о иселјењу заштићених подстанара уз обавезу да г. Илићу преда наведени стан у државину од 31.12.1995. године, не извршивши га. Тај рок је накандно продужен до 31.12.2000. године, али опет без резултата. Г. Илић је тражио накнаду за материјалну штету коју је претрпео због немогућности да и даље користи/изнајмљује стан о коме је реч, будући да је по Закону о становању Општина Палилула била дужна да заштићеним подстанарима обезбеди одговарајући стан, а г. Илићу обезбеди мирно уживање своје имовине. Уследио је маратонски спор у коме су домаћи судови доносили опречне одлуке, усвајајући, па одбијајући тужбени захтев. г. Илића. Тек 7. јуна 2007. године бивши Први општински суд у Београду је донео делимичну пресуду у корист подносиоца представке. Тај суд је наложио општини Палилула да му исплати 3.749.200 динара заједно са законском каматом почев од 26. априла 2007. године на име материјалне штете за коју тражи накнаду, као и 28.000 динара за судске трошкове. У том тренутку, како наводи Суд, из списка предмета није било јасно да ли је та одлука постала правоснажна.

Стразбур је усвојио представку г. Илића наводећи да почев од 31. децембра 2000.године, када је наведени крајњи рок истекао и други није предвиђен, мешање државе Србије у право на мирно уживање имовине г. Илића је јасно кршило релеватно домаће законодавство и, као такво, оно је некомпатибилно са правом подносиоца представке на мирно уживање свог поседа. Најзад, Суд примећује да овај закључак не ствара потребу да се утврди да ли је постигнута правична равнотежа између потреба од општег интереса заједнице, са једне стране, и захтева за заштиту основних права појединца са друге стране. Сходно томе, дошло је до повреде члана 1. Протокола бр. 1. који штити право појединца на мирно уживање имовине.

У погледу повреде права на суђење у разумном року Суд је истакао да су, због дужине поступка, најмање три одлуке донете након ступања Конвенције на снагу у односу на Србију, а тај датум је 03. март 2004. године. Суд је истакао у ставу 111. пресуде да се разумност дужине трајања поступка мора процењивати у светлу околности предмета и позивајући се на критеријуме утврђене судском праксом Стразбура, а то су посебно 1/ сложеност предмета, 2/ понашање подносиоца представке и надлежних органа власти, као и 3/ која је важност предмета за подносиоца представке. Хронична пренатрпаност предметима у земљи чланици Савета Европе није ваљано објашњење за прекомерно одлагање поступка, а поновно разматрање једног предмета после упућивања на нижу инстанцу (због укидање пресуде) може само по себи открити озбиљан недостатак у систему судства тужене државе. У сваком случају, на државама уговорницама је да организују своје судови на такав начин да сваком гарантују право на остваривање грађанских права и обавеза у разумном року.

Налазећи да су права на имовину и на суђење у разумном року прекршена, да г. Илић није имао ни један ефикасан начин да убрза поступак пред српским органима, те да предмет није правоснажно окончан у погледу накнаде која припада подносиоцу представке због повреде права на имовину, Суд је г. Илићу досудио износ од 3.700 евра због повреде права на суђење

у разумном року. Суд је навео: “Суд не види ни један разлог да сумња да је подносилац представке претрпео патњу због кршења његових права осигураних према члану 6. и 13. Конвенције, као и према члану 1 Протокола бр. 1, због чега сама констатација повреде ових одредби не би јасно представљала довољно правично задовољење. С обзиром на горе наведено и на основу правичности, како се захтева чланом 41. Конвенције, Суд подносиоцу представке додељује 3.700 евра у овом делу.”

Ова пресуда је важна и из следећа три разлога. Упркос истакнутој доктрини “четврте инстанце” по којој не улази у тумачење и примену домаћих закона, Суд је у предмету Илић то и те како учинио наводећи “да почев од 31. децембра 2000. године, када је наведени крајњи рок истекао и други није предвиђен (за иселјење заштићених станара), мешање државе Србије у право на мирно уживање имовине г. Илића је јасно кршило релевантно домаће законодавство”. То показује да у Стразбуру можда постоји неслагање судија у погледу опсега примене наведеног начела. Други разлог лежи у томе што је Суд по први пут у параграфима 85-87 пресуде истакао своју релевантну праксу, када је у питању једна представка против Србије, у погледу услова потребних да би Суд нашао повреду права на суђење у разумном року, те како судски систем једне земље треба да буде организован. На жалост, у Србији и даље има око 2 милиона нерешених предмета! И треће, Суд је у параграфу 111. пресуде Илић јасно указао како и због чега се додељује накнада за душевне болове у погледу повреде права суђења у разумном року. Упркос томе, у Србији до скоро није постојао ваљан начин, односно правно средство да се поступак убрза. Министарство правде се у медијима представља (не)моћним у том смислу. Или само делимично “моћним”. Прво су биле донете измене Закона о уређењу судова по којима се од 21. маја 2014. године на основу чланова 8. а, б, и в тог закона могла тражити заштита права на суђење у разумном року, те одредбе су до недавно биле на снази, да је сада од 01.01.2017. године на снази Закон о заштити права на суђење у разумном року. Онда је врх српског судства покушао да релативизује ствар, наводећи да би у случају спора који рецимо траје 12 година странке требало да докажу да је “судија намерно одуговлачио/ла судски поступак”!? Ово је директно супротно пресуди *Илић* и ставу изнетом у параграфу 111. те пресуде, а и пракси Уставног суда Србије који је већ додељивао одштете због предугог трајања спора не утврђујући намеру судије у том правцу. Такве неосноване изјаве су одиста збуњујуће и представљају исцрпљивање грађана ове земље који су често изложени непотребно дугим поступцима и делује као да ће се у Србији увек наћи неко ново тумачење и разлог да поступци трају у недоглед. А пракса Суда која следи ће и доказати у којој мери су такви наводи неутемељени у реалности.

На жалост, од почетног шока у Стразбуру па до данас мало се тога променило. У нашим судовима се и даље доносе неправичне пресуде после непримерено дугог поступка. То се посебно односи на имовинске спорове. Доносе се пресуде у корист лица која немају никакав докуменат којим би доказали своје право власништва на некој имовини. Судије годинама пристрасно помажу странке које их лажу у очи, али за то постоје “очигледни” разлози. Нечија права, па и “постојање основа власништва” се у пресудама буквално измишљају, при чему за то не постоје ни сведоци, а камоли документација. Већ четири године се упорно говори о борби против криминала и корупције, при чему је ефекат те борбе у правосуђу буквално НУЛА, при чему је председник удружења јавних тужилаца г. Горан Илић 2014. године изјавио да је по недавном истраживању 84% судија и тужилаца било изложено неприкладном утицају. Све ово се дешава пред очима јавности и то у време када је резултат у Стразбуру катастрофалан, а терет на пореске обвезнике који све одштете и плаћају – енорман.

Својевремено је адвокат Бранко Павловић написао да је први проблем српског правосуђа незнање, па незнање, па онда све остало. Можда је то тако, али се ту ипак поставља једно питање: да ли је баш могуће да је некоме потребно 6, 7 или 14 година да би схватио како треба решити један спор? Да ли, рецимо, саслушање странака које траје 5 година у оквиру спора који траје преко 11 година ипак не говори о нечему другом?

Европски суд за људска права и његове одлуке долазе као отрежњење и дефинитивно указују да незнање није основни проблем српског правосуђа. Незнања има. Али, главни проблем је највише у нечем другом. У спољним утицајима. А што више предмета против

Србије дозрева у Стразбуру, право отрежњење ће доћи у периоду који је пред нама. Нормално, свака институција има своје мањкавости и мора бити отворена за конструктивну критику. То се односи и на Стразбур. Али, да српско правосуђе већ 15 година није повукло неке поуке из праксе Европског суда, то је несхватљиво.

2009

На почетку 2009. године скор је био следећи: Европски суд/грађани Србије 37 : Србија 2.

Дакле од укупно 39 донетих пресуда, Србија се одбранила у само две.

Почећемо од јединог случаја у коме је Србија успела, а то је предмет *Молнар Габор против Србије* од 8. децембра 2009. године. У том спору радило се о питању старе девизне штедње код Војвођанске банке. Г. Молнар се жалио Стразбуру пошто је имао правноснажну пресуду суда у Суботици донету 1993. године на основу које је суд наложио тој банци да му исплати 15.584 ДЕМ са каматом од 1. јануара 1993. године. Ту одлуку потврђују и Окружни суд у Суботици и Врховни суд Србије 1996. године. Али, онда долази преокрет и г. Молнар прави грешку. Он не тражи принудно извршење те пресуде све до 2001. године пошто “није имао средстава да то учини”. У међувремену бива донет Закон о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана из 1998., са допунама из 2002. године, који предвиђа да се све обавезе по основу старе девизне штедње имају измирити до 2012., односно 2016. године. При томе, сва принудна извршења по пресудама у вези старе девизне штедње се имају обуставити. Са друге стране, наш Закон о облигационим односима предвиђа да се све обавезе утврђене правноснажним судским пресудама имају испоштовати у року од 10 година. У овом случају се радило о очигледном судару два закона.

Једина одлука у корист Србије пред судом у Стразбуру 2009. године је тако донета са најмањом могућом већином гласова судија – 4:3. При томе је интересантно да је и наш тадашњи судија Поповић гласао у корист г. Молнара. Јер, Суд је био у дилеми да ли да подржи његов захтев пошто је, за разлику од других штедиша, имао правноснажну пресуду коју ваља испоштовати у року од 10 година или дати превагу законима о старој девизној штедњи. Десило се ово друго. Пошто по устаљеној пракси Стразбура државе имају широку могућност да уређују своју економску политику, а држава Србија је у била у ситуацији тешке економске кризе, Суд је нашао да нема повреде на правично суђење пошто је Србија законима о старој девизној штедњи направила фер баланс између општег интереса друштва и легитимног захтева г. Молнара. Стога је постепена исплата оправдана како према њему, тако према и осталим лицима у његовој ситуацији. Делује да је Србија добила овај спор искључиво због правне грешке г. Молнара. Да је тражио новац од банке пре доношења закона о старој девизној штедњи, добио би га. Да га је банка одбила, могао је тражити принудно извршење пре доношења закона о старој девизној штедњи и – опет би добио. Али, ето: људи праве грешке, па ће г. Молнар добијати свој новац у ратама.

Следећи случај који је побудио пажњу јавности је *Винчић и други против Србије* од 01. децембра 2009. године. У први мах, по реакцији нашег Заступништва у јавности се чинило да се ради о спору који је Србија добила у Стразбуру. Међутим, то је био пораз државе од 31 члана Самосталног синдиката ваздухопловних инжењера Србије уз тешке речи суда у Стразбуру који је овај случај окарактерисао као један од оних који су пример поступања који не улива поверење у правосуђе једне земље. А “одушевљење” нашег заступника је лежало у чињеници да се Стразбур у овом предмету изјаснио да је од 7. августа 2008. године, у *принципу*, уставна жалба пред Уставним судом Србије делотворно правно средство, те да грађани Србије од тог датума морају да исцрпе и то правно средство пре него што се обрате Стразбуру. То у складу са чињеницом да је тог дана одлука по првој уставној жалби објављена у “Службеном гласнику” РС.

Пре него уђемо у детаље пресуде *Винчић*, треба објаснити шта значи став суда у Стразбуру да уставна жалба, у *принципу*, представља делотворно правно средство. То значи да грађани који хоће у Стразбур пре тога морају исцрпсти могућност изјављивања уставне жалбе пред Уставним судом Србије. Међутим, речи “у *принципу*” значе и да је дозвољено доказивати и супротно, тј. да уставна жалба није делотворно правно средство. Ово стога што се, након наведеног става Стразбура, сада и време одлучивања пред Уставним судом ипак

може узети у обзир при оцени да ли је суђење окончано у разумном року. Дакле, уколико се незадовољни грађанин након одлуке по уставној жалби обрати Стразбуру, има право да у дужину трајања поступка урачуна и време утрошено на одлучивање по његовој уставној жалби пред Уставним судом уколико сматра да је поступак по уставној жалби предуго трајао.

Суштина случаја *Винчић* је кратка и јасна. Након штрајка 2004. године Синдикат инжењера и ЈАТ су закључили споразум којим је предвиђено да ових 31 радника прекида штрајк под условом да им се одмах исплате дуговане зараде, при чему је споразум потписао Генерални директор ЈАТ-а. Споразум није испоштован и свих 31 тужилаца су поднели тужбе, при чему су одлуке бившег Округног суда у Београду у идентичној правној ситуацији биле различите, мада је тај суд 27.9.2006. заузео правни став у погледу тих предмета. Суд у Стразбуру је њихове притужбе спојио у један предмет и навео да, "без обзира какав исход спора треба да буде (у Србији), сама правна несигурност у конкретном случају је жалиоце лишила права на правично суђење пред Округним судом у Београду." Одштета: у складу са чињеницом да су тражили од Суда само трошкове представке Стразбуру, држава је обавезана да сваком од 31 тужилаца исплати по 300 евра, дакле укупно 9.300 евра.

Финансијски, Србија је те године најгоре прошла у октобру 2009. године у осетљивом случају *Салонтаји-Дробњак* коме је исплатила укупно 15.000 евра, и то 12.000 за душевне болове, а 3.000 за трошкове. Г. Салонтаји-Дробњак је био делимично лишен пословне способности, а поступак је покренут од стране бившег Општинског суда у Врбасу преко локалног Центра за социјални рад. Овоме је претходило око 200 тужби које је тужилац поднео против свог бившег послодавца почев од 1973. године, од којих је број спорова и добио. Након што је претио директору фирме ловачким ножем и лажном бомбом, тужилац је 1996. осуђен за кривично дело угрожавања сигурности, при чему му је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи која је престала 1998. године. Међутим, он је наставио са тужбама тако да је због бројних поступака које је водио суд по службеној дужности наложио утврђивање његовог психичког стања.

Поступак је после бројних перипетија спровео у фебруару 2005. године бивши Општински суд у Новом Саду који је тужиоца делимично лишио пословне способности, а ову одлуку је потврдио како Округни суд, тако и Врховни суд Србије упркос повредама поступка за лишење пословне способности. Наиме, подносиоцу представке није било омогућено да буде лично саслушан пред судом пошто је био у притвору због претњи које је у међувремену упутио двојици судија у Врбасу. Поред тога, суд није дозволио да га у поступку заступа пуномоћник по његовом избору, већ лице постављено од стране суда и то из Центра за социјални рад које је тужиоцу било непознато.

Након тога, суд у Врбасу је у више наврата одбијао да (физички) прими тужиоцеве захтеве за враћање пуне пословне способности. Услед тога, иако државама даје широке могућности да делају и уређују ову осетљиву материју, Европски суд је пресудио у корист тужиоца. Указујући на наведене озбиљне повреде поступка, Европски суд је нашао да је Србија повредила чл. 6. Европске конвенције за људска права – повреда права на правично суђење и право на приступ суду, као и чл. 8. - право на приватан и породичан живот тужиоца. Наш бивши заступник г. Царић је у коментару ове пресуде у потпуности признао учињене пропусте.

Иначе, вођење великог броја поступака и није непознато нашој пракси. г. Драган Ј. Вучићевић, тада уредник листа "Press", обавестио је јавност током 2010. године да је један млађи политичар Ч.Ј. У том периоду засуо тај лист са 196 тужби!? Није познато шта су наши судови предузели поводом тог политичара, сем да су у то време по тужбама поступали у рекордном року. Одлуке судова у тим споровима аутору ових редова нису познате.

Баш у вези слободе изражавања у штампи, Европски суд је у два, чак духовита случаја, *Бодрожих и Вујин*, као и *Бодрожих против Србије* нашао да је Србија повредила право на слободу изражавања ова два, тада, новинара листа "Кикиндске". Наиме, господа Бодрожих и Вујин су у свом листу на духовит начин коментарисали осуде за увреду од 150.000 динара које им је изрекао кикиндски Општински, односно зрењанински Округни суд, називајући у

свом тексту тужиоца, адвоката С.К. - "плавушом". Адвокат је тужио и новинари су осуђени за увреду и кажњени новчаном казном. И док су заступници Србије навели да "поређење мушкараца са женама, нарочито плавушама, представља напад на лични интегритет и достојанство мушкараца, према преовлађујућем схватању друштвене средине тужене државе", Европски суд није показао разумевање за овакву аргументацију наводећи: "Суд је затечен аргументом домаћих судова с тим у вези, што је касније и Влада потврдила, да поређење одраслог мушкарца са плавушом представља напад на интегритет и достојанство мушкараца...Суд сматра да је тај аргумент понижавајући и неприхватљив....Текстови подносилаца представке су очигледно садржали одређени степен подсмевања али се, у околностима предмета, нису могли сматрати увредљивим да би била потребна оштра санкција кривичне осуде." Налазећи повреду права на изражавање из чл. 10. Европске конвенције, истоветну одлуку је Суд донео и у самосталном случају г. Бодрожиха који је у свом чланку "Реч има фашиста" изложио критици извесног историчара Ј.П због чега је осуђен за клевету. И док у првом случају два новинара нису тражили никакву одштету, у случају г. Бодрожиха суд му је доделио симболичну накнаду од 500 евра. Али, делује да овим људима није било до новца, већ до победе слободе изражавања и правне победе у Стразбуру. А нема сумње да су у случају *Бодрожих и Вујин* изнети добро установљени ставови Суда у погледу слободе изражавања у медијима. Конкретно Суд наводи:

- 1) да јавне личности, а посебно политичари, као и оне које се упусте у јавну дебату, морају трпети виши ниво критике од лица која делају у приватном капацитету;
- 2) да слобода изражавања представља један од суштинских основа демократског друштва. Она важи не само за "информације" или "идеје" које су пожељне или се сматрају неувредљивим, већ и за оне које вређају, шокирају или узнемиравају;
- 2) да штампа врши битну функцију у демократском друштву. Иако штампа не сме да прекорачи одређене границе, посебно у вези са угледом и правима других, њена дужност је упркос томе да саопштава – на начин доследан њеним обавезама и одговорностима – информације и идеје о свим питањима од јавног интереса. Новинарска слобода, такође, покрива могуће позивање на одређени степен претеривања, или чак на провокацију;
- 4) прибегавање кривичном гоњењу новинара за изнете увреде које покрећу питања од јавног значаја треба сматрати сразмерним само у веома изузетним околностима које подразумевају најозбиљнији напад на права појединца. Сматрати другачије би новинаре заплашило у њиховом доприносу јавној расправи о питањима која утичу на живот заједнице и, уопштеније, угрозило штампу у вршењу њене важне улоге "јавног чувара" ("public watchdog").

Иначе, г. Жељко Бодрожих је сада председник НУНС-а.

Наредни случај у коме је дошло до варница је *Недељко Фелбаб против Србије* у коме је Србија обавезана да тужиоцу исплати 4.000 евра на име нематеријалне штете, као и 500 евра трошкова. У том предмету Србија је тражила да Суд одбаци представку због злоупотребе права, пошто је адвокат тужиоца употребио изразито јаке изразе за заступнике Србије: он је поднеске Владе у вези са чињеницама и правне аргументе назвао "примитивним", "подмуклим" и "лукавим", и додао да их је могао припремити само "неко ко је видео Правни факултет са улице". Влада је, стога, позвала Суд да представку прогласи недопуштеном или, алтернативно, да лиши адвоката подносиоца представке права да га даље заступа. Међутим, Суд није прихватио ове захтеве Србије, наводећи да се, иако је употреба увредљивог језика у поступцима пред Судом без сумње неприкладна, представка може одбацивати због злоупотребе само у изузетним околностима. Затим је Суд у овом класичном породично-правном предмету нашао повреде права на суђење у разумном року, права на породични и приватан живот, као и непостојање делотворног средства за тужиоца да убрза поступак, при чему је у дужем временском приоду био онемогућен да виђа своју децу због неблагоприятног судског извршења.

У случају *Стојановић против Србије* Суд је нашао да повреда права на приватност из чл. 8. Европске конвенције постоји и кад се лицу на ослужењу затворске казне повреди право на кореспонденцију, а то право му је повређено на тај начин што су му затворске власти читале приватна писма. А у случају *Милошевић*, Стразбур је нашао да тужилац није благовремено и лично изведен пред судију бившег Петог општинског суда у Београду који има овлашћење да преиспита његов притвор или га укине, већ је то учињено тек након 41 дана од лишења слободе. Стога је Суд нашао повреду чл. 5. става 3. Европске конвенције који налаже да свако лице лишено слободе мора без одлагања бити изведено пред судију са наведеним овлашћењима и наложио Србији да г. Милошевићу исплати одштету у износу од 3.000 евра и 500 евра трошкова.

Пет предмета *Немет, Симић,, Милица Поповић, Гришевић и М.В. против Србије* су класични случајеви суђења у неразумном року. Све укупно у ових 5 спорова држава је обавезана да подносиоцима представки исплати износ од 13.800 евра правичне накнаде и трошкова.

Г. Немет је провео 13 година пред новосадским судовима због поделе брачне тековине и због тога добио одштету и трошкове у износу од 2.600 евра. У случају *Поповић*, тужилца Милица Поповић није доживела крај поступка започетог 1984-те пред Четвртим општинским судом у Београду. Поступак је наставио њен син. У овом предмету представка је поднета због неизвршавања пресуде донете 23. октобра 1984. године. Овом пресудом утврђено је да је подносиоца представке власник 36% предметног стана и гараже, док је власник преостала 64% био њен ванбрачни супруг. Решењем бившег Четвртог Општинског суда у Београду од 30. марта 1987. године донетим у ванпарничном поступку утврђено је да физичка деоба у конкретном случају није могућа, те да физичку деобу треба извршити путем јавне продаје. Деоба до данас није извршена. Одштета: 2400 евра укључујући трошкове.

Закључно са мартом 2009. године број представки грађана Србије пред Европским судом је био – 2084.

2010

У 2010. години, Суд је донео свега девет пресуда по представкама наших грађана, али је удар на буџет највећи до тада и износио је око два милиона долара. А правосуђе Србије се није одбранило ни у једном предмету. Само по пресуди *БИН-СТИД и Мајкић против Србије* од 20. априла 2010. године држава је дужна да исплати нешто мање од два милиона долара. Медији су били – неми. До тада, Европски суд је донео 48 пресуда поводом представки наших грађана и Србија се одбранила само у две.

Сектор Министарства правде за заступање пред Европским судом за људска права је 30. априла 2010. године одржао конференцију под називом „Одлуке и пресуде Европског суда за људска права у односу на Републику Србију за период март 2009. године – март 2010. године“. Тада је констатовано да се у том тренутку у Стразбуру налази 3084 представки из Србије.

Пресуда *Бин-Стид и Мајкић против Србије*, која се тиче уговора у вези казина у хотелу „(Интер) Континентал“ је вероватно тешко пала нашим заступницима пред Судом. Предузеће „Кин-Стиб“, регистровано у Конгу, је 12. октобра 1989. године закључило уговор о заједничком улагању са „Хотелом Интерконтинентал Београд“ који се односио на отварање казина у овом хотелу. Власник хотела је било друштвено предузеће „Генералекспорт“ („Генекс“) са годишњим обртом капитала од око 7 милијарди долара. Г. Мајкић је имао 25% деоница у предузећу „Кин-Стиб“. Уговором је предвиђено да „Кин-Стиб“ својим средствима отвара казино и имаће право на 80% зараде која се оствари у предметном казину. Чланом 19. уговора је било предвиђено да ће „Генекс“ у сваком случају имати загарантовани годишњи минимум зараде у износу од 500.000 УСД. Казино је отворен у октобру 1990., а затворен је због финасијских тешкоћа, највероватније због санкција, а и правних несугласица 1993. године.

“Кин-Стиб” је 1995. године покренуо поступак пред Спољно-трговинском арбитражом при Привредној комори Југославије тражећи повраћај казина и накнаду штете због кршења уговора. Дана 10. априла 1996. године арбитражни суд је донео одлуку којом је обавезао „Генекс“ да исплати накнаду у износу од УСД 1.999.992,00 са каматом од 6% због немогућности “Кин-Стиба” да користи казино у периоду од 1. априла 1995. године до 31. марта 1996. године; 2) да му омогући да исти врати у посед; 3) да ефективно управља казином у периоду од 5 година после поновног отварања. У складу са овом одлуком, закључно са 6. мајем 1998. године на рачун “Кин-Стиба” је на име одштете уплаћено приближно 2 милиона и 300 хиљада долара. Међутим, “Генекс” не извршава обавезу да тужиоцу омогући даљи рад у наредних 5 година.

Због тога “Кин-Стиб” подноси нову тужбу и Привредни суд у Београду у јуну 2001. године доноси нову пресуду којом налаже “Генексу” да му исплати преко 4 милиона долара. Ова пресуда је преиначена у погледу износа досуђеног од Врховног суда Србије 30. јануара 2002. године, којом се налаже “Генексу” да за немогућност коришћења казина од 1. априла 1996. до 31. маја 1998. године “Бин-Стиду” исплати износ од 1.083.332 долара, уз законску затезну камату. Затим Привредни суд доноси још једну пресуду 8. септембра 2005., коју потврђује Врховни суд Србије 27. јуна 2007. године: том пресудом је обавезан “Генекс”, заједно са предузећем “Intercontinental CG” да “Бин-Стиду” исплати још 1.427.000 долара, са каматом, на име изгубљене добити у периоду од 1. јуна 1998. до 1. априла 2001. године. “Бин-Стид” затим започиње извршни поступак за пренос средстава банк-трансфером, али тај трансфер до доношења пресуде Европског суда 2010. године није био окончан.

У међувремену, Друго општинско јавно тужилаштво 2002. подноси кривичну пријаву против г. Мајкића за “превару и фалсификат”. Тај поступак бива обустављен као неоснован у новембру 2003. године са образложењем да је “Бин-Стид” уредно регистровано предузеће у Конгу, као да г. Мајкић није фалсификовао ни једно пуномоћје, што му је неосновано стављено на терет.

Дана 21. децембра 2005. Министарство финансија РС издаје саопштење којим обавештава јавност да ексклузивну дозволу за послове коцкања за наредних 10 година добија фирма “Гранд Казино” на некој од локација у Београду. Хотел “Intercontinental” неодређеног датума мења име у “Continental”. Затим је хотел продат, па предузеће “Бин-Стид” тако остаје без могућности да наплати своје потраживање. Европски суд стога доноси одлуку да је Република Србија повредила право на имовину подносилаца представке из чл. 1. Протокола 1. Европске конвенције за људска права, те да је дужна да им од сопствених средстава исплати износ од око 2 и по милиона долара. Од тога се одбија било која већ исплаћена сума. Спорни извршни поступак је у био у временској надлежности Суда више од пет година и десет месеци, па Суд закључује да српске власти нису предузеле све неопходне мере како би извршна одлука била у потпуности извршена. Када се пресуда сагледа у целини, види се да је укупни дуг државе по овој пресуди Стразбура најмање око 1 милион и 800 хиљада долара са каматом. Поред тога на име нематеријалне штете подносиоцима је досуђено 8.000, као и 30.000 евра судских трошкова.

Посебно интригантан предмет је био *Милановић против Србије*. Г. Живота Милановић је припадник верске заједнице Харе Кришна и живи у селу Белица код Јагодине. Повремено је боравио и у стану свога брата у Јагодини. У 2000. и 2001. години био је изложен претњама телефоном, а затим у септембру 2001., јулу 2005., јуну 2006., и јуну 2007. године и физичким нападима од стране непознатих лица, за које је он сумњао да припадају десничарским организацијама (Српски витезови, Образ или 1389). Ти физички напади су извршени ножем са скраћеном оштрицом, резони су били у пределу абдомена, а једном приликом је г. Милановићу био урезан и крст на чело и исечен коњски реп. Напади су се дешавали углавном око Видовдана.

Сви напади одиграли су се у близини стана његовог рођака у Јагодини, док су се последња два напада одиграла на самим улазним вратима тог стана. Само први напад десило се по дану, док су се сви остали напади одиграли у раним јутарњим часовима, приликом свих напада није било сведока, а ни сам подносилац представке није могао да пружи конкретније

податке о нападачима (што се констатује и у извештају полиције од 13. јула 2005. године), осим што је он претпостављао да су га напали припадници неке од десничарских организација и да су напади били верски мотивисани. Упркос разним истражним радњама и кривичним пријавама, починиоци ових напада нису идентификовани. У таквој ситуацији Европски суд је по први пут нашао да је Србија одговорна за кршење чл. 3. Европске конвенције који забрањује тортуру и нехумано и понижавајуће поступање.

Суд није прихватио аргументацију да су истражни органи Републике Србије учинили све како би расветлили овај случај и утврдили идентитет нападача (бројни сведоци су саслушани, прибављен је налаз вештака о природи повреда подносиоца, па је чак и један полицајац дисциплински кажњен због непредузимања потребних мера). Није прихваћен ни аргумент у вези са амбивалентним ставом притужиоца који је невољно сарађивао са истражним органима и чији су описи нападача били крајње неодређени. Он није тражио ни надзирање његове телефонске линије, што је као могућност постојала након телефонских претњи из 2001. године. Полиција је такође указала и на сумњу да су се напади на г. Милановића уопште десили. Суду је указано да није било сведока, нити материјалних трагова везаних за нападе, чему је допринео и сам подносилац, јер није одмах након напада обавештавао полицију која би благовременим увиђајем можда успела да дође до материјалних трагова, али ни тај аргуменат није прихваћен.

Суд је 14. децембра 2010. пресудио у корист г. Милановића и навео да је полицији најкасније почев од јула 2005. године требало да буде јасно да је подносилац представке, који је био члан рањиве верске мањине, стална мета напада и да је вероватно да ће напада бити и у будућности, посебно у јуну и јулу, дакле око Видовдана. Упркос томе, у још два наврата ништа није учињено да се ти напади спрече. У близини стана где су се напади одиграли није постављен видео или неки други надзор, полицијске заседе нису ни размотрене, а подносиоцу представке ни у једном тренутку није понуђена заштита од стране специјалне полицијске јединице, што је могло да спречи његове будуће нападе. Мада су органи тужене државе предузели многе кораке и имали значајне објективне потешкоће, укључујући и донекле неодређене описе нападача од стране подносиоца представке као и очигледно непостојање очевидаца, Суд је нашао да органи Србије нису предузели све оправдане мере да спроведу одговарајућу истрагу. Они такође нису предузели оправдане и делотворне кораке да спрече да се злостављање подносиоца представке понови, упркос чињеници да је сталан ризик од тога био реалан, непосредан и предвидљив. У таквим околностима, Суд није могао а да не утврди да је дошло до повреде чл. 3. Конвенције. Одштета: 10.000 евра уз 1.200 евра судских трошкова.

Пресуда Европског суда од 13. априла 2010. године донета у предмету *Ана Кривошеј против Србије* представља још један пример неизвршавања правоснажних судских одлука из области породичних односа. Тужилга се развела од свога супруга Н.Ц., а у конкретном случају радило се о одлуци Општинског суда у Нишу од 7. октобра 2002., којом је уређено право тужилге да виђа своје дете и која је измењена 21. маја 2003. године, а која до данас није извршена. Њен супруг је упорно одбијао да јој дозволи да виђа своје дете по модалитету који је одредио суд. У овом случају је дошло и до "губитка" списка предмета у периоду од три године. Предмет је нађен испод стола једног од судских извршитеља који је због тога отпуштен. Будући да се ради о изузетно осетљивом случају који се тиче породичних односа, као и изузетно дугом периоду неизвршења, логично је да је Суд нашао повреду права на суђење у разумном року, као и повреду чл. 8 (право на породични живот). Одштета на име нематеријалне штете: 7.300 евра. Иначе, 2010. године Стразбур је нашао да је Општински суд у Нишу одговоран за још једну повреду Конвенције у погледу породичних односа и то због неблаговременог поступања у случају *Димитријевић и Јаковљевић против Србије* који је државу коштао још 1.300 евра.

У предмету канадске фирме *Motion Pictures Guarantors Ltd. против Србије* Привредни суд у Београду је покушао да десетогодишњи спор, који је започео 1995. године, прекине на неоубичајен начин. Након што су првостепене пресуде биле три пута укидане, рочиште је заказано за 13. септембар 2005. године у 11 часова. Адвокат тужиоца је пре тога боравио у Трећем општинском суду у Београду, узео такси у 10.30 часова, да би се такси покварио на

око 700 метара од Привредног суда, тако да је адвокат ову раздаљину морао да препешачи. У судницу улази у 11.04 часова где затиче судију како, у присуству адвоката супротне стране, завршава диктирање записника у коме констатује да се тужба сматра повученом. Никаква објашњења нису помогла, па тужилац улаже захтев за враћање у пређашње стање који бива одбијен како од првостепеног, тако и другостепеног суда. Ово упркос томе што је пуномоћник тужиоца тражио усмену расправу на којој би као сведок био саслушан таксиста чије се возило покварило. Виши привредни суд је у својој одлуци навео “да се чињеница да се возило покварило не може доказивати саслушањем сведока, већ рачунима за поправку возила”. Основно питање пред Стразбуром је било да ли је закашњење адвоката било оправдано. Стразбур је у пресуди од 8. јуна 2010. године заузео став да је у конкретном случају морала бити одржана усмена расправа на којој би се ова одлучна чињеница и утврдила и нашао повреду чл. 6. ст. 1. Конвенције, досуђујући тужиоцу 1000 евра трошкова. Будући да је основни циљ тужиоца био да обезбеди наставак поступка, што је и успео да обезбеди, нематеријалну штету није ни тражио.

Случај *Ракић и други против Србије* у техничко-правном смислу није много различит од случаја Винчић којим смо се бавили раније и тиче се различитог одлучивања Окружног суда у Београду у идентичним правним ситуацијама. Г. Ракићу и још тридесеторици радника МУП-а Србије који су радили на Косову и Метохији плата је требало да буде увећана за 100% на основу Уредбе Владе Републике Србије. Када то није учињено, они су поднели тужбе Окружном суду у Београду који је неким од њих признао то право, а неким није. Поново наводећи “да различито одлучивање судова у идентичним правним ситуацијама изазива неповерење грађана у правосуђе”, Суд је у пресуди од 5. октобра 2010. године нашао повреду права на правично суђење и свим радницима досудио по 3000 евра одштете и по 255 евра трошкова, уз исплату разлике зарада. Укупан трошак за државу је око 100.000 евра.

У врло деликатном случају *Ђермановић*, Европски суд је нашао да је 2 године и два месеца која је он провео у притвору пре правноснажне кривичне пресуде којом је осуђен на 4 године затвора исувише дугачак период. Пресудом од 23. фебруара 2010. Г. Ђермановићу је досуђена одштета од 1.500 евра, док је у случају Јованчић Стразбур поново заузео став да се приватност кореспонденције затвореника мора поштовати, те да супротно понашање власти повређује чл. 8. Европске конвенције, односно право на приватност.

На крају, треба навести случај чешке држављанке Драхомире Чишкове која је добила спор против Србије пресудом Европског суда од 19. јануара 2010. године због повреде права на суђење у разумном року и одштету од 1.200 евра. Спор се водио пред новосадским судовима због накнаде штете настале у саобраћајном удесу и трајао је 22 године! Иако је нашем Заступништву врло добро познато да, иако је Србија ратификовала Европску конвенцију 3. марта 2004. године, Стразбур у обзир узима и трајање поступка пре тог датума, а ту праксу је прихватио и Уставни суд, у коментару нашег Заступништва пред судом у Стразбуру се може наћи овај “духовити”, а за госпођу Чишкову болан, коментар:

“Ипак, важно је истаћи да је парница пред домаћим органима правоснажно окончана и да је у том смислу временско важење Конвенције у односу на Републику Србију било нешто преко три године, тако да се оправдано може поставити питање правилности става о временској надлежности Суда у вези са утврђеном повредом...Ипак, свеукупна дужина поступка заиста је била прекомерна, чиме се првенствено руководио Суд, код оцене да ли је било повреде члана 6. став 1. Конвенције.”

Иначе, током 2010. године Европска комисија је већ изразила забринутост због чињенице да се пред Уставним судом тада налазило већ 7.000 нерешених уставних жалби (сада их је око 17.000), при чему тај суд има 15 судија. Главни узрок овог проблема је чињеница да је изменама и допунама Закона о парничном поступку од 29. децембра 2009. године практично укинута једино ванредно правно средство у парници, а то је ревизија која се од тада може изјавити само у споровима вредности од преко 100.000 евра. Затим је тај лимит спуштен на 40.000 евра које, иронично говорећи, сваки Србин има у џепу. Зато је уместо ревизије, уставна жалба тада практично постала једино ванредно правно средство у Србији. Наведени лимит је изменама и допунама Закона о парничном поступку од 31.маја 2014. године

спуштен на 40.000, односно 100.000 евра у привредним споровима, али је опште мишљење да је и тај цензус за изјављивање ревизије превисок имајући у виду економску моћ наших грађана.

2011

Иако се почетком 2012. године на званичном сајту Европског суда за људска права налазила 61 пресуда у вези Републике Србије, три су се односиле на представке које су поднете за време постојања Државне заједнице Србија и Црна Гора. У та три случаја (*Лакићевић и др. против Србије и Црне Горе*, као и предмети *Шабановић* и *Бјелић*) Суд је нашао да је одговорна Црна Гора пошто су се спорни правни односи десили на њеној територији, па зато Србија не може бити пасивно легитимисана, односно одговорна, по тим представкама. Стога је Суд до 2012. године донео 58 пресуда по представкама против Србије која се до тада одбранила у само 4 предмета.

Предвиђање да ће током 2011. године, а и касније, дозрети далеко већи број предмета по представкама наших грађана се није обистинило, али да ће се Србија одбранили у само два предмета, на жалост, јесте. Ипак, у том тренутку све је већи број предмета у којима Србија прихвата вансудско поравнање и признаје одговорност, па предмет ни не дође до пресуђења. 2011. година ће остати упамћена и по томе што је једном адвокату из Горњег Милановца који је засуо Суд са око 500 (!) представки, не само против Србије већ и неких земаља у окружењу, забрањен приступ Суду због злоупотребе права на представку.

Члан 3. Европске конвенције за људска права предвиђа да нико неће бити подвргнут тортури, нехуманом и понижавајућем поступању или кажњавању. Видели смо да је током 2010. године Суд нашао да је Србија повредила овај члан Конвенције у случају г. Животе Милановића из Јагодине. На жалост, Суд је и у 2011. години нашао да је Србија повредила наведени члан Конвенције и то у случају *Станимировић против Србије*.

Дана 09. фебруара 2001. године у Гроцкој се десило убиство у коме је срадао брачни пар. Наредног дана у полицијску станицу у Смедереву је приведен подносилац представке г. Станимировић где је претучен, након чега је признао кривично дело убиства које му је стављено на терет. Три дана касније је изведен пред истражног судију, али му није било дозвољено да приватно разговара са браниоцем кога је ангажовала његова супруга. Иако је и тада признао извршење дела, г. Станимировић је изнео притужбу да је претучен након чега је упућен у смедеревску болницу где је установљено да има поломљено ребро и маснице по грудима. Наредног дана је поново изведен пред истражног судију, али без присуства адвоката са којим је по први пут разговарао у приватности касније тога дана. Седамнаестог фебруара г. Станимировић је изведен из притвора, поново одведен у смедеревску полицијску станицу и поново тучен, где је и гушен пластичном кесом, а изнео је и тврдње да је добијао и електро-шокове у пределу гениталија и да му је прећено смрћу. Истражни судија је био обавештен о инциденту. Лекарски налаз је показао да г. Станимировић има нагњечења и модрице у пределу главе. Два дана касније поново је саслушаван од истражног судије и то опет без присуства адвоката. Када је по четврти пут изведен пред истражног судију 16. марта 2001. године, саслушан је у присуству адвоката и тада повукао своје признање.

Након што је адвокат поднео кривичну пријаву против НН полицајаца, тужилаштво је прибавило извештај из полицијске станице у којем су наводи о злостављању негирани. Иако је тужилаштво прибавило и лекарске налазе од 13. и 17. септембра 2001., одлучило је да нема месту гоњењу и обавестило адвоката подносиоца представке да може преузети гоњење, што он није учинио. У новембру 2002. године смедеревски Окружни суд је огласио г. Станимировића и С.П. кривим за убиство и осудио их на по 40 година затвора. У марту 2003. године Врховни суд Србије је укинуо пресуду и наложио првостепеном суду да установи да ли је г. Станимировић злостављан и, у вези с тим, да ли су његови искази пре главног претреса стога прихватљиви.

На поновљеном претресу у мају 2004. године окривљени је детаљно описао злостављање

којем је био изложен и по први пут именовано полицајце који су, по њему, учествовали у инцидентима. Адвокат саокривљеног С.П. је затим захтевао да се записник проследи тужилаштву, али је јавни тужилац навео да нема намеру да се бави са истим случајем, будући да је кривична пријава одбачена у септембру 2001. године. Адвокат затим улаже захтев за изузеће поступајућег тужиоца, тај захтев је одбијен, али је у решењу наведено да одлука из 2001. може бити преиспитана у светлу нових чињеница. То се није десило. У децембру 2004. године подносилац представке је поново осуђен на 40 година затвора, а иста казна је изречена и С.П. за подстрекавање. Смедеревски Окружни суд је установио да је г. Станимировић одиста тучен у полицијској станици, те да његови искази из станице нису прихватљиви; али је суд огласио његове исказе пред истражним судијом прихватљивим. Подносилац представке се жалио на пресуду наводећи и да исказе пред истражним судијом треба искључити списима. Врховни суд током 2005. и 2006. године у две истанце одбија жалбе и потврђује пресуду.

У новембру 2006. г. Станимировић поново подноси кривичну пријаву против шест полицајаца у погледу дешавања из 2001. године, али никад није обавештен о исходу поступања по тој пријави пошто је спис предмета наводно уништен 2010. – три године након одлуке да се не предузме кривично гоњење против осумњичених полицајаца. У марту 2011. његов бранилац подноси предлог за обнову поступка, али тај предлог Апелациони суд правноснажно одбија крајем априла 2011. године.

Након што је одбио процесно-правни приговор Србије да је представка неблаговремена, Суд је изнео своје добро установљене ставове. Када једно лице изнесе тврдњу, као што је овде случај, да је било изложено поступању супротном чл. 3. Конвенције, држава мора спровести ефикасну и исцрпну званичну истрагу. Та истрага мора имати за циљ идентификовање и кажњавање одговорних лица. У супротном, забране тортуре, нехуманог и понижавајућег поступања и кажњавање би изгубиле смисао. Истрага мора бити брза и независна, а један од основних елемената независности је да орган у којем је злостављање учињено не може учествовати у њој. На крају, та истрага мора бити подложна оцени јавности у циљу утврђивања одговорности, а оштећеном се увек мора омогућити учешће у њој. У конкретном случају, иако је током кривичног поступка утврђено да је подносилац представке одиста малтретиран, те да су починиоци потенцијално идентификовани, није спроведена никаква кривична истрага. Налазећи да наведени стандарди нису задовољени, Суд је и нашао повреду чл. 3. Конвенције.

У погледу чл. 6. Конвенције, права на праведно, фер, саслушање и правично суђење, подносилац представке је навео да српски судови нису могли дозволити ни да се искази из истраге користе у кривичном поступку, будући да је те исказе дао као последицу малтретирања у полицији. У свом одговору, Србија је навела да г. Станимировић није био осуђен искључиво на основу тих исказа, јер они нису били једини докази против њега. Међутим, Суд није прихватио овај приговор. Наводећи да је његов задатак да се бави чињеничним и правним грешкама учињеним пред националним судовима само уколико оне не доводе до кршења права гарантованих Конвенцијом, **Суд је навео да мора испитати да ли је поступак као целина, укључујући начин прибављања доказа, био правичан.** При томе, посебна пажња мора бити посвећена прибављању доказа у супротности са чл. 3. Конвенције. Добро установљена пракса Суда је да, када су докази прибављени тортуром или другим видом малтретирања, то чини цели поступак неправедним. Ово важи без обзира на питање квалитета доказа у питању, као и на питање да ли ти докази имају одлучујући значај. У конкретном случају, српски судови су закључили да је г. Станимировић малтретиран, што потврђују и медицински налази. Србија није оспоравала ни наводе подносиоца представке да су му упућиване претње смрћу, да је гушен кесом и да су му давани електрични шокови у пределу гениталија. Имајући у виду временску блискост у којој су се одиграли немили догађаји у полицијској станици где је подносиоцу поломљено ребро и признање у истрази, као и чињеницу да је полиција успела да га поново изведе из притвора и малтретирала га 17. фебруара 2001. године, Суд је стао на становиште да је његов страх био оправдан и да је признање у истрази неприхватљиво. Поред тога, подносиоцу представке није омогућено да се током истраге у три наврата приватно консултује са својим адвокатом, па је стога цео поступак неправичан. Налазећи повреду чланова 3. и 6.

Конвенције, Суд је г. Станимировићу досудио одштету од 13.000 евра на име нематеријалне штете, као и 5.000 на име трошкова пред Судом. Не улазећи у бит даљег тока поступка пред српским судовима, треба истаћи да је оваква пресуда Стразбура отворила врата за обнову кривичног поступка у Србији.

Један од предмета у коме се Србија одбранила током 2011. године је *Јухас Ђурић против Србије*. Г. Јухас Ђурић је адвокат из Суботице кога је полиција у три наврата ангажовала да по службеној дужности заступа осумњичене приликом њиховог привођења и испитивања у суботичкој полицијској станици. Након што је обавио свој део посла, подносилац представке је од суботичке полиције захтевао исплату свог хонорара у укупном износу од око 760 евра. Пошто није плаћен, поднео је парничну тужбу надлежном суду. И Општински и Окружни судови у Суботици су, поступајући од септембра 2004. до септембра 2006. године, одбацили тужбу са образложењем да се у конкретном случају радило о предкривичном поступку, па је стога г. Јухас Ђурић требало да своја права остварује у управном поступку, будући да је за исплату његовог хонорара био задужен МУП. Г. Јухас Ђурић се обратио Стразбуру наводећи да је Србија прекршила чл. 6. Конвенције на тај начин што му је онемогућила приступ суду који ће одлучити о његовим правима, као и да је поступак пред суботичким судовима предуго трајао.

У свом одговору, Србија се по први пут позвала на нови институт који је Протоколом 14. уз Конвенцију уведен крајем 2010. године у циљу ефикаснијег поступања Суда. То је ситуација у којој подносилац представке није био жртва “значајне неправичности” (“significant disadvantage”), будући да је један од три хонорара које је г. Јухас Ђурић захтевао износио око 105 евра. Поред тога, држава је навела да подносиоцу није ускраћен приступ суду будући да он своја права може остварити у управном поступку, укључујући и управни спор. Подносилац је одговорио да наведени институт нема примене у конкретном случају, будући да је укупан износ који је захтевао знатно већи и увећан за законску затезну камату, као и да му је пресудама наложено да накнади трошкове поступка туженом. У пресудама није јасно образложено због чега је овде у питању управна, а не грађанско-правна ствар. Такође је навео да његов мотив није искључиво финансијски, већ ствар принципа, да се овде ради о уредном плаћању адвоката у предкривичном поступку што је од велике важности за правилно функционисање кривично-правног система државе. Ово је г. Јухас Ђурић изнео у светлу добро познате чињенице да се са исплатама хонорара адвокатима који поступају по службеној дужности хронично касни.

Суд је уважио став подносиоца представке да овде нема примене института недостатка значајне неправичности, подржавајући његов став да је питање које је изнео од важности за правилно функционисање кривично-правног система државе. Упркос томе, Суд није нашао повреду чл. 6. Конвенције наводећи да је г. Јухас Ђурић одиста могао остваривати своја права у управном поступку, укључујући управни спор. Такође, нема повреде суђења у разумном року будући да су суботички судови решили предмет за две године поступајући у две инстанце. Интересантно је и то да је г. Јухас Ђурић током поступка истакао да је писмена од Суда добијао са великим закашњењем, те да му је једно од писама отворано у пошти, дозвољавајући да се ту ради о “невиној грешци”. Суд није имао чврстих доказа да је неко одиста отварао наведено писмо, али је истакао да “је имао проблема са кашњењем пошиљки ка и из Србије” не наводећи конкретан разлог за то.

Највећу појединачну одштету због кршења људских права током 2011. године држава је исплатила у предмету *Рашковић и Милуновић против Србије*. Госпође Рашковић и Милуновић су биле раднице новопазарског предузећа “Памучна предioniца Д.О.О”. Оне су упућене на обавезно плаћено одсуство 1996. односно 2001. године до времена у коме ће бити успостављен нормалан процес производње и доћи до значајног побољшања пословања фирме. У том периоду су требало да примају значајно умањен лични доходак, при чему ће послодавац уредно исплаћивати њихове пензионе и друге доприносе. Када се ово није десило, госпође Рашковић и Милуновић су започеле већи број поступака пред новопазарским судовима у циљу реализације својих потраживања. Добиле су пресуде у своју корист, као и решења о њиховом извршењу, све у укупном износу од око 10.380 евра уз законску затезну камату. Али, извршење је изостало. У међувремену, фирма која је власник

“Памучне предионице Д.О.О.” је основала програм за раднике који желе да напусте фирму, као сувишни, уз отпремнину. Подносиатељке представке су прихватиле овај програм и, након донетих пресуда и решења, напустиле предузеће.

Србија је пред Судом истакла приговор да су се госпође Рашковић и Милуновић, прихватајући програм за сувишне раднике и прихватањем отпремнине, одрекле права из већ донетих правноснажних пресуда. Стразбур очигледно није могао усвојити овакав став. Истичући да је већ у више наврата нашао да су извршења у Србији спора или изостају, нашао је повреду права на мирно уживање имовине из чл. 1. Протокола 1, као и повреду права на суђење у разумном року из чл. 6. Конвенције. Налажући Србији да неисплаћене личне дохотке исплати из својих средстава, уз износе пензионих и других доприноса, Суд је такође досудио подносиатељкама предсатвке и по 6.200 евра на име нематеријалне штете и по 600 евра за трошкове поступка. Укупна сума, са каматама, сигурно премашује 30.000 евра.

Случај *Шоргић против Србије* је слика до каквих све перипетија може доћи када судови не поштују процесно-правна правила, па чак и основне постулате непристрасности. Оставинска расправа иза покојног оца г. Шоргића је започета у мају 1995. године пред Петим општинским судом у Београду, али је убрзо прекинута пошто је супруга његовог оца оспорила уговор о доживотном издржавању који је г. Шоргић закључио са својим оцем. Тужба ради “фиктивности” наведеног уговора је поднета у септембру 1995., али је одбијена због неправилно постављеног тужбеног захтева, односно неправилног “курса акције” како је навео Суд, 2000. године. Затим је у августу те године уследила нова тужба за поништај и раскид наведеног уговора. Бивши Пети суд брзо усваја део тужбеног захтева који се односи на поништај и доноси делимичну пресуду против г. Шоргића у децембру 2000. године. Поступајућа судија у предмету је била судија Б. У августу 2001. године Окружни суд у Београду потврђује делимичну пресуду, а у већу се налазила судија Д.

У јуну 2003. Пети суд раскида преостали део уговора, али ову пресуду укида Окружни суд у Београду 24. марта 2004. године због противуречности између изреке и образложења пресуде, при томе не упућујући првостепени суд на који начин да поступи у поновљеном поступку. Е сад: у већу Окружног суда су поступале и судије Д. и Б. Након што је Пети суд поново донео истоветну пресуду и Окружни суд је потврдио, г. Шоргић изјављује ревизију. Врховни суд је одбија 20. априла 2006. године, а већ погађате: у већу је била судија Д која је у међувремену напредовала са Окружног суда. У септембру исте године, г. Шоргић подноси Петом суду предлог за обнову поступка због неправилног састава суда о којем ни до 2010. године није било правноснажно одлучено. Један од главних разлога за несагласност између првостепеног и другостепеног суда је питање који Закон о парничном поступку треба применити при одлуци има ли места обнови поступка: онај из 1977. или онај из 2004. године? Оставинака расправа стога није била окончана ни закључно са 21. фебруаром 2011. године. И ето...16 година нечијег живота прође. Читање ове пресуде изазива вртоглавицу које желим да вас поштедим. Имајући у виду да нижестепена судија која је поступала у једном предмету треба да се уздржи у доношењу вишестепене пресуде, логично питање које се поставља је: како се судије Д. и Б. нису изузеле у вишестепеним поступцима, па чак и да им је предмет додељен насумичном ротацијом када Закон о парничном поступку изричито налаже да се у таквој ситуацији саме морају искључити и о томе обавестити председника суда који ће им у том случају наћи замену? Представка г. Шоргића је била суштински базирана на повреди начела непристрасности због неправилног састава суда и предугог трајања поступка.

У том смислу, Суд је изнео свој добро установљен став у погледу права на правично суђење у параграфу 66. пресуде. “Према утврђеној пракси Суда, непристрасност означава непостојање предрасуде или наклоности, а њено постојање или слично може се проверити на разне начине. Код процене на основу субјективног приступа може се покушати са утврђењем личног убеђења или интереса датог судије у одређеном случају, а на основу објективног приступа, одлучујуће је утврђивање да ли је судија у питању понудио довољно гаранција за искључење сваке оправдане сумње у том смислу. У вези са овим другим тестом, одлучујуће је то да ли, потпуно независно од личног понашања једног судије, постоје чињенице које се могу утврдити, а које доводе у сумњу судску непристрасност. Тачка

гедишта оних који воде парницу је важна, али није одлучујућа; оно што је одлучујуће је да ли се нека бојазан у том смислу може узети као објективно оправдана...Заиста, чак и изглед може бити од важности или, другим речима, „правда се не сме само спроводити, већ се мора и видети да је спроведена”.

Европски суд је нашао да је у конкретном случају одиста прекршен принцип непристрасности, као и да је дошло до кршења права на суђење у разумном року. Будући да је г. Шоргић навео да ће “накнаду материјалне и нематеријалне штете захтевати пред надлежним судом у Београду”, Стразбур му је досудио само 1.000 евра трошкова поступка. А обнове поступка у Србији ће у светлу ове пресуде сигурно бити. Колико ће то још трајати?

Сличан случај се десио и у предмету *Ђокић против Србије*. Подносилац представке је осуђен на једанаестогодишњу казну затвора и изјавио жалбу на пресуду Врховном суду Србије која је одбијена. У већу се налазио судија М.Ц. Затим је уложен захтев за испитивање законитости правноснажне пресуде који је неосновано одбијен као неблаговремен. И у том већу је одлучивао судија М.Ц. Не улазећи у бит правне ствари коју треба да разматра Врховни суд Србије, Стразбур је нашао да је подносиоцу представке ускраћен приступ суду самим тим што је установио да је наведени захтев благовремен. Стога није ни улазио у питање повреде начела непристрасности као у предмету Шоргић, а будући да г. Ђокић није испоштовао рок који му је Суд одредио за накнаду штете, његов захтев је у том делу одбијен.

У случају *Ристић против Србије*, мајка двоје малолетне деце је након развода брака поднела кривичну пријаву у мају 2003. године против свог бившег супруга због неплаћања алиментације. Иако је Трећи општински суд у Београду поступао по оптужном предлогу тужилаштва, суђење није окончано ни до октобра 2009. године, када је наступила застарелост кривичног гоњења. Суд је нашао повреду права на суђење у разумном року и досудио подносиоцу представке 3.100 евра на име нематеријалне штете и трошкова.

У сложеном породично-правном случају *Вељков* о додели детета на чување и васпитање, као и о питању вршења родитељског права, Суд је нашао да је 5 година и два месеца колико је спор трајао неразуман и досудио 3.900 евра накнаде штете и трошкова. Случај *Живић* је представка још једног полицајца са КиМ коме није исплаћена дупла зарада за службовање у јужној српској покрајини по одлуци Владе Србије, а тај случај је готово идентичан предмету Ракић и др. против Србије који смо већ разматрали. Поново истичући да различито одлучивање у идентичним правним ситуацијама улива неповерење грађана у правосудни систем једне земље, Стразбур је г. Живићу досудио 3.300 евра одштете и трошкова. У случају *Милошевић*, Суд је још једном заузео становиште да се право на приватност кореспонденције лица лишених слободе мора поштовати, те да је недопустиво отварање писама тим лицима без одлуке надлежног суда да се то из оправданих разлога може чинити.

И на крају, други случај у коме се Србија одбранила током 2011. године је предмет *Добрић*, који се тичао могућности изјављивања ревизије и њеног одбачаја када је вредност спора назначена у тужби испод лимита неопходног за изјављивање тог правног лека, а конфузија је изазвана променом вредности динара. Ствар би била једноставна да спор није трајао од 1986. године и да ревизија није изјављена 20 година касније. Налазећи да услови за изјављивање ревизије морају бити строжији него они при изјављивању жалбе, Суд је заузео став да подносиоцима није повређено право на приступ суду, при чему је иницијална вредност спора била 4 милиона старих (ко зна више којих) динара. У светлу чињенице да је подносилац представке предлагао, а и поступајући суд усвајао његово усклађивање вредности предмета спора који превазилази новчани цензус за изјављивање ревизије, ово је чудна одлука Суда, при чему је опречно мишљење изнео и тада наш судија Поповић.

Све у свему, након 7 година у којима је Стразбур одлучивао по представкама из Србије, ситуација је остала забрињавајућа. Поједини српски адвокати који поступају у Стразбуру показали су надмоћ над српским судовима. Чињеница да се Србија одбранила у само четири предмета у тих 7 година је већ тада био лакмус тест који је власт у Србији морала испоштовати и предузети мере да се ситуација у правосудју хитно поправи. То се није десило до дана данашњег. Европска конвенција се директно примењује у нашем правном систему и

едукација и упознавање судија са праксом Европског суда мора бити приоритет. Тиме би се држави и пореским обвезницима уштедела значајна средства, а исто толико важно, грађани Србије би се све мање сусретали са честом појавом да су на судовима суочени са размишљањем и ставовима судија који немају везе ни са савременим правним трендовима, а на жалост, ни са здравим разумом. Достојанство правне науке и мудрог и непристрасног правног резонувања мора постати наша свакодневница што пре. У име народа.

2012 - 2013

Током 2012. и почетком 2013. године Европски суд за људска права идентификовао је системске проблеме које муче правосудни систем Србије. Од око 11.000 представки наших грађана колико их тада било у Стразбуру, више од половине се односи управо на те проблеме. Лоши резултати пред Европским судом су се наставили, па се током 2012. године Србија одбранила у само једном једином, и то ревизијском предмету адвоката Јухас-Ђурића из Суботице. То значи да се закључно са 31. децембром 2012. године од 69 пресуда које је Европски суд донео у погледу наше земље Србија одбранила у само пет предмета.

Овде треба опет појаснити да овде имамо у виду само оне представке које су окончане мериторном одлуком, дакле пресудом, а не случајеве у којима су представке наших, често неких, грађана одбациване из процесно-правних разлога. Најчешћи пример тих процесних недостатака јесте чињеница да подносиоци представки нису исцрпли сва домаћа правна средства пре обраћања Европском суду. Било је и невероватних случајева попут оног када је Стразбур проследио, односно комуницирао, један предмет Србији са упутом да са подносиоцем представке постигне договор о правичној накнади, при чему је адвокат подносиоца представке прекршио једно изузетно важно правило Суда и детаље предлога споразума својих клијената и државе обелоданио у штампи. А то се не сме чинити. Србија је реаговала, обавестила Стразбур и представка је пала у воду!

Системски проблеми које је идентификовао Европски суд у вези Србије се могу поделити у пет група. Први, то су неисплаћене накнаде ратним резервистима. У предмету *Вучковић и други против Србије* Суд је наложио Србији да у року од 6 месеци од датума те пресуде (28. август 2012. године) осигура механизам на основу којих ће резервисти бити исплаћени без икакве дискриминације. Ово стога што су резервисти са извесних подручја Србије исплаћени, а други нису па је Суд нашао да је такав однос државе према неисплаћеним резервистима дискриминаторан. Истовремено, Суд је констатовао да се пред њим у том тренутку налазило преко 3.000 представки резервиста и застао у поступању по тим представкама такође за период од 6 месеци. Нема дилеме да је Суд овако поступио налазећи да је држава дужна да исплати резервисте, али је дао Србији примерен рок да проблем реши на задовољавајући начин. На овакву пресуду Србија је реаговала захтевом Европском суду да пресуду преиспита његово Велико веће. Тај захтев је прихваћен од Суда и Велико веће је заказало расправу за 15. мај 2013. године. Дана 25. марта 2014. године Велико веће Суда објавило је нову пресуду у предмету Вучковић и други против Србије. Велико веће је закључило да подносиоци представки нису исцрпли све правне лекове које су имали на располагању због наводне дискриминације из чл. 14. Конвенције. Стога ће подносиоци представки то морати поново да учине пред Уставним судом пре него што стекну право да се поново обрате Стразбуру.

Други системски проблем јесте проблем исплате пензија лицима са територије КиМ. Носећи предмет из ове области је *Грудић против Србије* окончан пресудом од 12. априла 2012. године. Суштина ове представке је да је током 90-тих година брачни пар Грудић стекао право на инвалидску пензију, а живели су у Косовској Митровици. Након доласка КФОР-а Србија је 2000. године престала са исплатама наведених пензија наводећи да је да је српски пензиони фонд текуће природе и да би исплата пензија лицима са КиМ довела државни буџет у тешку ситуацију. Србија је истакла да би исплата пензија свим лицима која су у ситуацији као брачни пар Грудић достигла износ од преко милијарду евра, што је представљало око 10% српских девизних резерви. Европски суд није прихватио овакву одбрану: наложио је Србији да Грудићима исплати по 7.000 евра на име нематеријалне штете, све заостале пензије, као и 3.000 за трошкове спора. Суд је такође наложио Србији да у року од 6 месеци од дана

доношења пресуде предузме све неопходне законске мере да се заостале пензије исплате. Трећи системски проблем је исплата старе девизне штедње лицима из бивших југословенских република. Док је проблем те штедње решен у погледу лица из Србије, то није случај са онима ван ње. У предмету *Алишић и др. против Србије, Словеније, БиХ, Хрватске и Македоније* Словенија и Србија су прошле као босе по трњу. Суд је изричито навео да у ове две бивше републике СФРЈ постоји системски проблем по наведеном питању. Европски суд је наложио да Србија мора осигурати лицима са територија других југословенских република исти начин исплате старе девизне штедње као домаћим држављанима. При томе, Суд је нашао да је једном од притужиоца г. Шахдановићу Србија повредила право на мирно уживање имовине из чл. 1. Протокола 1. Конвенције и наложио јој да му на име нематеријалне штете исплати 4.000 евра. Суд је такође оставио 6 месеци Србији да реши овај системски проблем и за исти период застао са решавањем сличних представки. Србија је поново уложила захтев да пресуду преиспита Велико веће и Европски суд је поново усвојио тај захтев. Та расправа до дана данашњег није одржана.

На дебати под називом „Извршење пресуда Европског суда за људска права у случају Србије”, коју је организовао скупштински Одбор за људска права током 2012. године, речено је да број представки против државе Србије пред судом у Стразбуру нашу земљу ставља на шесто место, имајући у виду све земље чланице Савета Европе. Највећи део се односи на неизвршавање одлука судских органа и суђења у разумном року, посебно везано за радне односе против друштвених предузећа. Како је рекао тадашњи заступник Србије пред Европским судом Славољуб Царић, против Србије се углавном воде четири групе поступака – у вези са друштвеним предузећима и повредама радних односа, неисплаћивањем косовских пензија, ратним дневницама и старом девизном штедњом. Уколико ти процеси буду завршени правоснажним пресудама против Србије, оне би могле бити генератор велике исплате новца, што може оптеретити буџет Србије и навео да је „тешко утврдити колико је тачно новца Србија исплатила по налогу Европског суда.“ Тај четврти системски проблем који је поменуо г. Царић одсликава пресуда у предмету *Адамовић против Србије* од 02.10.2012. године где је Србији наложено да удови апликанта г. Адамовића, која је преузела поступак пред Судом након што је г. Адамовић преминуо, буду исплаћене све зараде у укупном износу од 4.258 америчких долара, са доприносима, које је он остварио радећи за наше предузеће “Електрон АД” и то за послове извршене у Русији. Поред тога, Суд је госпођи Адамовић досудио 4.700 евра на име нематеријалне штете и 50 евра на име трошкова поступка што указује да се пред Европским судом заступала сама.

Пети системски проблем је проблем несталих беба о којем је свако читао у штампи претходних година. У пресуди *Зорица Јовановић против Србије* од 26. марта 2013. године Европски суд је нашао да је госпођи Зорици Јовановић из Ћуприје повређено право на приватан и породични живот из чл. 8. Европске конвенције пошто јој надлежни органи државе Србије нису до дана данашњег дали задовољавајуће објашњење шта се десило са њеним новорођенчетом рођеним 1983. године, које јесте уписано у матичну књигу рођених, али никада у матичну књигу умрлих. Управо зато је Европски суд одбацио све процесно-правне примедбе Србије у том поступку, иако је дете рођено давно пре ступања на снагу Европске конвенције у погледу РС, а то је било 2004. године. Суд је заузео став да се у конкретном случају ради о трајном правном односу и континуираном кршењу људских права пошто родитељи новорођенчета уписаног у матичну књигу рођених ни дан данас не знају његову судбину. И зато предмет Зорице Јовановић ваља истаћи као апсолутно неопходну улогу Европског суда у процесу исправљања правних ситуација за које Република Србија вероватно никада не би дала одговоре унесрећенима да нема Стразбура. Након ове пресуде одмах се огласио г. Царић наводећи да у Стразбуру има преко 150 представки попут оних које је поднела госпођа Јовановић. Шта је рекао Стразбур у овом предмету досуђујући госпођи Јовановић 10.000 евра на име нематеријалне штете и 1.800 евра на име трошкова?

У погледу основаности представке Суд је указао да је суштина члана 8. Конвенције заштита појединца од арбитрерног мешања јавних власти. Суд је подсетио и на позитивну обавезу државе, која између осталог обухвата и делотворност истражних поступака у вези са правом на породични живот. Суд је приметио да у конкретном случају тело сина подносиоце представке никада није предато породици, да узрок смрти никада није био утврђен, да подносиоце никада није добила извештај о аутопсији нити је обавештена где је њен син

наводно сахрањен, а његова смрт никада није званично уписана. Њена кривична пријава из 2003. године је одбачена без одговарајућег разматрања и подносиоца до данас нема веродостојну информацију о томе шта се десило са њеним сином.

У погледу осталих представки, Европски суд је донео једну од најважнијих и најопсежнијих пресуда у погледу Србије у предмету *Хајнал* и по трећи пут нашао повреду чл. 3. Европске конвенције која забрањује тортuru, нехумани или понижавајући третман. Подсетимо, исту повреду је Суд нашао у случају *Животе Милановића* из Јагодине, као и у предмету *Станимировић против Србије*. Случај *Хајнал* је важан и због тога што је Суд изнео своје бројне добро установљене ставове и праксу када се ради о повреди чл. 3. Европске конвенције. Подносиоца је пред Европским судом заступао адвокат Јухас-Ђурић.

Г. Тихомир Хајнал је у 08. августа 2005. године приведен у просторије полиције у Суботици због наводне провалне крађе. Полиција је у извештају навела да је подносилац представке, заједно са извесним бројем других лица, ухваћен после почињеног дела и да је одузето неколико предмета употребљених за извршење наводног кривичног дела. Подносилац представке је дао изјаву службенику полиције. Према записнику о његовом испитивању, подносилац представке је признао један покушај провалне крађе, а затим га је потписао надимком, упркос претходном наводу у истом записнику којим је констатовано да је „неписмен“. У записнику је даље наведено да га је, сходно члану 177. Законика о кривичном поступку, подносилац представке прочитао на лични захтев и да није имао примедби. Затим је г. Хајнал још 3 пута привођен у суботичку полицију без позива и то у раним јутарњим часовима, чак и у 4 часа ујутро, при чему је одбрана Србије била да је то учињено „јер је постојала опасност да подносилац представке може побећи или прикрити доказе“. Подносилац представке је указао свом адвокату Јухасу-Ђурићу да га је полиција физички злостављала, пошто је покушала да добије његово признање. Сам адвокат Јухас-Ђурић је навео да је подносилац представке изгледао „ментално сломљен“ и да је храмао.

Приликом привођења 18. августа 2005. године у 5.15 часова ујутро, г. Хајнал је тврдио да су га полицајци поново тукли јер су покушали да добију његово признање. Подносилац представке је тражио да његов адвокат буде обавештен о његовом привођењу, али је полиција тај захтев игнорисала. Уместо тога, подносиоцу представке је обезбеђена правна помоћ адвоката Н. Д., који се појавио само накратко да би потписао записник о саслушању и убрзо после тога отишао. Тај записник садржао је: (i) назнаку да се подносилац представке терети за бројне провалне крађе; (ii) детаљан опис како је починио та кривична дела; (iii) изјаву да не жели да задржи г. Јухаса-Ђурића као свог браниоца; и (iv) потврду да је изјаву дао у одсуству „физичке или психичке принуде“. На крају, у записнику је наведено да је подносилац представке „неписмен“, као и да га је, позивајући се на члан 177. Законика о кривичном поступку прочитао, на сопствени захтев, и да није имао примедби. Подносилац представке није потписао тај записник, већ је уместо тога ставио отисак прста. Саслушање је трајало од 14.40 часова до 15.40 часова, после чега је подносилац представке пуштен. Апликант је поново приведен под сличним околностима и 24. августа, при чему му је одређен притвор. Истог дана подносиоца представке је прегледао дежурни лекар Окружног затвора у Суботици, али „није утврђено никакво обољење, тј. он се сматрао здравим“. Србија је у том смислу доставила уверење које је 12. јануара 2011. године издао затворски лекар, као и примерке релевантног здравственог протокола од 24. августа 2005. године. Наведени протокол је међутим углавном био нечитак.

Истог дана бранилац подносиоца представке адвокат Јухас-Ђурић је поднео жалбу на решење о притвору. Истражна судија је жалбу одбила са образложењем да је подносилац представке саслушан 18. августа 2005. године у присуству браниоца одређеног по службеној дужности, да су органи гоњења прибавили изјаве неколико сведока који инкриминишу подносиоца представке, као и да је он и раније осуђиван и да је после тога „наставио да врши кривична дела“. Судија је најзад навела да је шест засебних кривичних предмета против подносиоца представке пред Општинским судом у Суботици у току, назначивши да је он „извршио“ неколико имовинских кривичних дела у кратком временском периоду, те да би подносилац представке, ако би био пуштен, „поново починио кривична дела или побегао“.

Након подизања оптужнице, у периоду од 9. децембра 2005. године до 21. марта 2006. године одржана су или одложена четири претреса пред Општинским судом у Суботици. У присуству заменика јавног тужиоца, подносилац представке је описао злостављање које је претрпео док је био у полицијском притвору и дао је физички опис полицајца који је учествовао у његовом злостављању 17. августа 2005. године. Подносилац представке је додао да је тог дана претрпео повреде ногу и леђа и да је такође био привремено неспособан да чује на лево уво. По пуштању, подносилац представке је отишао у локалну болницу, али му је лечење ускраћено зато што је заборавио да донесе здравствену књижицу. Када се подносилац представке вратио са здравственом књижицом, болничко особље му је, међутим, рекло „да дође сутра“. Пошто су га полицајци још једном истукли 18. августа 2005. године, подносилац представке је тражио да се његов адвокат Јухас-Ђурић обавести о његовом поновном хапшењу, али је полиција одбила да то учини. Подносилац представке је објаснио да је на крају био приморан да потпише изјаву коју је полиција већ припремила без његовог учешћа. У једном тренутку, Н. Д., адвокат кога је полиција именовала, појавио се у просторији за саслушања само да би ставио печат и потписао исту изјаву. У вези са оптужбама против њега, подносилац представке је посебно неке од њих порекао, а у вези са другим је одбио да одговара на питања.

Током поступка, сведок Л. К. је навео да га је полиција тукла бејзбол палицама како би га приморала да призна један број кривичних дела, као и да окриви подносиоца представке. Да би поткрепио овај навод он је Општинском суду доставио копију лекарског уверења којим документује повреде од 18. августа 2005. године. Сведок Ђ. Д. је изјавио да је подносиоца представке из полицијске станице отпратио до болнице, којом приликом је видео да је подносилац представке повређен и да храмље.

Општински суд у Суботици је 13. априла 2006. године саслушао завршне аргументе странака, нашао да је подносилац представке крив за једанаест извршених тешких крађа, тј. за десет између 15. јуна 2005. и 7. августа 2005. године и за једну 8. августа 2005. године и осудио га на казну затвора од годину и по дана за једно продужено кривично дело тешке крађе. Општински суд је у пресуди навео да се против подносиоца представке паралелно води шест посебних неокончаних кривичних предмета и *нашао да је то отежавајућа околност приликом одмеравања казне*. Притвор према подносиоцу представке је продужен док пресуда у његовом предмету не постане правоснажна. Сви правни лекови су одбијени и г. Хајнал је пуштен на слободу након што је издржао целу казну. У току поступка је првостепени суд донео и решење којим се записници из полиције имају издвојити из списка због изнуђивања исказа, али то решење није опстало пред вишим инстанцама.

По представци г. Хајнала Европски је утврдио да је у предметном случају дошло до следећих повреда Конвенције: 1/ повреда члана 3. Конвенције у суштинском и процесном аспектима због тортуре над подносиоцем представке и неспровођења истраге по притужбама подносиоца против полиције; 2/ повреда члана 6. став 1. Конвенције због повреде права на правично суђење; 3/ повреда члана 6. став 2. због повреде претпоставке невиности у вези са наведеним образложењем суда у пресуди од 13. априла 2006. године. Суд је приликом доношења одлуке имао у виду и Извештаје Комитета УН против тортуре и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (извештаји објављени 18. маја 2006. и 14. јануара 2009. године), где се наводи да је „у скоро свим полицијским станицама које су посећене у Београду, делегација пронашла бејзбол палице и друге нестандартне предмете у просторијама које се користе за испитивање..“ Комитет је даље утврдио да према информацијама којима је располагао, „за особе осумњичене да су извршиле кривично дело постоји значајан ризик да ће бити злостављане од стране полиције у Србији у време њиховог притварања или за време првих сати у полицијском притвору“.

Имајући у виду све наведено Суд је закључио да је подносилац представке био физички злостављан 17. августа 2005. године, и барем психички приморан да призна предметна кривична дела 18. августа 2005. године, при чему су ови догађаји били повезани. Суд је приметно и да је сам Општински суд у Суботици током поступка закључио да се поновљено привођење подносиоца представке без позива може сматрати узнемиравањем од стране полиције усмереним на добијање његовог признања. Суштински понављајући ставове из

предмета *Станимировић против Србије* Суд наводи да када једно лице изнесе тврдњу да је било изложено поступању супротном чл. 3. Конвенције, држава мора спровести ефикасну, брзу, исцрпну и независну истрагу, што је изостало и у овом случају. Европски суд је досудио г. Хајналу 12.000 евра на име нематеријалне штете и 9.000 евра на име трошкова поступка.

А кад смо код упорног адвоката Јухаса-Ђурића, Србија се током 2012. године одбранила само у поступку по његовој ревизији предмета у погледу неисплаћених накнада за заступање по службеној дужности, при чему се он за правну заштиту обратио суду, а не управним органима. Иако је у ревизији Суду поднео доказе да је о неисплаћеним накнадама за заступање по службеној дужности одлучивао и парнични суд у Србији, Суд је нашао да је његова ревизија неоснована будући да то није нови доказ који би ревизију учинио основаном. То стога што су докази из парничних поступака које је Суду поднео адвокат Јухас-Ђурић вођени пре, а не након одлуке Суда по којој је његова основна представка одбијена. Делује да је Суд његову ревизију требало да усвоји.

Предмет *Јовановић против Србије* је сличан случају *Добрић* који смо већ разматрали, а који се тицао могућности изјављивања ревизије и њеног одбачаја када је вредност спора назначена у тужби испод лимита неопходног за изјављивање тог ванредног правног лека. Без улажења у меритум, односно бит спора, Суд је утврдио да је подносиоцу представке Владети Јовановићу повређено право на приступ суду гарантовано чланом 6. став 1 Европске конвенције о људским правима, пошто је он у тужби ваљано одредио вредност спора која је омогућавала изјављивање ревизије. Суд је подносиоцу досудио 850 евра у динарској противвредности на име трошкова поступка, при чему подносилац није захтевао накнаду нематеријалне штете. Међутим, случај Јовановић је изузетно значајан због тога што опет опомиње све подносиоце представки да “функција Суда није да се бави чињеничним или правним пропустима које су наводно направили домаћи судови пошто он није жалбени суд – или, како се некад каже, суд „четврте инстанце“ (видети, међу многим другим ауторитетима, *Melnuchuk против Украјине*). Ипак, иако се не може наметати да буде суд држава чланица Савета Европе, Стразбур несумњиво има надзорну улогу по питању примене Конвенције. Наведеним ставом Суд не одређује јасне границе између *права на правично суђење од стране непристрасног суда* које гарантује Конвенција и обима испитивања чињеничних и правних пропуста које чини домаћи суд када крши наведено право. Када би се овакво резонување схватило у апсолутном смислу оно би давало *carte blanche* домаћим судовима да поступају како хоће. Да би дошао до закључка да је било ком лицу повређено право на правично суђење или да је домаћи суд био пристрасан, Европски суд се ипак у доброј мери мора бавити, и до сада се бавио, чињеничним, а посебно правним пропустима домаћих судова.

Али оно што Стразбур никада не допушта или опрашта је да домаћи судови поступају арбитрарно, произвољно, дакле да доносе фриволне пресуде које нису базиране на ваљаном правном основу. Доказ за то је пресуда у радно-правном предмету *Анђелковић* од 09. априла 2013. године где је Суд нашао повреду права на правично суђење поводом неисплаћеног регреса за годишњи одмор. Повреда је учињена преиначењем пресуде од стране другостепеног суда. Суд наводи да се “другостепени суд (Окружни суд у Зајечару), доносећи супротну пресуду од првостепене, није уопште осврнуо на чињенице и правне аргументе изнете у првостепеној пресуди. Аргументација другостепеног суда није заснована на закону и своди се на апстрактну оцену, сасвим изван разумне судијске дискреције”, па је Суд је закључио да је подносиоцу у конкретном случају повређено право на правично суђење. У предмету *Анђелковић* Суд подсећа “да његов задатак није да преузима улогу домаћих судова, те да је првенствено је на домаћим властима, посебно судовима, да реше проблеме тумачења домаћег законодавства, те да у складу са тим, Суд неће постављати питање тумачења домаћег права од стране домаћих судова, **осим у случају очигледне произвољности, другим речима, када уочи да је примена права од стране домаћих судова у одређеном случају била очигледно погрешна или таква да доводи до произвољних закључака и/или ускраћивања правде**“. Суд у образложењу пресуде појашњава: “Окружни суд је преиначио пресуду по жалби и одбио захтев подносиоца представке, а да се чак није ни позвао на чињенице и радно законодавство, како их је презентовао првостепени суд. Он се у спорној пресуди није позвао ни на то какав је закон,

како га је требало применити на случај подносиоца представке и да ли су услови предвиђени у важећем појединачном и општем колективном уговору били испуњени у случају подносиоца представке. Окружни суд је, занемаривши радно право које се примењује, одбио захтев подносиоца представке, једино по основу тога да би „усвајање захтева подносиоца представке значило да би подносилац представке био третиран повољније него његове колеге, које такође нису добиле исплату преосталог регреса за годишњи одмор. Ово образложење није имало законски основ и темељило се на нечему што представља апстрактну тврдњу сасвим изван сваке разумне судске процене. Штавише, веза између утврђених чињеница, права које је примењено и исхода поступка, у потпуности не постоји у спорној пресуди. Суд, према томе, налази да се таква произвољна одлука Окружног суда своди на ускраћивање правде у случају подносиоца представке”. Овај део образложења пресуде *Анђелковић* је **веома** значајан, будући да у Србији постоји море судских одлука у којима веза између утврђених чињеница, права које је примењено и исхода поступка, у потпуности не постоји. Истовремено, опсег начела “четврте инстанце” је наведеним образложењем Суда јасно дефинисан и битно сужен.

У том смислу, и предмет *Бацковић* доводи ствари у баланс. Подносилац се у овом случају обратио Суду, јер је од стране Службе за катастар непокретности у Сомбору, а затим и од стране Републичког гедетског завода одбијен његов захтев за упис права плодуживања. У пресуди се Суд није бавио тиме да ли је подносиоцев захтев основано или неосновано одбијен, а поводом чега се г. Бацковић обратио Суду. Суд се у пресуди ограничио само на испитивање питања да ли је подносилац у домаћем поступку имао приступ „независном и непристрасном суду“, што тражи члан 6. став 1. Конвенције, па је закључио да у конкретној ситуацији то није био случај и досудио апликанту 1.000 евра на име трошкова поступка.

Случај *Младеновић* је болан и потресан. У тучи две групе младића 30. јула 1991. године у сина подносиоцеке представке госпође Милијане Младеновић старог 21 годину, пуцао је са фаталним исходом полицајац који није био на дужности и који је очигледно желео да помогне свом брату као једном од учесника у наведеном догађају. Неодређеног дана после тога, Окружно јавно тужилаштво у Београду оптужило је наведеног полицајца за убиство, као и један број других лица за неколико повезаних кривичних дела. Решење о спровођењу истраге донето је 5. августа 1991. године, али поступак није завршен до дана данашњег. Европски суд је нашао повреду чл. 2. Конвенције, дакле повреду права на живот. Представка је поднета због неразумно дугог трајања предметног кривичног поступка раније пред Окружним, а сада пред Вишим судом у Београду, али је Суд сматрао да се суштински притужбе односе на неделотворну истрагу, па је предмет и разматрао у светлу повреде члана 2. Конвенције који гарантује право на живот. Суд је обавезао Републику Србију да подносиоцеки представке исплати износ од 4.000 евра на име накнаде нематеријалне штете и 5.000 евра на име трошкова.

Пресудом *Бјелајац против Србије* утврђена је повреда права на мирно уживање имовине гарантоване чл. 1. Протокола 1. Европске конвенције. Суштински значај ове пресуде је у томе што се госпођа Бјелајац жалила због неизвршења парничне пресуде, а Суд је истакао да је период неизвршења пресуде износио три године и три месеца, од чега се, и поред извесних пропуста подносиоцеке, период од 2 године може приписати држави, због чега је и нашао повреду наведеног члана Конвенције.

Повреду истог члана Суд је нашао и у предмету *Милосављевић* и подносиоцу је на име накнаде материјалне штете за одузети аутомобил поводом царинског прекршаја и изгубљену зараду досуђено 7500 евра (апликант је по занимању таксиста), као и 700 евра на име трошкова поступка. Делује да је ова пресуда разжестила наше Заступнике пред Судом који су тврдили да је “Мерцедес” у питању нелегално увезен из Немачке преко БиХ, да подносилац није изнео целу истину у својој представци Суду чиме је злоупотребио право на њу, те да је Суд произвољно одредио накнаду на име изгубљене зараде. Ипак, ваља рећи да је успеху ове представке кумовала и неажурност наших прекршајних органа. На то указује чињенично стање у овом предмету. У септембру 2000. године подносилац представке увезао је аутомобил (Mercedes 190 D) преко Босне и Херцеговине и на тај начин избегао плаћање царинских трошкова. Дана 6. маја 2004. године полиција је одузела аутомобил подносиоцу

представке због кршења царинских прописа. Дана 5. јула 2004. године Комисија за царинске прекршаје Царинарнице Зрењанин обуставила је прекршајни поступак који се водио против подносиоца представке због застарелости, али му је возило ипак одузето. У жалбеном поступку жалба подносиоца је одбијена од стране Министарства финансија, а такође и Врховни суд је одбио захтев за ванредно преиспитивање правоснажне одлуке. Његов ауто је затим царинска управа продала трећем лицу. Заступник државе је посебно истакао да је подносилац поводом истог догађаја правоснажно осуђен због кривичног дела навођење на оверавање неистинитог садржаја извесног лица у БиХ, што је чињеница коју је подносилац у представи прикрио од Европског суда. Због тога је указао да је подносилац злоупотребио право на представку. Међутим, Суд је овај аргумент одбио нашавши да је подносилац желео да што једноставније представи свој случај пред Судом. Суд је такође закључио да у прекршајном поступку није било никаквог позивања на кривичну пресуду, при чему у тој пресуди није изречена мера одузимања возила и ипак пресудио у корист г. Милосављева.

2013 – 2014

Веома висок укупан износ одштета по пресудама Европског суда за људска права у Стразбуру није само питање удара на државни буџет већ је то и питање одлучности да се стане на пут урушавању угледа Србије пред међународним судским инстанцама.

Бивши заступник Републике Србије пред Европским судом за људска права господин Славољуб Царић обавестио је јавност да је Стразбур својим пресудама жртвама повреда људских права у Србији током 2012. године досудио износ од 1.600.000 евра. У 2013. години тај износ је био вишеструко већи, а само у једном предмету, *Анђелић и други против Србије*, износ накнаде је био преко милион евра! Да, цифру сте добро прочитали - милион евра. Све то, тај нечији јаваш, односно лоше приватизације предузећа ћемо морати да платимо ми.

Представка у случају *Анђелић и други* је поднета Европском суду у септембру 2010. године. Свих 167 подносилаца представки су запослени у лесковачком предузећу "ЛТЕКС" из Лесковца и њима нису исплаћене плате за период од 01. јула 2001. до 13. јула 2003. године. У том периоду то је било друштвено предузеће. Дана 18. априла 2008. године Општински суд у Лесковцу је донео пресуду у корист тужилаца и наложио наведеном предузећу да свима исплати неисплаћене зараде за наведени двогодишњи период са каматама, плус 377.000 динара на име трошкова поступка. Након тога, лесковачки суд усваја њихов предлог за принудно извршење, али "ЛТЕКС", дужник, пада у стечај 25. јануара 2011. године, а стечајни поступак је још увек у току. Иначе, "ЛТЕКС" је, у међувремену, приватизован 5. децембра 2006. године. Уговор о продаји дужника је поништен 8. априла 2008. зато што купац није испунио своје уговорне обавезе.

Почев од јуна 2008. године дужник се састоји од претежно државног капитала.

Подносиоци представке су се жалили Стразбуру због тога што Србија није извршила правоснажну пресуду од 18. априла 2008. године. Они су се ослонили на члан 6. Конвенције и члан 1. Протокола број 1 који гарантују права на правично суђење у разумном року и право на мирно уживање имовине. Добро установљена пракса Европског суда је да потраживање по правоснажној судској пресуди представља утврђено имовинско право сваког лица.

Заузимајући став да се предметна пресуда тиче "ЛТЕКСОВИХ" обавеза насталих у периоду између 1. јула 2001. године и 13. јула 2003., када је дужник био друштвено предузеће, као и да је приватизација дужника поништена 8. априла 2008. године и да је дужник сада у готово потпуном власништву државе, те да је домаћа пресуда донета у корист подносиоца представке донета 18. априла 2008. и да је постала правоснажна 3. октобра 2008., да су подносиоци представки тражили извршење у новембру и децембру 2008. године при чему пресуда није извршена до данашњег дана, Стразбур је нашао да је представка основана. У складу са тим, Суд је обавезао Републику Србију да од сопствених средстава сваком од 167 апликаната исплати: 1/ износе досуђене правоснажном пресудом од 18. априла 2008. године, умањене за износ који је евентуално исплаћен и 2/ да сваком од подносилаца представки

исплати по 3.100,00 евра на име нематеријалне штете и по 130 евра на име трошкова поступка. Уз пресуду од 28. маја 2013. године је приложен и анекс у коме је појединачно приказано потраживање по основу зарада за сваког од 167 апликаната.

Свако ће разумети да аутор не може знати колико је потраживање зараде за 167 лица. Стога, кренимо од ставке 2. пресуде. Свима је досуђено по 3.230 евра на име нематеријалне штете и трошкова, уз око 3.250 евра укупних трошкова пред судом у Лесковцу. То је укупно око 543.000 евра. На врх тога долазе неисплаћене плате са каматама. Ако се пође од смешне претпоставке да држава дугује свакоме од тужилаца по 300 евра месечно за неисплаћене зараде са каматама, што чини 7.200 евра по апликанту за 2 године, то је укупно још око 1.200.000 евра. Све укупно, око 2 милиона евра и то само у једном предмету! Иначе, ова пресуда доказује да је у конкретном случају било 167 подносилаца представки при чему је Европски суд одлучио јединственом пресудом, спајајући све притужбе у један предмет.

Наведеној одштети треба додати износ од 28.150 евра у случају *Лакатош и други против Србије*, где је Суд као и претходних година, нашао повреду чл. 3. Европске конвенције која забрањује тортуру, нехумано и нечовечно поступање према лицима према којима се води кривични поступак, а која су малтретирана у полицијском притвору након лишења слободе.

Иначе, током 2013. године Европски суд је донео 24 пресуде у погледу Србије, при чему се наша земља одбранила у само три предмета. У још једном трагичном случају *Митић* Суд је пресудио да Србија није одговорна због тога што је г. Јовица Митић извршио необјашњиво самоубиство у самици Окружног затвора у Лесковцу. При томе, самице су под надзором камера које не снимају, већ само бележе понашање осуђеника, па је Суд пресудио да представка оца покојног г. Митића да Суд утврди постојање повреде права на живот из чл. 2. Конвенције треба да буде одбијен. У случају *Оташевић и Ђекић* Суд је пресудио да није било повреде чл. 3. Конвенције при чему су подносиоци представки тврдили да су били жртве полицијског малтретирања. У предмету *Луковић* Суд у светлу озбиљности оптужби против њега (корупција на царини, организовани криминал) није нашао незаконитости у погледу периода који је апликант провео у притвору, иако је он трајао 3 године и 9 месеци. Мађарски судија Шајо се огласио опречним мишљењем наводећи да у пракси Европског суда постоји само један једини случај да тако дуги период притвора не представља повреду Конвенције (*W v. Швајцарске*), те да се тај случај веома разликује од случаја Луковић. Готово сви остали предмети против Србије у 2013., а и 2014. години, закључно са пресудом *Мећава против Србије* од 20. маја 2014. године, су слични случају Анђелић. И у предмету *Мећава* је Србија тражила да Суд одбаци представку будући да је подносилац аргументе Заступништва назвао "перфидним" и "ноншалантно бизарним", али Суд није одбацио представку већ г. Милану Мећави досудио 2.000 евра одштете због неизвршења пресуде којом су му досуђене зараде, а Србији наложио да те зараде исплате од сопствених средстава. Иначе, према информацији Европског суда од 24.05.2013. године, од око 17.000 представки наших грађана, 2010 се односи на сличне случајеве као *Анђелић*, од којих су 913 достављени држави на одговор. Коначну цифру досуђених одштета за 2013. годину ће саопштити наша нова заступница госпођа Вања Родић, али је очигледно да је та сума – астрономска, вишемилionска у еврима. Србија ово више нити може поднети, нити толерисати, не само у погледу оптерећења за буџет, већ у светлу чињенице да се у преговорима са ЕУ отпочело са поглављима 23 и 24 ССП-а која се тичу питања људских права и владавине права.

Иначе, пресуду против Србије је 25.06.2013. године издејствовала и НГО *Иницијатива младих за људска права* због повреде чл. 10. Конвенције (слобода изражавања у вези са правом да се примају информације). То стога што јој је БИА незаконито ускратила информацију колики број грађана је био електронски био надзиран током 2005. године.

Наиме, ова невладина организација је тражила од БИА податак о томе колико је људи било електронски надзирано у 2005. години. Пошто је БИА одбила да пружи овај податак са позивом на члан 5. став 5. Закона о приступу информацијама од јавног значаја, Иницијатива се обратила Поверенику за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Повереник је 22. децембра 2005. године утврдио да је БИА прекршила закон и наложио БИА да у року од три дана пружи ове податке Иницијативи. БИА се жалила против ове одлуке, али је Врховни суд 19. априла 2006. године одбацио ову жалбу. Након тога, БИА је 23.

септембра 2008. године обавестила Иницијативу да не поседује тражену информацију.

Као пример још једног предмета у коме је Србија исплатила високу одштету ваља истаћи предмет *Тешић против Србије* у коме је Суд пресудом од 11. фебруара 2014. године одлучио да је дошло до повреде права на слободу изражавања из чл. 10. Конвенције. Наиме, госпођа Софија Тешић је устврдила да је адвокат Н.Б. није правилно заступао пред новосадским судовима, а њене ставове је пренео лист "Дневник". Адвокат је тужио због повреде части, угледа и душевних болова и новосадски судови су му досудили одштету у износу од 300.000 динара. Стразбур је нашао повреду праву на слободу изражавања подносиоце представке наводећи да су критике на рад адвоката у јавном интересу, будући да њихов рад представља "важан елемент функционисања правосудног система". Истовремено, Суд је навео своју добро установљену праксу која се тиче чл. 10. Конвенције и истакао да "слобода изражавања представља један од суштинских темеља демократског друштва и један од основних услова његовог напретка и самоиспуњења сваког појединца. Сходно ставу 2. члана 10, она важи не само за информације или идеје које се повољно примају или сматрају неувредљивим или не изазивају реакције, већ такође и за оне које вређају, шокирају или узнемиравају. То су захтеви плурализма, толеранције и отворености без којих нема демократског друштва. Као што је утврђено чланом 10., ова слобода подлеже изузетцима, који се, међутим, морају строго тумачити, а потреба за ограничењима се мора убедљиво утврдити". У складу са тим ставом, Суд је нашао да ограничење слободе изражавања госпође Тешић није било потребно у једном демократском друштву. Суд је подносиоци представке досудио 6.000 евра на име нематеријалне и 5.500 евра на име материјалне штете, као и 2.200 евра на име трошкова поступка. Интересантно је да је госпођа Тешић и у овом предмету, попут адвоката Јухаса Ђурића, тврдила да два дописа Суда њен адвокат који ју је заступао пред Стразбуром није примио, наводећи да је "тужена држава имала сваки разлог да се то деси, чиме би доказала њену незаинтересованост за даљи наставак поступка пред Судом".

Иначе, тачку на само наизглед једноставне предмете који се тичу права на изјављивање ревизије у светлу неколико измена Закона о парничном поступку (ЗПП), Суд је одлучно ставио истог дана када је донео пресуду *Тешић*. Суд је пресудио по представци (сада на жалост покојног) адвоката Милана Маширевића из Сомбора заузимајући следеће ставове: 1/ тужиоци који су поднели тужбе пре ступања на снагу ЗПП-а из 2004. године имају право да изјаве ревизију пред Врховним касационом судом у складу са одредбама ЗПП-а који је био на снази пре ступања закона из 2004. године, под условом да у међувремену није било пресуде која је укинута, и 2/ странка која је и сама адвокат има право да заступа сама себе у поступку по ревизији. Питате се ко је могао заузети другачије ставове? Одговор је лак: домаћи судови који су одредбу да странку која изјави ревизију мора заступати адвокат тумачили толико дословно да су адвокатима незаконито одбацивали ревизије чак кад би то урадили у својим, приватним споровима. Тако је било и са г. Маширевићем. Овакав логичан рез је Стразбур морао направити у циљу увођења реда у несклад судске праксе која је владала у различитим одлукама и ставовима Врховног и Уставног суда. Налазећи да је г. Маширевићу ускраћено право приступа суду, Стразбур му је досудио 2.000 евра нематеријалне штете и 500 евра на име трошкова поступка. Дакле, само у једном дану, 11. фебруара 2014. године у предметима *Тешић* и *Маширевић* Стразбур је обавезао Србију да подносиоцима представки укупно исплати 16.200 евра. Међутим, ни ту није био крај.

Дана 3. јуна 2014. године Суд је донео пресуду *Хабими и други против Србије* по представкама 36 држављана Србије и једног Албанца са Косова, г. Ђерима Бинаја, који су у време побуне затвореника у нишком затвору тврдили да су били жртве малтретирања од стране полиције. Подносиоци су се жалили да је у конкретном случају Србија повредила члан 3. Конвенције који забрањује тортуру, нехумани и деградирајући третман и да је та повреда учињена како у процедуралном, тако и у суштинском смислу. У процедуралном, будући да начин на који је побуна угушена није довољно правно расветљен од стране српских истражних органа, а у суштинском због тога што су задобили тешке телесне повреде приликом акције жандармерије којом је наведена побуна окончана.

Наведена побуна је избила 22. новембра 2006. године будући да затвореници нису били задовољни чињеницом да је доношење закона о амнестији одложено. Прво су избили жестоки сукоби између самих затвореника, и то оних који су били за радикалне мере побуне и оних умерених. Следећег дана већина затвореника је затражила да затворски чувари напусте затвор и када су истог поподнева чувари то и учинили, затвореници су барикадирани улазе намештајем. На тај начин око 600 затвореника нишког затвора је било ван икакве контроле. Ситуација се погоршавала из часа у час и постојала је реална опасност по живот и здравље оних који нису

желели да учествују у побуни. Управник затвора је оформио кризни штаб, а МУП план акције. Дана 24. новембра 2006. године око 7.20 часова око 300 специјалаца жандармерије, носећи шлемове са визирима, уз помоћ затворских чувара успело је да уђе у затвор и да за сат и по заведе ред. По саопштењу Министарства правде, 79 затвореника је доживело углавном лаке телесне повреде нанешене тупим предметима, од којих је само један био теже повређен. МУП је саопштио да је један број затвореника пружао отпор приликом полицијске акције, а да су многи задобили повреде “у међусобним обрачунама који су претходили, падајући једни преко других и преко поломљеног затворског инвентара”. Са своје стране МУП и јавно тужилаштво су у својој истрази окарактерисали акцију полиције као закониту и пропорционалну, а истовремено нашли и да нема места кривичном гоњењу учесника побуне. Истражни судија је навео да је приликом увиђаја пронађен велики број импровизованог оружја попут ножева, жилета и металних цеви.

Међутим, подносиоци представки су тврдили да су их за време интервенције полиција и чувари физички малтретирани. Навели су да су били тучени бејзбол палицама и пендрецима, затим присиљавани да трче кроз шпалир полицајаца који су их шутирала, да би на крају били присиљени да са лисицима сатима леже на хладном бетонском поду. То је довело до разних повреда, од модрица и рана, па све до сломљених костију и потреса мозга. Стога су ти затвореници поднели кривичне пријаве против полицајаца и затворских чувара за које су сматрали да су им нанели наведене повреде. У тим пријавама су наводни починиоци именовани само по именима или надимцима, а посебан проблем у идентификацији је представљала чињеница да су припадници жандармерије носили шлемове са визирима. Затвореници су тражили и медицинску документацију као доказ за своје повреде, али им је то ускраћено на основу Закона о здравственој заштити са образложењем “да ти подаци представљају службену тајну коју сво медицинско особље мора поштовати”. Тужилаштво није нашло да има места кривичном гоњењу, а адвокат подносиоца представки није могао да преузме кривично гоњење услед недостатка потребних информација, а и кратког рока од 8 дана да то учини будући да се радило о 37 лица. Истовремено, адвокат је тврдио да тужилаштво није довољно истражило ко су осумњичени нити му доставило њихова имена, истовремено му ускраћивајући право да изврши увид у списе предмета.

Србија се пред Судом бранила наводом да је интервенција полиције била неопходна, законита и пропорционална, те да нема медицинских доказа који би потврдили да су подносиоци представки претрпели повреде које наводе, а да је ускраћивање достављања медицинске документације у складу са Законом о здравственој заштити. Ова тврдња је изнета иако у члану 37. тог Закона стоји да се ти подаци могу обелоданити на захтев суда или по изричитом пристанку пацијента. Суд је овај навод државе означио као суштину питања да ли су подносиоци представки били жртве кршења члана 3. Конвенције у процедуралном смислу.

Суд је у овом предмету изнео своје добро установљене ставове из пресуде *Станимировић* коју смо размотрили. Када једно лице изнесе тврдњу да је било изложено поступању супротном чл. 3. Конвенције (нечовечно, понижавајуће поступање и тортура), држава мора спровести ефикасну и исцрпну званичну истрагу. Истрага мора имати за циљ идентификовање и кажњавање одговорних лица. У супротном, забране тортуре, нехуманог и понижавајућег поступања и кажњавање би изгубиле смисао. Истрага мора бити брза и независна, а један од основних елемената независности је да орган у којем је злостављање учињено не може учествовати у њој. На крају, истрага мора бити подложна оцени јавности у циљу утврђивања одговорности, а оштећеном се увек мора омогућити учешће у њој. Налазећи да је таква истрага изостала у овом предмету, Суд је нашао повреду члана 3. Конвенције у процедуралном смислу и сваком од 37 подносилаца представки досудио по 3.500 евра нематеријалне штете, и укупно 5.000 евра за трошкове спорова пред домаћим судом и Стразбуром. Дакле, удар на државни буџет по овој пресуди укупно износи 134.500 евра. У погледу суштинске повреде члана 3. Конвенције, односно питања да ли су подносиоци заиста били жртве тортуре, нехуманог или деградирајућег поступања, Суд на основу података којима је располагао није могао да ван разумне сумње закључи да је то био случај.

У пресуди *Исаковић-Видовић против Србије* од 1. јула 2014. године Европски суд је нашао повреду члана 8. Конвенције у погледу повреде права на заштиту физичког интегритета личности будући да држава није поступила у складу са позитивним обавезама које у себи садржи и налаже тај члан Конвенције у смислу делотворног остваривања права на приватни и породични живот. Пропуст Србије се конкретно састоји у томе што су њени судски органи

дозволили да кривични поступак који је покренут због тешких телесних повреда које је доживела госпођа Исаковић-Видовић – застари.

У конкретном случају подносиатеља представке и њен сусед П. В. су се 2. септембра 1997. године сукобили испред својих кућа после вербалног сукоба између П. В. и подносиатељкине мајке. Док га је, наводно, подносиатеља представке псовала, П. В. ју је, наводно, песницом ударио у лице, због чега је пала и изгубила свест. Медицинска документација службе хитне помоћи показала је да је подносиатеља представке претрпела неколико повреда главе. Сутрадан је, на сопствени захтев, отпуштена из болнице. Подносиатеља представке је поднела кривичну пријаву у вези са овим догађајем, док су П. В. и његова супруга 16. септембра 1997. године поднели приватну кривичну тужбу против подносиатељке представке и њене мајке због увреде и клевете, као и због угрожавања сигурности. Јавни тужилац из Шапца је 2. марта 1998. године подигао оптужницу против П. В. пред Општинским судом у Шапцу због наношења тешких телесних повреда, а Општински суд је 20. марта 1998. године спојио ова два поступка. Подносиатеља представке је у током 2000. године истакла имовинско – правни захтев.

На претресу од 11. јануара 2000. године, вештак медицинске струке је на основу расположиве документације навео да је 2. септембра 1997. године подносиатеља представке претрпела потрес мозга као и контузију. Такође, наставила је да прима терапију још два месеца. Општински суд у Шапцу је 15. јуна 2000. године осудио и подносиатељку представке и П. В. према оптужбама и казнио их новчаном казном и казном затвора од четири месеца, условно на годину дана. За остварење имовинско-правног захтева, суд је подносиатељку представке упутио на парницу. Подносиатељкина мајка је ослобођена оптужбе.

Међутим, Окружни суд у Шапцу је 20. јуна 2001. године укинуо пресуду у осуђујућем делу и вратио предмет на поновно суђење, а потврдио је у ослобађајућем делу. Општински суд је 25. фебруара 2004. године обуставио поступак против подносиатељке представке због застарелости, док је поступак против П. В. настављен, да би Општински суд 5. септембра 2007. године због застарелости обуставио поступак и против П.В. Подносиатеља представке није никада поднела посебну парничну тужбу за накнаду штете због предметног догађаја.

Према члану 8. Конвенције државе су дужне да заштите физички и морални интегритет појединца од другог лица. У том смислу Суд је разматрао да ли је Србија приликом поступања у предмету госпође Исаковић-Видовић прекршила наведену позитивну обавезу из члана 8. Упркос чињеници да је Србија истакла да се догађај који је довео до представке десио пре ратификације Конвенције од стране наше земље 3. марта 2004. године, Суд је усвојио став подносиатељке да је спорни догађај трајне природе и да је спорни кривични поступак окончан након три и по године након што је Србија ратификовала Конвенцију. Подсећајући да његова надлежност, *ratione temporis*, обухвата само период од када је тужена држава ратификовала Конвенцију, те да од датума ратификације надаље, пак, поступци и пропусти тужене државе морају бити у сагласности са Конвенцијом, те да све накнадне чињенице спадају у надлежност Суда чак и када су само наставак већ постојеће ситуације, Суд је одбио приговор временске ненадлежности који је истакла држава. Одбијајући и приговоре Србије да подносиатеља није исцрпла сва домаћа правна средства пре обраћања Стразбуру, те “да није претрпела значајну штету”, налазећи да подносиатеља није ничим допринела одговарајућу заштиту подносиатељки представке од напада на њен физички интегритет и да је показало је мањкавост у начину на који су кривично-правни механизми примењени до те мере да представљају повреду позитивних обавеза тужене државе према члану 8. Конвенције. У складу са тим, госпођи Исаковић-Видовић је досуђена одштета од 3.000 евра на име нематеријалне штете и 3.000 евра на име трошкова поступка.

Конечно, једну од до сада најзначајнијих пресуда *Петровић против Србије*, и то у погледу заштите права на живот из чл. 2. Конвенције са процесно-правног аспекта, Суд је донео 15. јула 2014. године. Подносиатеља представке госпођа Радмила Петровић обратила се Суду због неспровођења ефикасне истраге у вези са околностима које се тичу злостављања и смрти њеног сина од стране државних органа Србије. Њен син Дејан Петровић изгубио је

живот тако што је 17. јануара 2002. године скочио са другог спрата ОУП-а Врачар у који је доведен дан раније под сумњом да је извршио тешку крађу и где је задржан током ноћи.

Око 9.30 часова 16. јануара 2002 Дејан Петровић је ухапшен од стране полиције одељења Врачар (ОУП Врачар-СУП Београд) под сумњом да је отео ташну жене раније те вечери и током ноћи су га држали у полицијском притвору. Дејан Петровић, старости 29 година, је био од раније познат полицији као наводни корисник наркотика и као лице раније укључено у сличне инциденте.

Према извештајима полиције, следећег јутра у 8.30 Дејана Петровића је испитивало троје полицајаца, Д.К., С.К. и Н.К. Он је наводно признао да је починио крађу у питању и да је украдену суму новца од око 20.000 динара сакрио у свом стану. После неуспешног претреса стана породице Петровић тог јутра, полицајци су напустили кућу. Подносиатеља представке је навела да је њен син одведен са лисицама на рукама, био видно узнемирен и изгледао врло бледо, а његова уста била жућкаста. На изласку, он се окренуо и поручио мајци да "позове адвоката, јер није урадио ништа, а они ће ме убити".

Према извештају о инциденту од 17. јануара 2002. који је сачинио мајор М.М., надређени полицајцима у питању, Дејан Петровић је враћен са лисицама око 10.30 часова у канцеларију бр. 24 на другом спрату полицијске станице Врачар у циљу додатног испитивања. Како су ушли у канцеларију, Д.К. се приближавао свом столу, С.К. је стајао, а Н.К. затворио врата канцеларије. Дејан Петровић је изненада појурио напред, скочио главом кроз затворен прозор и пао у двориште. Ниједан од полицајаца наводно није био у могућности да га спречи. Полицајци су истрчали у двориште и констатовали да господин Дејан Петровић још увек даје знаке живота, скинули му лисице, док су њихове колеге позвале хитну помоћ. Око поднева, полиција је обавестила породицу подносиатеље представке да је Дејан Петровић скочио са другог спрата полицијске станице и да је одведен Ургентни центар. Подносиатеља представке и њен супруг су обавештени од Ургентног центра да је око 11.10 часова примљен идентификовани и тешко повређен пацијент који је скочио са другог спрата зграде. Он је био у коми, са преломом левог ребра и бутне кости, потресом мозга и хематомом на јетри.

Док је вишечасовна хирушка операција била у току, супруг подносиатеље представке отишао је у просторије полиције Врачар где му је објашњено како се инцидент наводно догодио. Госпођа Петровић је прво тврдила да су њен муж, као и поједини медији, првобитно били обавештени да је њихов син, који је био везан лисицама, у зимској јакни, био сам у канцеларији када се бацио кроз прозор, а да је накнадно верзија догађаја промењена. Г. Дејан Петровић је био у коми, сем између 26 и 28. јануара 2002., када је показивао неке знаке свести и покрета. Према лекарском уверењу издатом од Клиничког центра Србије, Дејан Петровић умро је од сепсе и срчаног удара 15. фебруара 2002. године у 4.30 часова. Након захтева истражног судије Окружног суда у Београду, аутопсија тела г. Дејана Петровића је изведена 18. фебруара 2002. године у 9 часова од стране два лекара, Сл.К. и В.Д.Ј, из Института за судску медицину Медицинског факултета у Београду. У извештају о аутопсији се наводи да је смрт г. Дејана Петровића била насилна и проузрокована оштећењима на виталним центрима његовог мозга и компликацијама услед тога. Даље је закључено да су оштећење мозга, преломи ребра и бутне кости, као и других спољних и унутрашњих телесних повреда које су описане у извештају, биле "нанете тупим, тешким и замахнутим предметом". Фотографије и резултати било какве токсиколошке токсиколошке анализе нису поднети надлежном суду.

Након телефонског позива из Одељења за увиђајно-оперативне послове Управе криминалистичке полиције СУП Београд, истражни судија на дужности В.М. извршио је увиђај о инциденту коме су присуствовала и два лица из Одељења криминалистичке технике Управе криминалистичке полиције. Како није видео никакве трагове крви, длака или било који други траг ове природе на разбијеном прозору, он је затражио од два претходно поменута истражитеља да се изјасне да ли су видели наведене трагове како би их испитао, али су обојица одговорила негативно. Он је наложио да се изради скица сцене и да се фотографише, као и да се изврши мерење величине прозора у канцеларији бр. 24 за које се испоставило да су били површине 55X50 и 45X50 центиметара. У снегом покривеном

дворишту зграде полиције, у које је осумњичени Дејан Петровић наводно пао, он је „приметио трагове и утабан снег неког неодређеног облика испод прозора“, али нису пронађени "никакви трагове крви или други физички трагови". Утабан снег и комади стакла налазили су се један и по метар од зида зграде, а висина са које је пао г. Петровић је била 9 метара. У дисциплинском поступку МУП-а Србије закључено је да полицајци у питању нису могли "ништа да учине да спрече смрт Дејана Петровића". Породица Дејана Петровића подноси кривичну пријаву против полицајаца у питању због изнуђивања исказа, злоставе у служби наводећи да је њихов син био малтретиран до те мере да га је то навело да се баци кроз прозор. Након тога породица прецизира пријаву и наводи да сумња да се њихов син бацио са прозора својом вољом. У пријави је такође наведено да полиција није навела тачан идентитет њиховог сина приликом одвођења у болницу и да је пропустила да наведе све околности трагедије. И ту почиње след нелогичности који обично почиње када је неко у потрази за истином. Упркос првобитном налазу, у беспотребно накнадно траженом, исти Институт за судску медицину Медицинског факултета у Београду мења своје мишљење, наводећи да је Дејан Петровић некако могао да "склизне" кроз прозор, те да су његове повреде конзистенте са падом на тврду подлогу. Кривична пријава је одбачена и породица Петровић преузима кривично гоњење. Истражни судија Окружног суда у Београду одређује ново вештачење које овог пута сачињавају вештачи са ВМА. У свом налазу и мишљењу они наводе да су повреде опасне по живот и да су могле настати падом, али само кроз ОТВОРЕНИ прозор. Анализирајући грађу г. Петровића, чињеницу да је био у зимској јакни и са лисицама на рукама, као и распоред намештаја и позицију и величину прозора у канцеларији у којој се трагедија догодила, вештачи са ВМА закључују да је било практично немогуће да је Дејан Петровић самостално скочио кроз прозор. У супротном, било би "могуће" да он "лети хоризонтално" преко фотеље у просторији и разбије прозор главом тачно ударајући у његову средину. Чак ни овакво убедљиво вештачење ВМА није било довољно. Околности под којим је г. Дејан Петровић изгубио живот никада нису разјашњене. Врховни суд Србије је потврдио све одлуке нижих тужилаштава да нема ничега сумњивог у конкретном случају, чак иронично одбијајући захтев Републичког јавног тужилаштва за заштиту законитости дана 8. фебруара 2008. године. Истовремено, ваља истаћи да су по парничној тужби родитеља Дејана Петровића домаћи судови усвојили њихов захтев за накнаду штете будући да је њихов син изгубио живот док је био у полицијском притвору, те да им је на име накнаде штете 24. јуна 2010. године досуђена одштета од милион динара.

Са своје стране, Суд у Стразбуру је нашао повреду члана 2. Конвенције који гарантује право на живот и то са процесно-правог аспекта, сматрајући да органи државе Србије нису довољно и ваљано испитали околности под којим је Дејан Петровић изгубио живот. Истичући да истрага у таквим трагичним случајевима мора бити темељна, непристрасна и транспарентна као и у случајевима повреда члана 3. Конвенције који забрањује тортуру, нечовечно и деградирајуће поступање, поткрепљујући такав став предметом *Станимировић*, Суд је нашао да су судски органи Републике Србије пропустили да разјасне околности под којим је син подносиољке представке изгубио живот. Имајући у виду суштински значај права на живот, Суд је истакао да су контрадикторности у налазима вештака биле такве да су отварале многа спорна питања, између осталог и могућност да је покојни Дејан Петровић "пао" кроз отворен прозор. Суд је нашао да су Окружни суд у Београду и Врховни суд Србије до те мере прихватили полицијску верзију догађаја пропуштајући да узму у обзир било какву релевантну чињеницу која није поткрепљивала ту верзију догађаја да су чак одбацили критику рада надлежних државних органа коју је изнео Републички јавни тужилац. Стога су одлуке судова биле кратке и неуверљиве, ограничене само на делове извештаја и доказе који су цитирани погрешно и селективно, а неке од њих су донете и са закашњењем, у супротностима са домаћим правом. У складу са наведеним, Суд је нашао повреду члана 2. Конвенције и досудио госпођи Петровић одштету у износу од 12.000 евра на име нематеријалне штете. Подносиољка представке поносно није тражила никакву накнаду на име трошкова поступка.

2015

Током 2015. године Европски суд је донео 15 пресуда у погледу Србије и већина њих се тичала исплате заосталих зарада подносиољцима представки од стране предузећа са

предоминантно друштвеним капиталом, као и непримерено дугим поступцима принудног извршења (на пр. пресуде *Ракић и Сарван* од 20.10.2015 и *Рагуж* од 07.04. 2015. године). Будући да смо већ видели да је добро установљена пракса Суда да у таквим случајевима увек пресуђује у корист подносилаца представки, није изненађујуће да се Србија одбранила у само једној пресуди током 2015. године и то у предмету *Станковић и Трајковић против Србије*. Очито, Суд се мало бавио повредама других чланова Конвенције које су истицали наши грађани. Оваква ситуација је врло вероватно резултат чињенице да је све већи број предмета у којима држава и подносиоци представки постижу поравнање у ситуацији када је очигледно да би Суд пресудио у корист подносилаца. Међутим, други разлог је забрињавајуће (и готово невероватно) велики број одбачених представки почев од 2014. године па на даље, при чему Суд уопште није ишао у меритум спора. О овом проблему је већ било речи, а српски адвокати са правом негодовали будући да међу њима има оних који су у име својих клијената поднели изузетно озбиљне и ваљано образложене представке, у складу са свим правилима, само да би примили типски и необразложени одговор једног од правних саветника из српске секције у којем стоји да им се представка одбацује без могућности даље комуникације. Често је такав папир достављен у фотокопији, а у случају да је о одбацивању представке одлучивао/ла судија појединац, он уопште не садржи потпис судије која је радила на предмету. Као што је већ речено, та пракса је сада промењена па одлуке о одбацивању садрже потпис судије. У складу са наведеним, размотрићемо предмете који се нису тicali предугачких поступака извршења, односно неисплаћених зарада.

У пресуди *Нуховић и Куртановић* од 24.02.2015. године Суд је наследницима покојне Фатиме Куртановић признао право на подношење представке, нашао повреду чл. 6. ст. 1. (повреда права на суђење у разумном року) и чл. 1. Прокола 1. (право на мирно уживање имовине) и досудио да све неисплаћене зараде у предузећу "Рашка", Вискозна предioniца Нови Пазар ДОО, као и 2.000 евра на име нематеријалне штете буде исплаћено у заосташтину пок. Фатиме. Током поступка, Србија је изнела став да "представку треба прогласити недопуштеном због непостојања активне легитимације (*locus standi*) подносилаца представке. Пресуда о којој је реч донета је у корист покојне Фатиме Нуховић, а суд у оставинском поступку још није изричито признао подносиоце представке као њене наследнике. По мишљењу државе, "било је неопходно да се сачека исход оставинског поступка ради утврђивања постојања тестаментa, или да ли је постојао основ који искључује наследна права неких наследника, и да ли наследници прихватају наследство, те да се утврди колико треба да наследи сваки наследник". Суд није прихватио овај став и утврдио да подносиоци, као наследници, имају правни основ за подношење представке. У складу са својом добро установљеном праксом Суд је поновио да "у случају када је подносилац представке близак сродник непосредне жртве и поднесе представку Суду након њене смрти, Суд прихвата статус тог подносиоца ако су испуњени следећи услови: *преносивост права, законити интерес и непосредно дејство на наследна права*. У конкретном случају, подносиоци представке, удовац и деца, најближи су сродници покојне Фатиме Нуховић и чине први наследни ред, нужни су наследници покојне Фатиме Нуховић, а представка се без сумње односи на преносива права, тако да подносиоци представке имају „*дефинитиван материјални интерес*" у поступку, а повреде члана 6. и члана 1. Протокола број 1 имају непосредан утицај на наследна права подносилаца представке". Стога је Суд пресудио у корист подносилаца пресудом која ће можда имати утицај на уједначавање судске праксе у Србији. Наиме, по српском Закону о парничном поступку, у случају смрти странке поступак се прекида по сили закона док га не преузму наследници, сем уколико поступак није у ожалбеној фази. Од случаја до случаја, наши судови су заузимали ставове да 1/ наследници могу преузети, односно тражити наставак поступка тек након окончања оставинске расправа иза странке и 2/ да се наследници могу легитимасити и као такви ступити на место странке уместо преминулог и пре окончања оставинске расправе. У сваком случају, Уставни суд Републике Србије је везан овом пресудом Стразбура која омогућује наследницима да изјаве уставну жалбу и кад лице које има право на њу у току поступка премине, будући да пракса Уставног суда не може бити у колизији са Стразбуром.

Током 2015. године Суд је донео још једну опомињућу одлуку за адвокате који подносе представку у име својих клијената, под претњом одбацивања представке. У ранијем излагању је већ наведен пример из судске праксе Стразбура да адвокати не смеју, када је

предмет у фази преговора о поравнању између странке и Министарства правде, да детаље тих преговора износе у јавност. У супротном, представка се одбацује. Други пример је када адвокат, по оцени Суда **неистинито**, јавно коментарише предмет. То се десило у Олуци Суда *Зарубица, VARAN CHEMICALS LTD. и LENAL PHARM LTD. против Србије* у којој је суд 18.06.2015. године донео одлуку о недопуштености представке. У том предмету, подносиоци су поднели представку Стразбуру на основу чланова 6., 8 и 13. Конвенције истичући више повреда поступка и права на мирно уживање имовине у кривичном поступку пред домаћим судовима. Адвокат подносиоца представки је у међувремену дао изјаву дневном листу „Блиц“ у којој је, по оцени Суда, неистинито представио ток поступка пред Европским судом. Уследила је санкција одбацивања представке због злоупотребе права на њено изјављивање. Суд у својој Одлуци наводи: „На самом Суду је, а не на туженој држави да прати како подносилац представке поштује процесне обавезе одређене Конвенцијом и Пословником Суда, па према томе, Суд, има и право и обавезу да прати и узима у обзир све релевантне информације, било да их достављају саме стране у предмету или су јавно доступне на други начин. У погледу изјаве дате за „Блиц“ Суд је приметио да је адвокат подносилаца представке признао је да је 28. октобра 2011. године дао изјаву за новине „Блиц“, у којој спомиње сва три подносиоца представке. Иако он сада тврди да га је новинар погрешно разумео, Суд не може а да не примети да адвокат подносилаца представке није, бар не јавно, поставио питање тачности изјаве у питању док то питање није поставио сам Суд. Суд такође уочава да је адвокат подносилаца могао да тражи исправку изјаве коју је „Блиц“ пренео, али он то није учинио. Најзад, остаје упадљиво да, за разлику од онога што се догодило за изјавом адвоката подносилаца представке, новинар, истом приликом, није уопште имао проблем да прецизно цитира заступника Владе који га је обавестио да је поступак још у току. У вези са садржајем изјаве, Суд примећује да је она очигледно лажна, јер до данас Суд није донео ниједну одлуку о основаности предметног случаја. Такво се понашање, без обзира на мотивацију адвоката, мора стога сматрати као показивање посебно неодговорног става према поступцима пред Судом.“ Представка је стога одбачена због злоупотребе права на исту.

Суд је такође одбацио представку као очигледно неоснованом (“manifestly ill-founded”) у предмету *Микуловић и Вујисић против Србије* одлуком од 25.11.2015. године. Оба подносиоца су осуђена на по 40 година затвора због тешких убистава, при чему су наведена кривична дела почињена за време важења старог Кривичног закона који је за наведена дела прописивао максималну казну затвора од 20 година или смртну казну. Стразбур је прихватио резоновање домаћих судова да је казна од 40 година блажа од смртне казне и у том смислу посебно цитирао одлуку Уставног суда Уж – 969/09 од 24.03.2010. године. Тиме је стављена тачка на дискусије око принципа да се на учиниоца има применити закон који је био на снази у време извршења кривичног дела, са једне, и питања који од закона је прописивао блажу казну по учиниоца након што је смртна казна укинута, са друге стране.

Једина пресуда у којој се Србија одбранила током 2015. године је донета 22.12.2015. године у болном и заиста дискутабилном предмету *Станковић и Трајковић*. Госпођама Слободанки Станковић и Соњи Трајковић, обема из Бујановца, тзв. ОВК је на територији општине Сува Река на КиМ дана 13.06.1999. године кинднаповала мужеве о чијој судбини се ништа не зна. Отмица се десила управо у периоду повлачења српских безбедносних снага са Космета. У марту, односно јуну 2002. године супружници обе подносиоце представки су правноснажно проглашени умрлим у ванпарничном поступку пред Општинским судом у Бујановцу.

После агресије НАТО снага, 09. јуна 1999. године југословенска и српска влада сагласиле су се са фазним повлачењем војних и полицијских снага са КиМ и преносом целокупне делотворне управе на међународне снаге безбедности („КФОР“). У вези са једним бројем општина, укључујући и општину Сува Река, према Војно-техничком споразуму, пренос је требало да се обави до 15. јуна 1999. године. Даље је предвиђено да ће после тога КФОР бити тај који ће „одржавати безбедност за све грађане Косова“. Према сопственом плану фазног повлачења, који је требало синхронизовати са планом Војске Југославије, српске полицијске снаге предвиделе су да би пренос целокупне делотворне управе у општини Сува Река требало да се обави до 13. јуна 1999. године.

Током маја и јуна 2005. године подносиоце представки су поднеле, заједно са својом децом и другим члановима породице, парничну тужбу против Републике Србије Првом општинском суду у Београду, тражећи накнаду за претрпљени душевни бол због наведених трагичних догађаја на основу чл. 180. став 1. Закона о облигационим односима који гласи:

“ За штету насталу смрћу, телесном повредом или оштећењем, односно уништењем имовине физичког лица услед аката насиља или терора, као и приликом јавних демонстрација и манифестација, одговара држава чији су органи по важећим прописима били дужни да спрече такву штету.“

Дана 19.05.2006. године Први општински суд је одбио оба тужбена захтева, а такве одлуке су потврђене од стране Окружног суда у Београду пресудама од 21.11.2007. односно 08.04.2008. године. У образложењима пресуда Први општински суд и Окружни суд навели су, између осталог, „да се, иако су супружници подносиоце представки отети 13. јуна 1999. године, Република Србија не може сматрати одговорном, у смислу члана 180. став 1. Закона о облигационим односима, јер је на КФОР-у било да одржава безбедност свих грађана Косова од 09. јуна 1999. године. Чињеница да су националне безбедносне снаге биле у процесу повлачења из Суве Реке 13. јуна 1999. године била је према томе само техничко питање.“ Неке несасгласности и нејасности у образложењима пресуда у погледу датума предвиђених Војно-техничким споразумом су *prima facie* очигледне. Да би се избегла свака сумња, као релевантан датум, по нашем мишљењу је морао бити узет неспорни – 15. јуни 1999. године. Иначе, ваља констатовати да Европски суд у сваком предмету који се тиче Србије, а који има било какве додирне тачке са КиМ увек коректно и изричито наводи:

“ Свако помињање Косова, било да се ради о територији, институцијама или становништву, у овом тексту треба бити схваћено у смислу пуног поштовања Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1244 и као неопредељено у погледу статуса Косова“. Овакав став Европског суда је за поштовање и наше власти његову формулацију морају имати у виду.

Подносиоце су се притуживале на повреду права на правично суђење према члану 6. став 1. Конвенције, јер су њихове тужбене захтеве домаћи судови одбили, док су у другим сличним случајевима тужбени захтеви били усвојени. У суштини, Европски суд је разматрао да ли је пракса српских судова била (не)уједначена, односно да ли су судови одлучивали различито у погледу истих тужбених захтева и да ли су подносиоце представки у том контексту имале правично суђење приликом одлучивања о њиховим грађанским правима и обавезама, у складу са чланом 6. став 1. Конвенције. У том смислу је постављено и питање да ли је поштовано начело правне сигурности које се подразумева у овој одредби Конвенције. Подносиоце представки тврдиле су да су у свим другим пресудама, донетим између 2006. и 2010. године, Окружни суд у Београду, а касније Апелациони суд у Београду, као и Врховни суд у трећој инстанци, пресудили у корист тужилаца, имајући у виду чињеницу да су њихове тужбе биле засноване на веома сличним чињеницама и односиле се на идентична правна питања. Имајући у виду судску праксу коју су стране доставиле, у образложењима тих пресуда где су наведени судови/друга већа истог суда заиста пресудила у корист тужилаца, српски органи сматрани су одговорним за животе и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне управе на КФОР посматрајући сваку општину посебно. При томе, у овом предмету Европски суд није утврдио, ван сваке разумне сумње, да је КФОР заиста преузео одговорност за “безбедност свих грађана Косова” у општини Сува Река пре 13., односно 15. јуна 1999. године, остављајући то кључно питање на одређење домаћим судовима, а ни они у својим одлукама то нису децидно учинили.

Упркос томе, и иако су спорни предмети једини које српски судови нису пресудили у корист подносиоце, Европски суд је одлучио у корист Србије наводећи у ставу 41. пресуде:

“Суд примећује да из судске праксе коју су стране доставиле произилази да су у периоду од 26. децембра 2006. године до 10. јуна 2010. године само у предметима подносиоце представки домаћи судови одбили тужбене захтеве. У свим другим случајевима тужбени

захтеви су усвојени са образложењем да су органи Републике Србије били одговорни за живот и безбедност свих лица са пребивалиштем на Косову до стварног преноса делотворне контроле на КФОР посматрајући сваку општину посебно. Једини изузетак с тим у вези била је пресуда Врховног касационог суда Рев. 1540/10 од 10. марта 2010. године, али је и ово питање касније решено у корист тужилаца, мада после интервенције Уставног суда (поништавајућом Одлуком Уж. 2786/10 од 28. јуна 2012. године). У вези са самим подносиоцима представке, оне су такође потврдиле да су током целог периода о коме је реч домаћи судови углавном пресуђивали у корист тужилаца, док је одбацивање њихових захтева било изузетно. Изгледа, према томе, да је српско правосуђе генерално усагласило судску праксу о овом питању у релевантном тренутку, али да су у случају подносиоцима представке судови пресудили против њих. Иако је то узнемирујуће за лица на која се односи, постојање противречних судских одлука је стална карактеристика правних система који се заснивају на мрежи судећих и жалбених судова, са надлежношћу на одређеној територији. Такве разлике могу се јавити и у оквиру истог суда. Ово се само по себи не може сматрати супротно Конвенцији.“ У складу са наведеним, Суд је нашао да у конкретном случају није било повреде члана 6-1 Конвенције, односно да није било повреде права на правично суђење.

Овакво резонување Европског суда је контрадикторно. Прво, оно уноси правну несигурност, а ни једна држава са прецедентним системом правосуђа га не може, нити хоће прихватити. То не може ни једна друга држава са грађанско-правним системом, јер из таквог резонувања произилази да све билтене судске праксе треба игнорисати као неважне, те да борбу за изједначавање судске праксе коју спроводи Врховни касациони суд ваља обуставити. Друго, овакав став Суда је супротан ставу у пресуди *Винчић против Србије* у којој је Суд навео “да различито поступање судова у истим или сличним правним ситуацијама изазива неповерење у правни систем једне земље.” Уз поштовање нашег заступништва у Стразбуру, искусним правницима уопште није јасно на који је то начин Суд изнео убедљиве разлоге у пресуди *Станковић и Трајковић* из којих бе се у овом осетљивом предмету требало одступити од ставова изнетих у пресуди *Винчић*. Али, ова пресуда отвара дискусију и у вези неких других питања.

Прво, нејасно је зашто су српски судови одлучујући о тужбама подносиоцима усвојили територијални, а не персонални прицип. Тужилге су из Бујановца. Оне имају право на правну заштиту у Републици Србији. Поред тога, у ситуацији у којој Србија не признаје независност Косова, што значи да га сматра својом територијом, додуше са неким особеностима, неприхватљиво је да српски судови доносе пресуде водећи рачуна о томе када је КФОР преузео одговорност да ће „одржавати безбедност за све грађане Косова“, посебно Срба.

Што се тиче Европског суда делује да, прихватајући став да ће почев од 15.06.1999. године КФОР “обезбеђивати сигурност за све грађане Косова”, Суд индиректно потврђује да Косово нема ингеренције урођене сувереној држави. Надаље, Суд не упућује подносиоцима представки коме су се у релевантном периоду требале обратити за судску заштиту, при чему је за безбедност њихових супружника био задужен, а и правно одговоран – КФОР. Којој држави? Тиме у одбијајућој пресуди од 25.12.2015. године сам Европски суд ускраћује право подносиоцима на суд, односно приступ суду, односно право на делотворно правно средство, а то право је садржано у члану 6. Конвенције, што потврђује богата пракса Суда. Чак да подносиоцима и нису истакле ту повреду, Суд је по својој пракси “господар поступка” и морао је наћи наведену повреду Конвенције. Јер, очигледно је да су подносиоцима у конкретном случају биле лишене правне заштите у било којој држави. При томе, Суд је редовно досуђивао и по 100.000 евра накнаде штете Чеченкама у поступцима против Русије у којима се њихови супружници воде као нестали.

Током 2015. године донета је и изузетно важна пресуда у притворском предмету *Грујовић* од 21.07.2015. године. Након што је 05.12.2006. био ухапшен у Аустрији на основу међународне потернице, г. Ненад Грујовић ја на захтев Министарства правде РС дана 06.07.2007. године изручен Републици Србији као осумњичени због наводног кривичног дела тешког убиства, неовлашћеног коришћења туђег возила и фалсификовања исправе. Јавни тужилац је 31.12.2007. године подигао оптужницу против подносиоца представке и још две особе. Од

екстрадиције па до доношења првостепене пресуде Вишег суда у Београду 01.04.2014. Грујовић је био у притвору, дакле у периоду од готово 7 година. Виши суд у Београду га је осудио на казну од 20 година затвора за наведена кривична дела, да би Апелациони суд ту пресуду укинуо 30.10.2014. године, истовремено доносећи одлуку о продужењу притвора. Дакле, од испоручења из Аустрије до одлуке Апелационог суда у Београду г. Грујовић је непрекидно био у притвору 7 година и 5 месеци. Након што му је суђење у Вишем суду отпочело, заказан је педесет један претрес од којих је деветнаест одложено: четири на захтев браниоца подносиоца представке, а петнаест због разних процесних разлога, као што је одсуство браниоца саоптуженог, одсуство благовремено позваних сведока и/или вештака, погрешна достава позива, и кашњења мишљења вештака. Даље, суђење је морало да почне из почетка шест пута због тога што се променио председавајући судија и/или састав судског већа. Не улазећи у питање кривичне одговорности г. Грујовића, наведено довољно говори о ефикасности и организованости српског правосуђа.

Након што је Уставни суд РС одбио његову уставну жалбу, дана 18.04.2012. године г. Грујовић је поднео представку Стразбуру истичући повреде чланова 5-3 и 6-1 Конвенције (повреда права на суђење у разумном року). Чл.5-3 Конвенције предвиђа:

„Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама из става 1.ц овог члана мора ... имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења. Пуштање на слободу може се условити јемствима да ће се лице појавити на суђењу.”

Влада РС тврдила “је да је притвор подносиоца представке био сразмеран законитом циљу обезбеђења његовог присуства суђењу и тиме вођењу кривичног поступка”, да “су домаћи судови били марљиви у вођењу поступка”, те да је постојала сумња да би он могао побећи, с обзиром да је раније бежао и био два пута ухапшен према међународној потерници (2003. године у Холандији и 2006. године у Аустрији). Влада је додала да “постоје довољни разлози за ограничење његове слободе ради заштите јавног интереса, што је преовладало над претпоставком невиности у корист подносиоца представке. Штавише, подносилац представке је два пута покушао да илегално пређе границу.”

Европски Суд ипак није прихватио те аргументе. Разматрајући конкретни предмет према члану 5. став 3. Конвенције, Суд је сматрао да период који треба узети у обзир почиње 6. јула 2007. године, када је подносилац изручен Србији. Овај период се завршио доношењем пресуде Вишег суда у Београду 1. априла 2014. године од ког је дана до доношења пресуде Апелационог суда 31. октобра 2014. године, подносилац био у лишен слободе у складу са чланом 5. став 1. Конвенције – после пресуде надлежног суда. Међутим, почев од 31. октобра 2014. године, подносилац је поново био у притвору у смислу члана 5. став 3. Конвенције. Суд стога закључује да је притвор подносиоца трајао 7 година и 5 месеци (и да је то и даље био случај). Суд није прихватио аргументе Србије да је на дужину поступка утицала комплексност случаја те да је предмет такав да би се могао подвести под појам организованог криминала. Стога је Суд закључио да притвор подносиоца представке у трајању од више од 7 година премашује разумно време, те да такво поступање правосуђа Србије представља повреду како чл. 5-3, тако и 6-1. Конвенције. При доношењу одлуке Суд је подсетио да “се према његовој константној судској пракси питање да ли је период притвора оправдан не може оцењивати *in abstracto*. Да ли је за оптуженог оправдано да борави у притвору мора се оценити у сваком појединачном случају. Континуирани притвор може се оправдати само ако постоје посебне назнаке истинског захтева јавног интереса који, имајући у виду претпоставку невиности, претеже над правилом о поштовању слободе појединца...Претпоставка је у корист пуштања...До осуде, мора се претпостављати да је оптужени невин, а сврха одредбе која се разматра је у суштини да она захтева привремено пуштање оптуженог када његов континуирани притвор престане да буде оправдан (види *Маргаретић против Хрватске*, број 16115/13, став 88, 5. јун 2014. године, са даљим позивањима). Суд даље наводи:

“Суд сматра да су разлози које су изнели домаћи органи свакако релевантни. Међутим, у посебним околностима предмета, он сматра да није неопходно да разматра да ли су они били довољни или да ли је требало да домаћи органи размотре и алтернативне мере за

обезбеђење присуства оптуженог, имајући у виду да у сваком случају, кривични поступак није био експедитиван, како то захтева члан 5. став 3. Конвенције. Домаћи судови су заказали укупно четрдесет два претреса, од којих је деветнаест одложено, углавном из разних процесних разлога који се не приписују подносиоцу представке. Штавише, суђење је морало да почне из почетка шест пута због промене председавајућег или састава већа. Влада није понудила никакво објашњење за ове чињенице.“ Суд није прихватио ни став Србије да је сложеност предмета оправдавала његово дуго трајање, нити да се у конкретном случају ради о организованом криминалу, будући да истрагу није водио Специјални тужилац за организовани криминал. Стога, пошто посебне околности нису утицале на дужину предметног поступка, Суд је нашао да постоји повреда наведених одредби Конвенције и досудио подносиоцу представке на име нематеријалне штете 4.500 евра и 1.500 на име трошкова.

2016

Током те године, Стразбур је донео 20 пресуда у погледу наше земље, а Србија се одбранила у само два предмета (*Цупара и Здравковић*). Највећи број спорова се тичао изузетно дугих извршних поступака против државних (а и приватних предузећа), као и предугог трајања парничних поступака. Значајно за подносиоце представки је то што је Суд наставио са својом добро установљеном праксом да у случајевима у којима је нашао да су извршни поступци против правних лица дуго трајали, рецимо у погледу неисплаћених зарада, Суд налаже Србији да од својих средстава исплати не само накнаду неимовинске штете због дугог трајања поступка, већ и износ неисплаћених зарада установљеног судском пресудом (видети на пример предмете *Симоновић и други (73) против Србије, Благојевић, Шмигић, Скорић, Крговић као и М.Б. Чачак и други (2) против Србије*). Истовремено, у погледу предугог трајања поступка, а и других правних питања, са 2016. годином је учљив и почетак уплива извесног одсуства неповерења Стразбура према све већем броју одлука Уставног суда Србије. Пре свега, то се тиче несклада износа које Уставни суд додељује подносиоцима уставних жалби за које нађе да им повређено право на суђење у разумном року у поређењу са износима које додељује Европски суд. Српски адвокати су увидели да су износи које досуђује Уставни суд у већини случајева дупло, ако и не вишеструко мањи него што би грађанину Србије било досуђено у Стразбуру. Тако је Србија отворила “Пандорину кутију” нових предмета пред Судом. Сада се грађани жале да су и након одлука Уставног суда задржали статус “жртве”, јер им је одштета прениско досуђена, а Стразбур је те представке у великој већини усвојио и константно усваја. Тиме је Србија непримерено учинила да Европски суд буде затрпан овим новим “сојом” представки Суду.

Носећи пример за то је пресуда *Савић и други (7) против Србије* од 05. априла 2016. године. У том предмету сви подносиоци представки су претходно изјављивали уставне жалбе Уставном суду. Уставни суд је у свим предметима донео одлуке у којима је подносиоцима утврдио повреду њиховог права на суђење у разумном року и досудио им, на име накнаде нематеријалне штете, одређене износе због непримерене дужине поступка у два степена. На пример, г. Савићу 400 евра у погледу спора од 8 година и 3 месеца, а г. Главинићу 300 евра у вези спора од 7 година и 1 месеца!? Имајући у виду те одлуке Уставног суда, Влада Србије је истакла приговор Суду да су сви подносиоци представки изгубили статус жртве и да је утврђивање повреде права и досуђивање накнаде нематеријалне штете од стране Уставног суда представљало „довољно обештећење“ за кршење права подносилаца на суђење у разумном року. Србија се у овом “соју” предмета брани и ставом да “Стразбур мора имати у виду економску моћ државе”. Суд је нашао одбрану Србије неприхватљивом и закључио да Уставни суд жртвама повреде права на суђење у разумном року додељује износе у далеко нижем износу него Стразбур, при чему Суд води рачуна о економској моћи државе.

Суд је, прво, нашао да је овај приговор Србије о губитку статуса жртве блиско повезан са меритумом, и да о њему треба да буде одлучено заједно са њим, дакле са суштином ствари. Разматрајући меритум, Суд је подсетио на то да статус „жртве“ подносилаца представки, у смислу члана 34. Конвенције, зависи од чињенице да ли су домаћи органи признали, било изричито или прећутно, наводну повреду Конвенције и, ако је неопходно, пружили одговарајуће обештећење у вези са повредом. Суд је затим констатовао да је Уставни суд утврдио да је повређено право подносилаца представки на суђење у разумном року, чиме је

потврдио повреду на коју се подносиоци жале и тиме је први услов утврђен праксом Суда задовољен. Суд је даље истакао да статус жртве подносилаца представки зависи и од тога да ли је пружено обештећење било **адекватно и довољно**, с обзиром на питање да ли је задовољење правично, како то захтева члан 41. Конвенције. Дакле, само адекватно и довољно обештећење може да отклони статус жртве странке. У светлу расположивог материјала и с обзиром на конкретне околности случајева, Суд је сматрао да износи који су досуђени подносиоцима не могу да буду сматрани довољним, односно да не представљају одговарајуће обештећење за претрпљене повреде. Суд је, стога, закључио да подносиоци представки нису изгубили статус жртве, у смислу члана 34. Конвенције и да овај приговор Владе мора да буде одбијен, да су у овом предмету дужине поступака биле претеране и да нису испуниле захтев „разумног времена“, из ког разлога је утврдио да је подносиоцима повређен члан 6. став 1. Конвенције. Стога је г. Савићу накнада повећана на износ од 2.200 евра, а г. Главинићу на 1.500 евра, рачунајући и трошкове пред Судом, минус оно што им је досуђено и исплаћено по одлукама Уставног суда. И поред овакве одлуке, Србија до дана данашњег наставља ову причу, односно није ускладила своју праксу са праксом Суда па и даље грађанима досуђује знатно мање износе накнаде у погледу повреде права на суђење у разумном року. На пример, у сличној пресуди *Јоксимовић* од 07.11.2017. године Суд је подносиоцу представке досудио 3.600 евра нематеријалне штете у погледу спора који траје преко 12 година. Важно је истаћи да је у том предмету Суд одбио приговор Србије да г. Јоксимовић није сачекао исход његове уставне жалбе пред Уставном судом те да није исцрпео сва домаћа правна средства. Суд је поновио своју праксу установљену почев од предмета *Вучковић и други* (војни резервисти) наводећи да члан 35. став 1. Конвенције захтева да притужбе које се касније намеравају поднети Суду треба упутити одговарајућем домаћем органу, бар прећутно и у складу са формалним захтевима и роковима утврђеним домаћим правом. Дакле, по мишљењу Суда, подносилац је дао домаћим органима прилику да правилно размотре његове притужбе. Ово значи да подносиоци представки Стразбуру нису дужни да у сваком случају чекају одлуку Уставног суда након што су изјавили уставну жалбу. С тим у вези, аутор ових редова је недавно обавештен од свог колеге адвоката Мирослава Рељића из Београда да је недавно примио решење Уставног суда након 5 и по година од подношења уставне жалбе којим је она “одбачена” иако задовољава све процесно-правне услове, па се све више поставља питање колико је уставна жалба “делотворно” правно средство.

Свакако, током 2016. године било је и предмета којима се Суд по први пут бавио кад је у питању Србија..

Дана 12.01.2016. године донета је пресуда *Милојевић и други против Србије* која је од изузетне важности за лица којима је неосновано прекинут радни однос, односно која су незаконито отпуштена. Важност те пресуде се огледа како у смислу повреде чл. 6. Конвенције, када је одлучивање надлежног органа произвољно, тако и у случају недовољне прецизности закона на основу кога је одлука о отпуштању донета. Још важније, наведена пресуда је битна због значаја који даје последицама које незаконито отпуштање има на приватан и породични живот отпуштеног лица у смислу чл. 8. Конвенције.

Подносиоци представки Иван Милојевић, Миодраг Радосављевић и Петар Величковић су полицајци. Будући да су били окривљени за кривична дела подстрекавање на злоупотребу службеног положаја, злоупотребу службеног положаја и недозвољено држање оружја и муниције (тим редом за сваког подносиоца), они су добили отказе на основу чл. 34. у вези са чл. 45. Закона о унутрашњим пословима из 1991. године. Та одребе су, између осталог, предвиђале да лице запослено у МУП-у задовољава услове запослења уколико није оптужено за кривично дело злоупотребе службеног положаја или за друго кривично дело које је мотивисано стицањем незаконите имовинске користи, односно за неко друго кривично дело које се гони по службеној дужности. Закон о Министарству унутрашњих послова из 1991. године није садржавао одредбу која би предвидела поступање МУП-а у случају да се накнадно, у кривичном поступку, покаже да су окривљени невини. При томе, након отказа, дисциплински поступци против сва три подносиоца унутар МУП-а су обустављени. По подизању оптужница, сви подносиоци су провели извесно време у притвору.

Подносиоци представки су отказе добили пре окончања кривичних поступака који су против њих вођени пред општинским судовима у Ћуприји и Нишу, при чему су сви правоснажно ослобођени кривичне одговорности 2005. године. Одлуке општинских судова су потврдили и судови виших инстанци.

На основу иницијативе Уставног суда, управо због наведених недостатака, наведени закон је укинут и током 2005. године је донет Закон о полицији.

Након ослобађајућих пресуда у кривичном поступку, подносиоци су се обратили парничним судовима са захтевима да буду враћени на своја радна места. У свим нижестепеним поступцима судови, укључујући Окружне, су одлучили у корист подносилаца (сем за трећег), наводећи да су органи МУП-а широко тумачили своја дискрециона права отпуштајући подносиоце чак и у ситуацији када су накнадно ослобођени кривичне одговорности. МУП је изјавио ревизије против наведених пресуда Врховном суду Србије и тај суд је током 2007. године преиначио одлуке нижестепених судова на штету подносилаца наводећи да је отпуштање било "законито". Врховни суд је даље навео да је МУП своја дискрециона права из спорног члана 45. користио "у складу са законом", те да су нижестепени судови "прекорачили своја овлашћења када су разматрали неопходност, сразмерност и исправност одлуке о отпуштању".

Након тога, подносиоци су се обратили Стразбуру наводећи да њихова незаконита отпуштања представљају повреду права на приватан и породични живот, као и да су отпуштања била произвољна, односно арбитрерна што је супротно чл. 6. Конвенције. Такође су истакли да спорне одредбе закона на основу којих су отпуштени нису биле довољно предвидљиве, те да њихово отпуштање само на основу покретања кривичног поступка није било у складу са законом. Европски суд је усвојио њихове ставове.

Доносећи такву одлуку, Европски суд се прво позвао на две Одлуке Уставног суда Србије и то *Стефановић* у предмету Уж-753/2008 од 19.01.2011. и *Радовановић* у предмету Уж-1757/09 од 27.09.2012. године у којима је Уставни суд донео усвајајуће одлуке радника МУП-а у есенцијално истим правним ситуацијама. У тим предметима, Уставни суд је нашао повреду права на правично суђење и права на рад подносилаца уставних жалби.

Европски суд у пресуди затим истиче да су подносиоци у својој представци, без ослањања на било коју конкретну одредбу Конвенције, прво истакли да их је незаконито отпуштање изложило великој срамоти и лишило материјалне сигурности. Као "господар поступка" Суд налази да се предствка односи на повреду чл. 8. Европске конвенције која штити приватан и породични живот, те да је у том смислу прихватљива, јер се наведени члан тиче њиховог моралног и психичког интегритета, као и њихове репутације, при чему сва та питања потпадају под члан 8. Конвенције. Затим Суд додаје да је наведена одредба примењљива будући да се тиче заштите "унутрашњег круга" ("inner circle") подносилаца, у конкретном случају, њиховог материјалног стања, као и њихових породица. Суд је нашао да је представка подносилаца у овом смислу оправдана и усвојио је. У параграфу 60. пресуде Суд конкретно наводи да је њихово отпуштање имало утицаја на широк дијапазон њихових односа са другим лицима, укључујући односе професионалне природе. Такође, Суд је навео да је то имало негативног утицаја на њихов "унутрашњи круг", имајући у виду негативан утицај такве одлуке на њихово материјално стање, као и њихових породица. Такође је Суд прихватио да је покретање кривичног поступка против подносилаца имало негативног утицаја на њихову репутацију, дакле част и углед.

У погледу питања да ли је њихово отпуштање било у складу са законом, односно чланом 6. Конвенције, Суд се прво позвао на своју установљену праксу да одредбе домаћег закона морају бити довољно предвидљиве и да такође морају имати одређени квалитет који елиминира њихову нејасност. Док се одређене нејасности закона могу отклонити током судског поступка, у конкретном случају то није учињено, а сама Влада Републике Србије признаје да је спорна одредба бившег чл. 45. Закона о унутрашњим пословима није била прецизна. Конкретно, није задовољавала услове "предвидљивости" будући да није предвиђала шта ће се десити са отпуштеним припадницима МУП-а који накнадно буду

ослобођени за наводно почињено кривично дело. У складу са наведеним Суд је нашао повреде чл. 6. и 8. Конвенције, сем у погледу трећег подносиоца у погледу чл. 8. будући да је његова представка у том делу проглашена неблаговременом.

У погледу накнаде штете, подносилац г. Милојевић није тражио никакву накнаду, као ни г. Величковић који је тражио да српски судови обнове поступак и врате га на посао. Суд се сагласио са његовим захтевом и подсетио да када Европски суд нађе повреду Конвенције, то истовремено значи да притужилац **има право да тражи обнову поступка пред домаћим судовима, у конкретном случају по одребама Закона о парничном поступку.** Подносиоцу г. Радосављевићу је досуђено 5.800 евра нематеријалне штете и 2.400 на име трошкова поступка. Готово истоветну пресуду Суд је донео 23.10.2018. године у предмету *Грбић*.

У пресуди *Миленковић* од 01.03.2016. године Суд је расправљао питање примене начела *ne bis in idem* у ситуацији када је подносилац прво проглашен одговорним у прекршајном, а затим осуђен у кривичном поступку, при чему његова одговорност проистиче из истог инкриминишућег догађаја. Начело *ne bis in idem* значи да нико не може бити кажњен два пута за исто дело. У овом предмету од значаја за грађане, као и адвокате кривичаре, кључно питање је било да ли се казна у прекршајном поступку због ремећења јавног реда и мира може сматрати "кривичном", при чему је г. Миленковић касније осуђен у кривичном предмету зато што је у истом догађају нанео тешке телесне повреде оштећеном Р.Ц. Одговор Суда је потврдан, те је Стразбур нашао повреду начела *ne bis in idem*, односно чл. 4. Протокола 7. уз Конвенцију који у ставу првом гласи:

"Никоме се не сме поново судити нити се може поново казнити у кривичном поступку у надлежности исте државе за дело због кога је већ био правоснажно ослобођен или осуђен у складу са законом и кривичним поступком те државе."

У конкретном случају, одлуком од 6. новембра 2007. године судија Општинског органа за прекршаје у Лесковцу утврдио је да је око 17:30 часова 12. октобра 2006. године у Лесковцу Р.Ц. вербално вређао децу подносиоца представке, а подносилац представке га је, након тога, ударио неколико пута у главу и повредио га. Судија је закључио да је тим радњама прекршен јавни ред и мир, што је супротно члану 6. став 3. Закона о јавном реду из 1992. године. Релевантни део ове одлуке гласи:

„Тужени Р. Ц. ... и Момчило Миленковић су криви зато што су око 17:30 часова 12. октобра 2006. године, у Суботичкој улици у Лесковцу, (први прво псовао и вређао децу подносиоца представке), док је други неколико пута ударио Р. Ц. у главу и повредио га..."

Сваком од њих је наложено да плати казну у износу од 4.000 динара (РСД), заједно са 700 динара (РСД) на име трошкова (у то време је то било једнако приближно 60 евра), а што би се, у случају непоштовања, претворило у казну затвора од осам дана.

Затим, након спровођења истражних радњи, јавни тужилац из Лесковца је 4. априла 2007. године поднео оптужни акт против подносиоца представке за кривично дело доношења тешке телесне повреде Р. Ц, у вези са горе наведеним инцидентом, у смислу члана 121. став 2. Кривичног закона из 1998. године. Јавни тужилац, као и подносилац представке и његова породица, у својству приватних тужилаца, поднели су посебне оптужне акте и приватне кривичне тужбе против Р. Ц. због више дела. Сви оптужни акти и приватне кривичне тужбе спојени су у исти поступак пред Општинским судом у Лесковцу.

У пресуди од 13. априла 2011. године Општински суд из Лесковца огласио је подносиоца представке кривим за кривично дело тешка телесна повреда и казнио га казном затвора у трајању од три месеца. Р. Ц. је оглашен кривим и кажњен за вређање породице подносиоца представке и доношење лаких телесних повреда његовој мајци. Суд је подносиоцу наложио да плати 14.739 динара (РСД) на име судских трошкова, при чему је свака страна морала да сноси сопствене трошкове заступања пред судом.

Релевантни део ове одлуке гласи:

“Оптужени Миленковић Момчило ... је крив због тога што је око 16:00 и 16:30 часова 12. октобра 2006. године у Суботичкој улици ... ударио Р. Ц. у леви образ и након што је оборио Р. Ц., наставио да га удара у главу, чиме му је нанео један број озбиљних телесних повреда опасних по живот, као што су модрице на оба очна капка (модро око), повреда леве рожњаче, и згуљивање носа ...”

Подносилац представке је изјавио жалбу тврдећи, између осталог, да га је Општински орган за прекршаје већ казнио у вези са истим инцидентом, а што је имало за последицу повреду начела *ne bis in idem*. Апелациони суд у Нишу је 20. марта 2012. године потврдио пресуду у односу на подносиоца представке и одбио оптужбу против Р. Ц. због застарелости. У погледу начела *ne bis in idem*, суд је нашао да је утврђено да је подносилац представке крив због прекршаја против јавног реда и мира у прекршајном поступку, при чему је осуђен за кривично дело тешке телесне повреде у кривичном поступку. Према ставу Апелационог суда, описи санкционисаних дела су, према томе, били јасно другачији. Основни суд у Лесковцу је 29. новембра 2012. године амнестирао подносиоца представке на његов захтев, налазећи да су испуњени законом прописани услови за амнестију.

Уставом Републике Србије јемчи се, према члану 34. став 4, да нико не може бити гоњен ни кажњен за кривично дело за које је правноснажном пресудом ослобођен или осуђен или за које је оптужба правноснажно одбијена или поступак правноснажно обустављен, нити судска одлука може бити измењена на штету окривљеног у поступку по ванредном правном леку. У касније изјављеној уставној жалби од 25. маја 2012. године, подносилац представке је поновио да му је због истог дела суђено два пута и да је због тог дела и кажњен, чиме је повређен наведени члан Устава. Уставни суд је 20. маја 2013. године, позивајући се на образложење Апелационог суда у Нишу као „потпуно уставноправно прихватљиво” одбио жалбу подносиоца представке као неосновану. Међутим, Стразбур је ово нашао погрешним.

Интересантно, Србија је у свом одговору прихватила да је осуда подносиоца представке у прекршајном поступку од 6. новембра 2007. године била „кривична” по природи. Међутим, истовремено она је тврдила да дело за које је подносилац представке кривично гоњен треба разликовати и чињенично и правно, заснивајући ово на ставовима домаћих судова. Стразбур је у свом правном разматрању пак навео да је подносилац представке оптужен за следеће: (i) у прекршајном поступку, због тога што је Р.Ц. ударио у главу неколико пута и повредио га и (ii) у кривичном поступку, што је ударио Р.Ц. у главу и тиме му нанео тешку телесну повреду. Догађаји описани у одлукама донетим у оба поступка десили су се за време туче у Суботичкој улици у Лесковцу 12. октобра 2006. године. Стога, у оној мери у којој су се оба поступка односила на наведене пријаве, подносилац представке је кривично гоњен и кажњен у два поступка због истог питања у којима је оптужени исти и који су нераздвојиво повезани у истом простору и временском оквиру.

У складу са наведеним, Суд је закључио да је подносилац представке “осуђен” у прекршајном поступку, који се може упоредити са “кривичним поступком” у оквиру аутономног значења овог израза према Конвенцији. Европски суд је даље утврдио да је, након што је ова „осуда” постала правоснажна и упркос жалби подносиоца на основу начела *ne bis in idem*, подносилац представке оглашен кривим за кривично дело које се односи на исто понашање и суштински исте чињенице као оне за које је кажњен у прекршајном поступку. Европски суд је констатовао да Уставни суд није применио начела утврђена у предмету *Zolotukhin против Русије*, ни “Енгелове принципе” из пресуде *Engel против Холандије*, а у циљу исправљања правне ситуације у којој се нашао подносилац представке.

Из напред наведених разлога, Европски суд је утврдио повреду члана 4. Протокола број 7 уз Конвенцију и досудио подносиоцу 1000 евра у динарској противвредности на име правичне накнаде и 2000 евра у динарској противвредности на име трошкова поступка.

Тужни предмет *Мучибабић* се бави трагедијом која се десила у предузећу ракетних горива “Грмеч” из Београда када је приликом експлозије 1995. године погинуло 11 лица, укључујући

и сина подносиоца представке г. Михаила Мучибабића. Иако се предметни догађај десио пре ступања Конвенције на снагу у погледу Србије, а због чињенице да се истрага о несрећном догађају наставила и након њеног ступања на снагу, Суд је одлучио да је делимично временски надлежан у погледу истраге која је довела до погибије сина подносиоца представке. Већ смо видели из предмета *Станимировић и Петровић* и других да су у погледу повреда чланова 2. и 3. Конвенције (право на живот, као и заштита од нехуманог, понижавајућег поступања и тортуре) државе позитивно обавезне не само да те повреде директно спрече, већ да су у случају појаве таквих догађаја обавезне да спроведу темељну, непристрасну и транспарентну истрагу (процесно-правни аспект одговорности држава у погледу та два члана). Ни у овом случају Србија, по оцени Суда, није испунила у потпуности ову своју улогу истраге под којим околностима се несрећа догодила. И још једна важна ствар која разликује Европски суд од Уставног суда Србије је овде дошла до изражаја, Док Европски суд себе сматра "the master of ceremony" ("владаоцем предмета"), дотле Уставни суд Србије рестриктивно, по својој пракси, одлучује само у "оквиру захтева по уставној жалби и поднетих доказа". Шта ово значи?

То значи да је иако је г. Мучибабић поднео Стразбуру представку на основу чл. 6. и 13. Европске конвенције за људска права (повреда права на правично суђење и делотворно правно средство), тај Суд је одлучио, правилно, да се он у ствари жали на процесно-правни аспект чл. 2. - заштите права на живот његовог сина, будући да Србија није правилно истражила под којим околностима су 11 лица погинула у "Грмечу". Неприхватљиво је да Уставни суд има рестриктивније услове за изјављивање уставних жалби од услова које Стразбур има за изјављивање представки Европском суду. Јер, Европски суд је већ констатовао у предмету *Винчић* да грађани Србије "имају право на уставно-правну заштиту Уставног суда Србије". Након тога Уставни суд је "слободно" увео праксу ОДБАЦИВАЊА (тзв. "очигледно неоснованих") уставних жалби иако су оне са процесно-правног аспекта потпуно исправне - изјављене у року и формално-правно и процесно-правно правилне у складу са одредбама Закона о Уставном суду. Тиме Уставни суд, уместо да се упусти у мериторно одлучивање о бити - суштини - процесно-правно исправних уставних жалби, неосновано их одбацује на тај начин суштински ускраћујући уставно-правну заштиту значајном броју подносилаца уставних жалби. Захтев да подносиоци морају уз уставну жалбу поднети све доказе на које се позивају је посебно оптерећујући у земљи у којој судски поступци трају и по 10-15 година. Да ли то значи да они морају да фото-копирају целе списе предмета, или пола њих, да би удовољили овом захтеву Уставног суда, при чему тај суд има могућност да изврши увид у предмете домаћих судова? Свакако да је подношење побијаних пресуда и битне документације неопходно, али је, по нашем мишљењу, неприхватљиво да Уставни суд "глуми" Стразбур пре Стразбура, при чему су процесно-правни захтеви за изјављивање уставне-жалбе и представке Европском суду – различити.

Подносилац г. Мучибабић и још два лица су, као приватни тужиоци, незадовољна истрагом, подигла оптужницу 22. априла 2003. године против неких службеника предузећа „Грмеч“, Јавног тужилаштва, као и против бившег заменика начелника Службе безбедности зато што нису предузели мере које су биле потребне да би се спречило да животи сина подносиоца представке и других буду неизбежно доведени у опасност или да се ублажи број настрадалих. Суд је приметно да је овај поступак и даље у току (тринаест година након што је оптужница потврђена), те да је било неколико дугих периода необјашњене неактивности у том поступку, да је суђење поново почињало пред новим већима шест пута, или због промене већа или због тога што су та кашњења поступка захтевала ново суђење.

Стога је Суд у предмету *Мучибабић* заузео став да је по чл. 2. Конвенције у вези са поступцима покренутим да се расветле околности смрти појединаца који предуго трају као што је овај без резултата, јака назнака да је поступак мањкав до тачке установљавања повреде процесних обавеза тужене државе према Конвенцији, осим ако држава не пружи веома уверљиве и вероватне разлоге који оправдавају такав ток поступка. Тога у конкретном случају није било. Суд је даље закључио да у овом предмету Влада није показала ниједан разлог који оправдава тако дуг поступак након датума ратификације Конвенције. Разматрајући основаност притужби, Суд је закључио да су се Србија и њен правни систем као целина суочили са доказивим случајем немара који је изазвао кобне последице, а да

није брзо, марљиво и делотворно реаговала у складу са обавезама државе које проистичу из члана 2. Конвенције у његовом процесном аспекту. Због утврђења повреде права из члана 2. Конвенције, Суд је на име накнаде нематеријалне штете подносиоцу досудио 12.000 евра, а на име трошкова поступка обавезао Србију да му исплати још 3.000 евра.

У вези два предмета у којима се Србија одбранила 2016. године, у предмету *Здравковић*, осетљивом предмету одржавања односа родитеља и деце, Суд је одлучио да је “оно што је одлучујуће је да ли су национални органи предузели све оне неопходне мере за олакшање извршења које се могу оправдано захтевати у посебним околностима сваког случаја”, те да је Србија учинила “све у њеној моћи” да омогући да мајка Наташа Здравковић виђа своје дете након развода упркос свим препрекама које је у том правцу поставио њен бивши муж. Истовенти став и одлуку суд је донео и у пресуди *Грујић* од 28.08.2018. године.

Србија се одбранила и у предмету *Цупара*, мада је Суд оличен у судији Хелени Јадерсблом из Шведске одступио од своје добро установљене праксе у погледу повреде права на правично суђење у ситуацији када судови доносе различите одлуке у истоветним правним ситуацијама, као је што био случај у предмету *Винчић*. Иако је г. Цупара поднео представку 04.07.2008. године, пре него што је био обавезан да поднесе уставну жалбу и исцрпи тај правни лек пре обраћања Стразбуру, Суд је одлучио против њега. Подсетимо, у пресуди *Винчић* од 01.12.2009. Суд је заузео став да различито поступање домаћих судова у истоветним правним ситуацијама умањује поверење грађана у судство у државама заснованим на владавини права, као и да од 07.08.2008. године уставна жалба, у принципу, представља делотворно правно средство у Србији које се мора исцрпсти пре обраћања Стразбуру.

Наиме, г. Цупара се притужио Стразбуру јер му је укинута накнада за незапосленост након доношења Закона о запошљавању и правима незапослених лица који је ступио је на снагу 1. јуна 2001. године. Подносилац представке је примао пун износ накнаде на коју је имао право до октобра 2001. године. Од датума доношења закона накнада је смањена на 70-80% износа који је првобитно одређен. Због тога је подносилац представке 12. новембра 2007. године поднео парничну тужбу против Службе за запошљавање Општинском суду у Ужицу, тражећи исплату разлике између накнаде коју је примао и оне коју је одобрила Служба за запошљавање и која је доспевала од 1. новембра 2004. године, заједно са законском каматом и судским трошковима. Општински суд је 26. децембра 2007. одбио захтев подносиоца представке, јер је нашао да је накнада правилно израчуната, у складу са Законом из 2001. године, пошто одлука Службе за запошљавање у његовом предмету још није била правоснажна на дан када је релевантни закон ступио на снагу. Окружни суд у Ужицу је 18. марта 2008. године, одлучујући по жалби подносиоца, потврдио ту пресуду. Адвокат подносиоца представке поднео је посебне захтеве у име бројних појединаца (“тужиоци”), тражећи неисплаћене накнаде. Исти Општински суд је 22. новембра 2007. године пресудио у корист М.Ђ, једног од тужилаца, чији је захтев био чињенично и правно идентичан захтеву подносиоца представке. Та пресуда је постала правоснажна 19. децембра 2007. године. Општински суд је затим пресудио у корист неколико тужилаца у девет пресуда донетих од 24. августа 2007. до 17. априла 2008. године. Упркос томе, Стразбур је одбио захтев г. Цупаре. Наиме, Суд је констатовао да су у једном броју предмета постојале чињенично и правно идентичне ситуације као што је ситуација подносиоца представке у којима је Уставни суд утврдио повреду права на правично суђење, поништио спорне парничне пресуде и наложио поновни парнични поступак. С обзиром на ову околност, иако се од подносиоца није тражило да, у смислу допуштености представке, исцрпе тај правни пут, механизам који је обезбедио Уставни суд и који је био доступан подносиоцу представке је, и поред тога, важан када се посматра систем у целини. Како је у релевантном тренутку Уставни суд био део механизма који је могао да исправи недоследности судске праксе, Суд је нашао да је у посебним околностима овог предмета и с обзиром на природу притужбе подносиоца представке, правни систем Србије пружио подносиоцу представке механизам који може да превазиђе недоследност на коју се он жали. Стога је Суд оценио није дошло до повреде члана 6. став 1. Конвенције.

У образложењу пресуде Суд је навео да начело правне сигурности јемчи, између осталог,

одређену стабилност у истоветним правним ситуацијама и доприноси поверењу јавности у судове. Истрајност опречних судских одлука, са друге стране, може да створи стање правне несигурности које би смањило поверење јавности у правосудни систем, при чему је јасно да је то поверење једна од основних компоненти државе засноване на владавини права. Међутим, развој судске праксе није, сам по себи, супротан правилном спровођењу правде пошто би пропуст да се одржи динамичан и развојни приступ у том развоју довео у опасност реформе или унапређење судства. Суд је такође опоменуо подносиоце представки, позивајући се на пресуду *García Ruiz* против Шпаније, да његова функција није да се бави чињеничним или правним грешкама које је наводно направио домаћи суд, **осим у оној мери у којој оне могу повредити и повређују права и слободе заштићене Конвенцијом**, као и случајевима **очигледне произвољности**, односно арбитрерности у одлучивању.

И поред свега изнетог, аутор не може да се отме утиску да је пресуда *Цупара* контрадикторна. Јер, ако он није био обавезан да у конкретном случају изјави уставну жалбу пре обраћања Стразбуру, због чега Стразбур није узео у обзир накнадно донете Одлуке Уставног суда у истоветним правним ситуацијама и једноставно пресудио у његову корист?

2017

Према годишњем извештају Стразбура, од 26 пресуда донетих у погледу Србије 2017. године Суд је у 25 нашао бар једну од повреда људских права наших грађана. Пресуда је суштински било у погледу 37 подносилаца, будући да је један број представки спојен да би био одлучен јединственом пресудом. Тиме је очигледно установљен образац кад је српско правосуђе у питању. Наиме, од ратификације Конвенције, Србија је успевала да се годишње одбрани у само једном, максимално у 2 предмета. Суд је током 2017. године примио 1.431 представки против Србије, што је незнатно повећање у поређењу са 1.330 поднетих у 2016. години. Готово све пресуде, са два изузетка, 2017. године су се тицале прениске накнаде које Уставни суд додељује жртвама повреде права на суђење у разумном року, као и предугих извршних поступака у којима су извршни дужници предузећа са преобладајућим друштвеним капиталом. Будући да је у погледу наведених ситуација Суд већ донео велики број усвајућих пресуда, он их је током 2017. године својим пресудама и потврдио. Међутим, одбрамбени наводи Србије пред Судом у погледу повреде наведених права представљају образац лакрдије који се могу чак назвати злоупотребом права поступања пред Судом. Наиме, упркос пресуди *Савић* коју смо размотрили у погледу прениских износа које Уставни суд додељује или одобрава одлукама нижих судова жртвама повреде права на суђење у разумном року, Србија као “мантру” током 2017. године па до дана данашњег наводи да су “подносиоци изгубили статус жртве будући да им је Уставни суд доделио или одобрио “правичну” накнаду”. Имајући ово у виду, бивши судија Врховног суда Србије проф. Зоран Ивошевић је назвао Уставни суд Србије “зауставним судом” (пред Стразбур). Будући да се Србија на исти начин брани и у погледу предугог тока извршења када су у питању правна лица са преобладајућим друштвеним капиталом, очигледно је да је Србија заузела став да јој је пред Стразбуром најбоље отезати поступке исплате очигледним жртвама повреде људских права зашта је управо она заслужна. Оваквом обрасцу “правног” понашања Србије пред Европским судом за људска права тај Суд мора стати на пут чврстим ставом Савета Министара ЕУ, задуженим за извршење одлука Суда.

Бивша новинарка “Политике” госпођа Љиљана Милисављевић је поднела представку против Србије будући да је била осуђена за кривично дело увреде по тужби Наташе Кандић, председнице Фонда за хуманитарно право. Осуда није била оштра, госпођа Милисављевић је добила “само” судску опомену, али је она сматрала да уопште није требало да буде осуђена у кривичном судском поступку, будући да, као новинар, има право на слободу изражавања у складу са чл. 10. Европске Конвенције за људска права. Први општински суд у Београду је 01.09.2005. године нашао да је подносиатељка представке починила кривично дело увреде када је навела за госпођу Кандић да “је зову вештица и проститутка” и изрекао јој судску опомену. Ова пресуда је касније потрђена од стране Окружног суда. Стразбур је у необично дугом поступку започетом 2006. године по поступајућој судији Јадерсблом из Шведске усвојио представку госпође Милисављевић пресудом од 04. априла 2017. године.

Наиме, подносиатеља представке била је новинарка запослена у „Политици“, а у септембру 2003. године уређивачки одбор ју је замолио да напише чланак о госпођи Наташи Кандић. Чланак подносиатеље представке о госпођи Кандић појавио се у „Политици“ 7. септембра 2003. године. Њен чланак „Хашки истражитељ“ гласи како следи:

“Чак ме је и син оптужио да штитим све осим Срба“, каже директорка Фонда за хуманитарно право госпођа Наташа Кандић, оснивач и извршни директор Центра за хуманитарно право за Србију, Црну Гору и Косово и Метохију, невладине организације која има за циљ промоцију људских права за мањине и протекле недеље поново се бранила „од навале српског патриотизма“. Приликом обележавања Међународног дана несталих, на скупу удружења породица несталих и убијених на Косову и Метохији, организованом у центру Београда, након краће расправе ошамарила је једног учесника. Након овог инцидента, београдска полиција је против ње поднела захтев за покретање прекршајног поступка, а Удружење породица несталих тужбу, за захтевом да због увреде породицама киднапованих и убијених исплати 30.000.000 динара. Недавно су наши медији пренели и вест да је овом „познатом заговорнику људских права и демократских реформи у Србији“ 09. августа 2005. године на свечаном ручку уручена годишња награда Правне иницијативе за Централну Европу и Евроазију (СЕЕЛ) Америчког удружења правника. Досадашњи добитници ове награде били су Петар Стојанов из Бугарске, Емил Константинеску из Румуније, Вацлав Хавел из Републике Чешке, Стјепан Месић из Хрватске ... Такође је објављено да је почетком маја амерички магазин „Time“ објавио листу од 36 личности које је назвао европским херојима, међу којима се нашла и Наташа Кандић. Српски борац за истину о ратним злочинима, усамљени глас разума у Србији или Соросев најамник, на којег су се позивали сви протерани шпијуни из ФРЈ, до сада је добила многа признања, укључујући и награду „Хјуман Рајтс воча“, али јој ниједно до сада није додељено у Србији. Наташа Кандић изазива бурне реакције где год да се појави. И док је на западу хвале и величају, у Србији о њој говоре са презиром, оптужујући је да води анти-српску политику. Највише јој се замера што се никада није бавила злочинима који су почињени над Србима, већ је искључиво откривала оне које су Срби починили над другим народима. Иако је називају вештицом и проститутком и стално јој прете (ове године је морала да откаже и појављивање на једној домаћој телевизији због претње да је у студију постављена бомба), она каже: „То једноставно иде уз овај посао. Не мислим да мрзе мене, већ моју поруку“. Ипак, једном се јавно пожалила: „Чак ме је и син оптужио да штитим све осим Срба“. Наташа Кандић рођена је у Тополи 1946. године, од оца Радослава и мајке Вере. На студијама у Великој Британији била је 1966. године, да би се потом вратила и уписала на Филозофски факултет Универзитета у Београду. Била је учесник студентских демонстрација 1968. године. Седамдесетих добија посао у београдској општини Палилула. Затим је радила у градском синдикату. Средином 1990. године одлази у Центар за антиратну акцију, на место техничког секретара, али га убрзо напушта због сукоба са госпођом Весном Пешић. Почетком 1993. године са групом истомишљеника основала је Фонд за хуманитарно право. Годину дана касније, на позив Џери Лабер, извршног директора Хелсинки воча, одлази у Њујорк. После разговора са челним људима Хашког трибунала Фонд за хуманитарно право почиње да се усмерава на такозване српске злочине над Муслиманима у Босни и Херцеговини, као и повреде и угрожавања муслиманске и хрватске мањине у СРЈ. На тај начин ова организација добија улогу „истражитеља“ за потребе Хага. Од друге половине деведесетих Фонд почиње да се бави и питањима Косова и Метохије. Током НАТО бомбардовања често је путовала на релацији Београд – Косово и Метохија – Црна Гора. О њеном боравку и раду на Космету сведоче и писма која је путем интернета слала иностраним пријатељима и сарадницима. Са Лазаром Стојановићем, творцем „Пластичног Исуса“, има сина Стефана, који живи у Њујорку и бави се графичком анимацијом.“

Госпођа Кандић је због овог текста 10. новембра 2003. године започела приватно кривично гоњење подносиатеље представке за увреду због наведеног чланка. Она је тврдила да је цео чланак написан са намером да се она омаловажи у очима јавности и да она буде представљена као издајник српских интереса, као и „плаћени слуга страних интереса и проститутка која се продаје за новац“. Она је даље тврдила да је чланак малиоциозан и да садржи неистине и јаке увреде. Ако то није мишљење новинарке, морало је бити стављено под знаке навода. Она није упутила било какав захтев за накнаду штете у том

парничном поступку. Резултирала је наведена пресуда против госпође Милисављевић која је током целог поступка тврдила да је наводе да Наташу Кандић да “је зову вештица и проститутка“ прикупила из других медија, те да она лично то у чланку није тврдила. Такође је тврдила да је након тог чланка добила отказ из “Политике”.

У оваквим случајевима Суд обично налази да је мешање државиних органа у право подносиоце да изнесе своје право на изражавање било оправдано. Тако је нашао и у овом случају. Али онда Суд разматра да ли је то мешање било “неопходно у демократском друштву”. Имајући све релевантне околности случаја у виду, Суд је закључио да је реакција домаћих органа, односно државе на чланак подносиоце представке и посебно на спорне речи била непропорционална законитом циљу коме се тежи, па према томе није била неопходна у демократском друштву у смислу члана 10. став 2. Конвенције. Суд је истакао да сматра, да иако су спорне речи увредљиве, да је из формулације реченице јасно да је подносиоца описала како други доживљавају госпођу Кандић, а не сама подносиоца представке. Суд је поново истакао да се мора направити разлика између приватних појединаца и лица која поступају у јавном контексту, као што су политичке личности или јавне личности. Сходно томе, док приватни појединац непознат јавности може тражити посебну заштиту његовог права на приватни живот, исто не важи за јавне личности у вези са којима су границе критичког коментара шире, пошто су оне неизбежно и свесно изложене испитивању јавности и због тога морају да покажу посебно висок ниво толеранције. У складу са наведеним, Суд је пресудом *Милисављевић против Србије* од 04.04.2017. године пресудио у корист подносиоце представке и досудио јој 500 евра на име нематеријалне штете и 386 евра на име трошкова поступка, налазећи повреду члана 10. Конвенције.

Ђорђе Крсмановић, припадник бившег “Земунског клана” се 05. марта 2014. године жалио Суду због одсуства делотворне истраге поводом његовог злостављања које је претрпео током његовог хапшења и задржавања у полицијском притвору. Он се позвао на чланове 3, 6. став 1. и члан 13. Конвенције.

Дана 12. марта 2003. године, премијера Србије, г. Зорана Ђинђића, како се наводи у пресуди, убили су припадници криминалне групе познате под именом “Земунски клан”. Српска Влада је због убиства премијера прогласила ванредно стање и увела мере у складу са Законом о мерама за случај ванредног стања из 1991. године („Службени гласник Републике Србије“, бр. 19/1991). Током тог периода спроведена је велика полицијска операција позната под називом операција “Сабља”. Током те операције ухапшено је око 10.000 лица и притворено пре суђења. Ванредно стање трајало је до 23. априла 2003. године.

Наведено је да је подносилац представке био је припадник криминалне групе повезане са “Земунским кланом”. Током операције “Сабља” сви припадници “Земунског клана” и група повезаних са њим су ухапшени и саслушани у вези атентата на премијера. Ухапшени су такође саслушани о другим кривичним делима као што су убиства, отмице и трговина дрогом. Хапшење подносиоца представке одиграло се око 16 часова дана 1. априла 2003. године, када је пет припадника Специјалне антитерористичке јединице провалило у стан у ком се подносилац представке крио са пет пријатеља. Подносилац представке тврди да је приликом доласка Специјалне антитерористичке јединице био изложен физичком и вербалном злостављању. Њени припадници су одмах почели да га насумично ударају и туку по целом телу и лицу. Ставили су му јастучницу преко главе, вербално га злостављали и износили претње његовој породици. Злостављање је трајало сат времена. На снимку његовог хапшења, који је почетком априла 2003. године емитован на националној телевизији, приказан је са видљивим модрицама на лицу. Око 18 часова, подносилац представке и његови пријатељи одведени су у полицијску станицу и остављени у ходнику. Према исказу подносиоца представке, полицијски службеници који су пролазили спорадично су ударили и шутирали њега и његове пријатеље. Није могао да их идентификује, јер му је лице и даље било прекривено јастучницом. У једном тренутку дошла су два полицијска службеника и одвела подносиоца представке на саслушање. Одведен је у канцеларију у којој је било присутно седам до девет особа. Две или три су биле жене.

Према исказу подносиоца представке, злостављање се тамо наставило. Тукли су га бејзбол и полицијским палицама. Тукли су га по стопалима и длановима руку. Палица је неколико пута убачена у његов анус. У једном тренутку, најлонска кеса стављена је преко јастучнице, због чега је изгубио свест. Током тог времена подносилац представке присетио се да је чуо своје пријатеље како вриште.

Дана 2. априла 2003. године, око 3:30 часова у јутарњим сатима, два полицијска службеника су га одвели у самицу. Није био у стању да хода па су га полицијски службеници носили. У ћелији су му скинуте лисице, а налог за притвор стављен је испред њега на потпис.

Према наводима подносиоца представке, отприлике пола сата касније два полицијска службеника ушла су у ћелију. Ставили су му лисице, врећу преко главе и одвели га на саслушање. Током тог времена, поново је тучен, ударан и малтретиран. Све то време није му било дозвољено да пије воду. Према верзији догађаја коју је изнео подносилац представке, након приближно два сата злостављања враћен је у самицу. Тамо је провео једанаест дана. Током првих пет дана није добијао никакву храну. Након тога, добијао је по један сендвич дневно. Током тог периода, полицијски службеници су га рутински испитивали и злостављали на исти начин као и раније. Дана 2. априла 2003. године, око 22 часа, подносилац представке пребачен је у Окружни затвор у Београду, где је провео годину дана и два месеца чекајући исход кривичног поступка који је покренут против њега.

Дана 15. априла 2003. године, затворски лекар га је прегледао и издао лекарско уверење у ком је била садржана обимна листа његових задобијених повреда. Те повреде су укључивале велике хематоме на стопалима, длановима, лицу, раменима и стражњици, као и коњуктивну хиперимију (црвенило) на спољашњим деловима његових очију. Уверење је такође садржало изјаву да је подносилац представке био „тучен у полицијској станици”. Током првих шездесет дана његовог притвора у Окружном затвору у Београду био је смештен у самицу, а једини контакт имао је са лекарима који су га прегледали. Након два месеца он се у потпуности опоравио од злостављања које је претрпео. Дана 13. октобра 2003. године, подносилац представке оптужен је за неовлашћену производњу и стављање у промет опојних дрога, отмицу и противправно лишење слободе. Дана 22. јуна 2004. године осуђен је на четири године и десет месеци затвора. Дана 25. јуна 2004. године пуштен је из притвора пре суђења да чека исход жалбеног поступка.

Дана 18. маја 2004. године мајка подносиоца представке поднела је притужбу Генералном инспекторату Министарства унутрашњих послова, наводећи да су њеног сина мучили припадници Специјалне антитерористичке јединице и полицијски службеници који раде у Одељењу за сузбијање наркоманије Управе криминалистичке полиције, познато и као Четврто одељење у Београду. Дана 11. маја 2005. године, 26. маја 2005. године, 8. јуна 2005. године и 12. јануара 2006. године мајка подносиоца представке доставила је додатне информације у којима се притужује да је њен син био злостављан и да је покретна имовина одузета из његовог дома. Дана 24. фебруара 2006. године подносилац представке позван је у Генерални инспекторат да да изјаву о наводима своје мајке. Потврдио је да је био злостављан.

Дана 1. јула 2007. године подносилац представке поднео је кривичну пријаву Првом општинском јавном тужилаштву против једног броја непознатих починилаца, као и против тројице полицијских службеника идентификованих само по презимену. Дана 20. јула 2007. године тужилаштво је отворило званичну истрагу са захтевима да полиција достави доказе и имена оних који су били укључени у хапшење и саслушање подносиоца представке и да истражни судија саслуша подносиоца представке. Са њим је обављен разговор дана 09. октобра 2007. Дана 30. новембра 2007. године Сектор унутрашње контроле полиције идентификовао је три полицијска службеника, В.М., С.П. и З.К., у вези са хапшењем и саслушањем подносиоца представке. Полицијски службеници су изјавили да се против подносиоца представке никада није користило насиље. Дана 27. децембра 2007. године тужилаштво је одбацило кривичну пријаву против њих због недостатка доказа.

Истовремено, предмет против неидентификованих полицијских службеника остао је отворен јер, према тужилаштву „из прикупљених доказа утврђено је да је Крсмановић Ђорђе задобио повреде у периоду док му је био одређен притвор”. После сазнања о тој одлуци, дана 23. јануара 2008. године подносилац представке преузео је кривични поступак као супсидијарни тужилац (оштећени као тужилац) и тражио је да се отвори истрага против В.М., С.П. и З.К. Дана 21. априла и 18. новембра 2008. године истражни судија коме је додељен предмет обавио је разговор са три лекара који су радили у затворској болници. Дана 15. јануара 2009. године он је такође обавио разговор са полицијским службеницима оптуженим за злостављање. Дана 24. марта 2009. године одбио је да отвори истрагу, јер није било довољно доказа да су осумњичени починили кривично дело за које су осумњичени. Дана 23. септембра 2009. године, ванпретресно веће Првог општинског суда у Београду потврдило је одлуку истражног судије. Подносилац представке је изјавио жалбу. Дана 13. априла 2010. године Апелациони суд у Београду је потврдио одлуку. Дана 10. јула 2010. Крсмановић је тужилаштву поднео ревизију која је одбијена 11. октобра 2010. године.

Дана 11. јула 2010. године подносилац представке је такође изјавио уставну жалбу. Он се жалио на то да није било делотворне истраге о догађајима према чл. 21, 25, 27, 29, 32, 33. и 36. Устава и чл. 3, 6, 13. и 14. Европске конвенције. Дана 23. јула 2013. године Уставни суд је одбацио његову уставну жалбу, а та одлука је уручена подносиоцу представке дана 11. септембра 2013. године. Суд је првенствено разматрао притужбе подносиоца представке према члану 6. Конвенције и нашао да су очигледно неосноване. Што се тиче жалбе подносиоца представке према члану 3. Конвенције (нехумано, деградирајуће поступање и тортура) Уставни суд је нашао да је то ван његове временске надлежности у светлу датума ступања на снагу самог Устава. У погледу осталих жалби, Уставни суд је, између осталог, утврдио да: “није довољно навести повреду нечијих права у уставној жалби или навести уставна права која се сматрају повређеним и разлоге за њихову повреду засноване на субјективној процени или оцени подносиоца представке, већ да сваки наведени разлог буде у непосредном односу са наводном повредом уставног права, а кршење и ускраћивање одређеног уставног права мора бити проузроковано актом или радњом која се одиграла пре ступања Устава на снагу. Под овим се такође подразумева да конкретни и детаљни разлози наводног кршења уставног права морају бити наведени у уставној жалби, јер само узрочна веза која је представљена на такав начин може приморати Суд да утврди повреду или порекне одређено право.”

Нормално је било очекивати да овакав нејасан став Уставног суда буде дочекан на нож Европског суда за људска права. Изјашњавајући се о наводној неблагоприятности представке Суд је прво навео:

“ У овом предмету треба напоменути да између наводног злостављања подносиоца представке и ратификације Конвенције од стране државе није протекао значајан временски период. Поред тога, иако надлежне власти нису никада покренуле истрагу о наводима подносиоца представке, сви предистражни кораци су спроведени након што је Конвенција ступила на снагу.” У складу са тим, Суд одбацује приговор Владе о ненадлежности *ratione temporis*, односно да представка није благовремена.

Суд је затим закључио да притужбе које су поднели подносилац представке и његова мајка, лекарски налаз и конкретан снимак на националној телевизији оправдавају „поткрепљиву тврдњу” у смислу члана 3. Конвенције да је подносилац представке био изложен злостављању током хапшења и боравка у притвору. Због тога су српске власти биле у обавези да спроведу делотворну истрагу. Странке нису спориле да су предузети одређени истражни кораци у наведеном злостављању подносиоца представке од стране три различите власти – Службе генералног инспектора, тужилаштва и истражног судије. Међутим, све три истраге окончане су због наводног недостатка доказа, или по питању злостављања или по питању нечије (не) кривице. Суд примећује да су се истраге углавном сводиле на обављање разговора са неколико полицијских службеника који су учествовали у инциденту. Подносиоцу представке и његовој мајци није било дозвољено делотворно учешће у тим истрагама, нити да саслушају полицијске службенике или поткрепе своје наводе. Поред тога, мало пажње је дато наводима подносиоца представке упркос томе што су били

поткрепљени лекарским уверењем, а наводи полиције нису озбиљно оцењени.

Иако је тачно да су домаћим властима предочени довољни докази о злостављању подносиоца представке, власти нису успеле да идентификују оне који су у томе учествовали. Сама чињеница да ниједан могући очевидац злостављања подносиоца представке никада није идентификован указује на значајан недостатак адекватности сваке истраге засебно и све три истраге заједно. По мишљењу Суда, истражни органи су, након што су били упозорени на наводе подносиоца представке о злостављању, требали да обаве разговоре са другим лицима која су била присутна током његовог хапшења или боравка у притворској установи или да поткрепе његову изјаву са изјавама лица са којима је обављен разговор. Међутим, то није учињено.

Стога је Суд донео пресуду *Крسمановић* од 19.12.2017. године у којој је нашао да је дошло до повреде чл. 3. Конвенције – нечовечно поступање – у процесно-правном смислу, будући да судски органи Србије нису у довољној мери испитали злостављање подносиоца. Органи Србије нису, у складу са добро установљеном праксом Суда, поступали непристрасно, транспарентно, делотворно и ефикасно, на тај начин досуђујући Ђорђу Крسمановићу износ од 4.000 евра на име нематеријалне штете и 4.200 евра на име трошкова поступка.

2018-2019

У 2018. години, Суд је примио 2.128 представки из Србије, што је 1,5 пута више него у 2017. години. Црногораци, Срби и грађани Босне и Херцеговине су међу онима који су се 2018. године највише жалили Суду у Стразбуру сразмерно броју становника. Најмањи број притужби у истом периоду дошао је из Велике Британије, Данске, Немачке и Ирске. Ово само показује да је владавина права у тим земљама релативно добро установљена. У годишњем извештају Европског суда за људска права наводи се да, у случају Србије, 1224 представки прошле године није прихваћено или је одбачено, а пресуде су изречене у 45 предмета. Неки од 45 предмета спојени су и одлучени једном пресудом, тако да је током 2018. године донето укупно 13 пресуда у погледу Србије. У њих 12 Суд је нашао најмање једну повреду Конвенције о људским правима, а Србија се одбранила у само једном спору (раније поменута пресуда *Грујић*, виђање деце након развода). То је образац који се понавља из године у годину. У погледу бити представки, оне се не разликују од оних из претходних година, са неколико изузетака.

У пресуди *Исени против Србије* Суд је установио да је подносиоцу представке повређено право на мирно уживање имовине и чл. 1. Протокола 1. уз Конвенцију. Органи локалне самоуправе су 1990. године извршили експропријацију стана у Београду који припада подносиоцу. Величина стана је износила 31.80 м². Уставни суд Србије је тек 16. децембра 2010. године наложио надлежним локалним органима да доделе подносиоцу представке одговарајући стан као замену или да му исплате накнаду не нижу од тржишне вредности стана у складу са Законом о експропријацији из 1995. године. Одлука је ступила на снагу 23. фебруара 2011. године. Иако је предузето неколико корака (нарочито онај према коме су порески органи 3. фебруара 2017. године извршили процену тржишне вредности стана на 209.015 динара по квадратном метру, а подносилац представке је исту прихватио 1. јуна 2017. године), предметна одлука Уставног суда још увек није била извршена. Сходно члану 171. Устава Републике Србије одлуке Уставног суда су коначне и обавезујуће, а у складу са чл. 89. Закона о Уставном суду одлуке Уставног суда којима је утврђено кршење људских права производе правно дејство од дана достављања учесницима у поступку. Подносилац се притуживао на неизвршење правоснажне одлуке Уставног суда у складу са чланом 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију, који гласи: "Свако физичко или правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права."

Суд је често утврђивао повреде члана 1. Протокола бр. 1 у предметима у којима се покрећу питања слична онима која су покренута у овом предмету. Сматрајући да Влада није изнела никакву чињеницу нити аргумент који би могли да га убеди да донесе другачији закључак у

овом предмету, те чињеницу да коначна одлука која се разматра у овом предмету није извршена више од седам година, Суд је закључио да је дошло до повреде чл. 1. Протокола бр. 1. те да је најприкладнији облик надокнаде, у овом случају, да осигура пуну примену предметне домаће одлуке. Имајућу у виду површину предметног стана и тржишну вредност стана по квадратном метру, процењену од стране надлежних органа и прихваћену од стране подносиоца представке, Суд му је досудио износ од 56.000 евра на име материјалне штете, умањен за износе који су можда већ били исплаћени у том погледу на домаћем нивоу. На име нематеријалне штете Суд је доделио подносиоцу представке износ од 4.000 евра.

У пресуди *Димовић и други (2)* од 11.12.2018. године Суд се поново бавио једним кривичним предметом који може бити од значаја како за грађане, тако за српске адвокате. Наиме, основно питање које се јавља у том спору је: шта се збива када кључни, или један од кључних сведока, који је дао свој исказ у истражном поступку премине, или није из других разлога у могућности да да свој исказ на главном претресу, тиме онемогућујући одбрану да га на претресу унакрсно испита и оспори његов исказ пред претресним већем. Подносиоци су Атила Димовић (у даљем тексту: „први подносилац представке“), Маријано Димовић (у даљем тексту: „други подносилац представке“) и Тихомир Хајнал (у даљем тексту: „трећи подносилац представке“).

У конкретном случају, 26. и 27. марта 2008. године, из куће Л.М. у близини Суботице, украден је казан за ракију, бакрач, два комада пршуте, комад сланине, точак и 10 литара моторног уља. Дана 27. марта 2008. године, Л.М. је пријавио то кривично дело полицији. Током ноћи између 27. и 28. марта 2008. године, Л.М. је брутално претучен. Те ноћи из његовог дома укредини су хладњак од комбајна, преносно црево за воду, једна тамбурица и мањи новчани износ.

Дана 28. марта 2008. године, око 1 сат ујутру, након дојаве од стране Л.Ф, патрола из полицијске станице Палић је пронашла напуштено возило око 5 км од куће Л.М. Недалеко од аутомобила су пронађена два комада пршуте, комад сланине, хладњак од комбајна, преносно црево за воду и тамбурица. Они су те предмете однели са собом у полицијску станицу Палић. Л.Ф. је полицији рекао да су његови суседи Ј.М. и Ш.К видели четири или пет припадника ромске националности док су напуштали аутомобил. У тој фази нису предузети никакви додатни кораци, јер припадници полиције нису знали да су те ствари украдене од Л.М. дан раније. Истог дана, око 2 сата поподне, полиција је пронашла Л.М. у његовом дому. Био је у полусвесном стању. Истражни судија је стигао сат касније. Полицијски детектив је, на захтев истражног судије, прикупио ДНК анализи доказног материјала са бокала за воду који се налазио на кухињском столу. Убрзо након тога је сакупио ДНК доказни материјал из наведеног аутомобила. Затим се упутио у полицијску станицу Палић како би фотографисао предмете пронађене у близини наведеног аутомобила претходне ноћи. Дана 31. марта 2008. године, први подносилац представке Димовић је дао изјаву полицији. Он је изјавио да су у ноћи између 27. и 28. марта 2008. године други и трећи подносилац представке и Р.К. претукли Л.М. и украли од њега хладњак од комбајна, преносиво црево за воду, тамбурицу и око 60 евра. Такође је изјавио да је остао у колима, јер је одбио да учествује у пљачки. Додао је да се ауто убрзо након тога покварио, те да су морали да исти напусте и наставе пешице. Истога дана, полиција је ухапсила Р.К. У присуству његовог браниоца, адвоката Јухаса - Ђурића, он је негирао било какво учешће у тој пљачки. Дана 02. априла 2008. године, Р.К. је одведен пред истражног судију. У присуству његовог браниоца, он је поново негирао било какво учешће у предметном кривичном делу, да би 03. априла 2008. године јавни тужилац тражио да се отвори истрага о пљачки Л.М. против Р.К. и против другог и трећег подносиоца представке чије боравиште је у то време биле непознато. Дана 4. априла 2008. године, Р.К. је поново одведен пред истражног судију. У присуству његовог браниоца поновио је да није учествовао у пљачки. Овај пут је, међутим, оптужио подносиоце представке. Навео је да су му дана 29. марта 2008. године три подносиоца представке у овом предмету рекли да су опљачкали Л.М. Наводно су му рекли да су морали да напусте свој аутомобил и оставе неке украдене предмете недалеко од куће Л.М. услед квара на аутомобилу. Његов бранилац Јухас Ђурић се потом повукао из заступања Р.К. пред судом услед сукоба интереса (намеравао је бранити другог и трећег подносиоца представке уколико и када буду били ухапшени).

Касније тог дана, истражни судија је отворио истрагу о пљачки Л.М. против Р.К. и против другог и трећег подносиоца представке. Дана 7. априла 2008. године, трећи подносилац представке је ухапшен. Сутрадан је одведен пред истражног судију. У присуству свог браниоца, он је негирао било какво учешће и додао да је Р.К. слагао при давању своје изјаве од 4. априла 2008. године. Дана 18. априла 2008. године истражни судија је испитивао неколико сведока, укључујући и првог подносиоца представке. Он је повукао своју изјаву од 31. марта 2008. тврдећи да је иста била изнуђена услед претње насиљем од стране полицијских службеника. Даље је изјавио да је Р.К. слагао при давању своје изјаве од 4. априла. Јавни тужилац је 22. априла 2008. године затражио проширење истраге о пљачки Л.М. како би у исту био укључен и први подносилац представке. Дана 12. маја други подносилац представке је ухапшен, а 20. маја 2008. године је изведен пред истражног судију. У присуству његовог браниоца, он је одбио да призна оптужбе против њега. С обзиром да није течно говорио српски, своју изјаву је дао на мађарском језику. Дана 20. маја 2008. године Л.М. је сведочио пред истражним судијом. Он је, између осталог, рекао да је 27. марта 2008. године уочио групу Рома испред своје куће како бежи са точком који је он поседовао; један од њих је имао црну косу са плавим праменовима, био ниског раста и имао око 30 година (из наредне изјаве Л.М. се показало да је то заправо Р.К.).

Дана 26. маја 2008. године, Р.К. је поново сведочио пред истражним судијом. Он је повукао своју изјаву од 4. априла, тврдећи да је лагао. Истражни судија је 11. јуна проширио истрагу о пљачки Л.М. како би у исту укључио и првог подносиоца представке. Дана 8. јула 2008. године вештаци су утврдили да ДНК доказни материјал сакупљен са бокала за воду пронађен у Л.М.-овој кухињи одговара ДНК профилу Л.М.-а, и да ДНК доказни материјал сакупљен из аутомобила који се налазио у близини Л.М.-овог дома одговара ДНК профилу трећег подносиоца представке. Јавни тужилац је 10. јула 2008. године подигао оптужницу против подносиоца представке и Р.К. због крађе која је почињена у ноћи између 27. и 28. марта 2008. године (тачка 1) и због провале која је почињена 26. и 27. марта 2008. године (тачка 2). Дана 5. септембра 2008. године, Р.К. пребачен у Специјалну затворску болницу у Београду. Дана 15. октобра 2008. године му је дијагностификован рак стомака у поодмаклој фази. Недељу дана касније, он је оперисан и дат му је морфијум. У међувремену, почетак суђења је морао бити одложен. Дана 28. октобра 2008. године, како би се спречило даље одлагање у предметима против других оптужених, јавни тужилац је затражио да се поступак против Р.К. раздвоји и да му се суди посебно. Оптужница је у складу са тим захтевом измењена. Суђење подносиоцима представке је отпочело 17. новембра 2008. године. Они су се изјаснили да нису криви поводом обе оптужнице. Суд је затим саслушао жртву Л.М. који је изјавио да су га, у ноћи између 27. и 28. марта 2008. године, у његовој кући напала четворица Рома. Није могао да се сети изгледа њихових лица. Након што му је дата на увид фотографија са ликом Р.К. Л.М. је изјавио да је особа на фотографији највероватније човек са плавим праменовима који му је украо точак 27. марта. Додао је и да су тамбурица, хладњак од комбајна и преносно црево за воду, које је полиција пронашла 28. марта око 1 сат ујутру, били у његовом власништву.

Суд је 21. новембра 2008. године закључио да Р.К. није у стању да ефективно учествује у кривичном поступку услед лошег здравственог стања. Стога је наложио његово хитно пуштање на слободу. Након саслушања седам сведока, јавни тужилац је 23. јануара 2009. године поднео захтев суду да се изјаве, које је Р.К. дао истражном судији, прочитају на суђењу. Одбрана је уложила приговор, тврдећи да је Р.К. могао бити саслушан само у својству сведока пошто је његов случај био одвојен од овог предмета. Суд је одбацио наведени захтев. Р.К. је преминуо 19. фебруара 2009. године. На суђењу 30. марта исте године суд је донео пресуду. На основу изјаве Р.К.а дате 4. априла 2008. године и других доказа, суд је осудио подносиоце представки за разбојништво и крађу. Први и трећи подносилац су осуђени на осам и по година затвора. Имајући у виду чињеницу да није претходно осуђиван, други подносилац представке је осуђен на пет и по година затвора.

Дана 9. марта 2010., Апелациони суд у Новом Саду је потврдио пресуду од 30. марта 2009. године. Он је потврдио да је изјава Р.К.-а дата 4. априла 2008. године била једини доказ против првог подносиоца представке, и да су једини потврђујући докази против другог и трећег подносиоца била изјава У.Ђ.-а дата на суђењу 23. јануара 2009. године и ДНК

доказни материјал који је потврђен да припада трећем подносиоцу представке, а који је пронађен у напуштеном аутомобилу у близини места злочина. Суд је сматрао да је прихватање изјаве Р.К. и даље законито. У том смислу се ослањао на члан 337. став 1. Законика о кривичном поступку по коме се изјаве саокривљених и сведока дате истражном судији могу прочитати на суђењу, а тиме и признати као доказ, ако су таква лица у међувремену преминула или не могу да се појаве пред судом услед лошег здравственог стања, као и на чињеницу да је Р.К. дао изјаву у присуству његовог браниоца Јухаса - Ђурића, који је убрзо постао бранилац подносилаца представки.

У својој уставној жалби, подносиоци представке су се, између осталог, позвали на право на правично суђење. С тим у вези, они су навели да изјава Р.К.-а од 4. априла 2008. године није требала бити прихваћена будући да они нису били у могућности да испитају дате доказе путем унакрсног испитивања. Додали су да је ирелевантно то што је адвокат Јухас-Ђурић, њихов тадашњи бранилац, био присутан у тренутку када је Р.К. дао спорну изјаву јер је он постао њихов бранилац тек након тог датума. Према њиховом мишљењу, било је пресудно то што они нису били у могућности да испитају Р.К.-а, било 4. априла 2008. године или након тог датума. У том погледу, ослањали су се на случај *Lusa против Италије* (бр. 33354/96). Уставни суд је 29. септембра 2011. године одбио уставну жалбу. Ослањао се, као и другостепени суд, на релевантну домаћу одредбу у складу са којом се изјаве саокривљеног дате истражном судији могу уврстити као доказни материјал уколико је саокривљени у међувремену преминуо. Закључио је да је притужба подносилаца о правичности њиховог суђења била, у суштини, "притужба четвртог степена" и стога неприхватљива. Овакав став Уставног суда поново указује да тај суд, уместо да буде последња брана заштите људских и уставних права у Србији, све више на неприхватљив начин преузима већ раније описану процесно-правну праксу коју је за себе резервисао Стразбур. Подносиоци представке су у међувремену одслужили своје затворске казне.

Ослањајући се на члан 6. ставови 1. и 3 (д) Конвенције, подносиоци представке су се жалили Стразбуру на правичност њиховог суђења. Конкретно, они су тврдили да је њихова осуда била искључиво или у највећем делу заснована на изјави Р.К.-а, кога нису били у могућности да испитају на главном претресу, при чему је тај сведок своју изјаву накнадно и повукао. Члан 6. став 3 (д) садржи начело да, пре него што оптужени може бити осуђен, сви докази против њега морају бити изведени у његовом присуству на јавном суђењу са циљем омогућавања расправности поступка. Постоје изузеци од овог начела, али они не смеју кршити права одбране; као опште правило члан 6. ст. 1. и 3 (д) захтева да се окривљеном пружи одговарајућа прилика да оспори и испита сведока против њега, било када он даје своје изјаве или у каснијој фази. Србија се, пак, бранила наводом да подносиоци нису осуђени искључиво на основу исказа Р.К., већ да су против њих постојали и други докази. Суд је најпре ценио аргумент Србије да се, у складу са домаћим правом (чл. 371 Законика о кривичном поступку) искази пред судом од стране саокривљеног могу прихватити као доказ уколико је он у међувремену преминуо. Иако је Суд констатовао да је постојао оправдан разлог за неприсуствовање Р.К. јавном претресу, имајући у виду његову тешку болест и потоњу смрт, Суд је истакао да ова одредба домаћег права не може лишити оптуженог права да, у складу са чланом 6. став 3 (д) Конвенције, испита или проучи било какве материјалне доказе истакнуте против њега или ње. Поред тога Суд је навео да је Р.К. је могао бити хитно испитан на главном претресу док је још увек био способан за то.

У наставку анализе, Суд је испитивао да ли се домаћи кривични суд ослонио само на спорни исказ Р.К. односно да ли је то био једини доказ на основу кога је утврђена кривична одговорност подносилаца. У том смислу, Суд је узео у обзир став другостепеног суда (Апелациони суд у Новом Саду) према коме је спорни исказ био једини доказ против првог подносиоца и стога усвојио његову представку. Са друге стране, према Апелационом суду, у односу на другог и трећег подносиоца постојали су и други докази поред спорног исказа Р.К. Конкретно, додатни докази против другог и трећег подносиоца представке били су исказ сведока У.Ђ. и ДНК материјал за који је утврђено да припада трећем подносиоцу представке (а који је пронађен у напуштеном аутомобилу у близини места злочина). Међутим, исказ У.Ђ. је био непоуздан, будући да је он са само 50-60% сигурности био сигуран да је препознао другог подносиоца представке, а за трећег – никако будући да га је видео "са леђа".

Имајући у виду да је утврдио да исказ Р.К. није био једини доказ на основу кога је заснована осуда другог и трећег подносиоца, Суд је анализирао релевантне доказе да би утврдио да ли је исказ Р.К. био и одлучујући доказ. Суд је закључио да је предметни исказ Р.К. био одлучујући и у односу на другог подносиоца представке, будући да је сведочење У.Ђ у погледу њега није било поуздано. Са друге стране, Суд је утврдио да предметни исказ није био одлучујући доказ у односу на трећег подносиоца представке, имајући у виду да је његов ДНК материјал пронађен у аутомобилу близу места злочина, поред кога су биле побацане украдене ствари, те је одбио његову представку. Имајући у виду да је већ утврдио да је исказ Р.К. био једини доказ против првог подносиоца, Суд је констатовао да је предметни исказ био одлучујући и у односу на другог. Суд је на крају истакао да је у конкретном случају било адекватно спровести видео снимање тока испитивања Р.К, као вид заштитне мере, али да то није учињено, јер домаће право није предвиђало такву могућност у фази истраге. Поред тога, Суд је утврдио да у пресуди домаћег суда нема назнака да је са посебном пажњом испитана поузданост исказа Р.К, нити да је суд придао мању тежину предметном исказу (јер окривљени нису имали могућност да испитају Р.К. на усменом претресу). Поред тога, Суд је имао у виду да домаћи судови нису узели у обзир чињеницу да је предметни исказ касније повучен. У складу са пресудом, Суд је досудио првом и другом подносиоцу по 2.400 евра накнаде нематеријалне штете и укупно 8.100 евра на име њихових трошкова поступка. На веб сајту Суда овај предмет је наведен као други по релевантности кад је у питању Србија.

Наиме, на сајту Суда предмете можете потражити по разним критеријумима. На пример, од најновијег до најстаријег и обрнуто, али и по релевантности, при чему питање важности када је нека држава у питању одређује управо Суд. На првом месту по релевантности, када је наша земља у питању, до сада, је пресуда *Гњини против Србије* од 15. јануара 2019. године. Та пресуда сваког неострашћеног наводи на питање: зашто је Србији и нама ово потребно?

Дана 22. августа 2008. године, подносилац представке г. Фабијан Гњини, пореклом Албанац са пребивалиштем у Цриквеници, Хрватска, ухапшен је од стране српске полиције под сумњом да је покушао да плати путарину на граничном прелазу Товарник (на граници између Србије и Хрватске) са фалсификованом новчаницом од 10 (десет) евра. Након хапшења, подносилац представке је изведен пред истражног судију. Будући да није био у могућности да обезбеди износ од 6.000 евра за јемство које би му омогућило одбрану са слободе, истражни судија му је одредио притвор. Подносилац представке је провео 31 дан у притвору у Сремској Митровици и пуштен на слободу 22. септембра 2008. Дана 30. септембра 2008. године кривични поступак против њега је обустављен од стране тужилаштва, јер је вештачењем наводно фалсификоване новчанице доказано да је она у ствари права.

Подносилац је у представци навео да је по доласку у затвор у Сремској Митровици одведен у ћелију са четири кревета у којој су већ била смештена још четири затвореника. Због недостатка простора, он није имао одговарајући кревет и морао је да спава на поду, односно на простирци од пенастог материјала. По његовим наводима, злостављање и понижавање од стране цимера је почело одмах. Они су га присилили да обрише под. Док је чистио, нису му дозвољавали да подигне главу и сви би га спорадично ударали ногама. Након што би завршио са брисањем, цимери би га шамарали и ударали због његовог "неуспеха" да правилно обрише под приморавајући га да то поново учини изнова више пута. Није могао да се сети колико пута је брисао под. Према наводима подносиоца представке, његови цимери су такође мислили да је он "информер". Они нису веровали да је због 10 наводно фалсификованих евра у притвору, већ су мислили су да је смештен са њима у ћелију да би их шпијунирао и сазнао што више о њиховим кривичним делима.

По подносиоцу представке, цимери су му затим претили рекавши да ће "монтирати" његово самоубиство ако било коме каже шта се дешава у ћелији ноћу. Стављајући га у тоалет, тамо су га терали да држи ноге у хладној води целе ноћи. Није му било дозвољено да се креће. Након тога, кожа на његовим ногама се откинула и појавиле су се отворене ране. Ситуација се погоршала након што су цимери сазнали више о његовом пореклу. Сазнавши да живи на хрватској обали, рекли су му да га хоће тестирати да виде колико добро може "ронити". Напунили су канту водом и стављали главу подносиоца представке у њу. Након тога, туширали би га са хладном водом. Ово је било рађено више пута.

Једном приликом г. Ђинију су цимери дали мокри пешкир и присили га на тучу са другим затвореником. Након што је подносилац ударио свог противника, четворица цимера су скочила су на њега, ударали га рукама и ногама и злостављали га је зато што се усудио ударити Србина. Стога су га натерали да пева српске националистичке песме (четничке) неколико ноћи. Подносилац представке се не сећа да ли су га присилили да пева и хрватске националистичке песме (ушашке).

Затим следи најшокантније. Према наводима подносиоца представке, његови цимери су га силовали. Иако се он није могао сетити тог акта, претпоставио је да се то догодило са следећим образложењем. Једног дана су му цимери дали чашу воде. Одмах затим осетио је вртоглавицу и неспособност да хода, убрзо губећи свест. Следећег јутра имао је бол у анусу и видео крв у фекалијама. Истог дана су га његови цимери обријали укључујући и обрве. Касније је открио да су обријане обрве знак да је он постао нечија "девојка" (цурица). Бити девојка значило је да је био содомизиран. Према подносиоцу представке, затворски чувари су били потпуно свесни онога што му се десило. Конкретно, сви догађаји су се десили при чему је један стражар - који је изгледао као школски пријатељ једног од цимера био на дужности. Подносилац представке је изјавио да су му се затворски чувари отворено смејали током шетње у дворишту затвора, а да је он имао утисак да је све што му се догодило управо због његовог порекла и националности.

Иначе, неколико дана након почетка његовог притвора, адвокат подносиоца представке је приметио промене у Ђинијевом понашању и осетио да нешто није реду и имао утисак да се он бојао да нешто више каже свом адвокату. Консеквентно, адвокат је затражио од затворских власти да пребаце подносиоца пријаве у другу ћелију. Након пресељења, подносилац представке више није био злостављан. Због свега наведеног, он се обратио Стразбуру са притужбом да је био жртва злостављања, односно повреде чл. 3. Европске конвенције који забрањује нечовечно и деградирајуће поступање, као и тортуру.

У своју одбрану, Србија је Суду доставила одговор да верзија подносиоца представке о чињеницама није поткепљена доказима. Али, Србија није дала посебан опис догађаја од 22. августа 2008 до 22 септембра 2008. године кад је Ђини је био притворен у затвору у Сремској Митровици, при чему је морала да ефикасно, темељно, непристрасно и транспарентно спроведе истрагу, пре свега саслушањем четворице цимера подносиоца представке. А томе је, по обичају, неопходно предходио мучан и неплодан спор у Србији.

Захтевом од 29.10.2008. године Ђини је тражио од Министарства правде Србије да га обештети за период проведен у притвору. Није добио никакав одговор. Он понавља исти захтев 01.09.2009. године – опет без одговора Министарства. Затим он подноси тужбу парничном суду против Републике Србије 25.12.2009. године због нелегалног притвора, као и психичких и физичких болова и менталне анксиозности које је претрпео у истом.

На рочишту од 09. новембра 2011. године, вештаци трауматологије и неуропсихијатрије су поднели своје налазе. Они су утврдили да је подносилац представке, због патње у затвору претрпео физички бол и укупан губитак од 10% у његовој "виталној активности", односно 10% умањења опште животне активности. Истог дана Први Основни суд у Београду је усвојио тужбу подносиоца представке у вези са захтевом за компензацију за његов притвор, али је одбио његов захтев у погледу накнаде за нематеријалну штету проузрокованом злостављањем у институцији у надлежности државе.

Поступајући по укинутој пресуди, првостепени суд је 10. маја 2013. године доделио подносиоцу представке 200.000 динара (око 1.900 ЕУР) у односу на нематеријалну штету за губитак од 10% у његовој општој животној способности у вези са догађајима који су се десили у затвору у Сремској Митровици. Међутим, захтев за физичке патње подносиоца представке је одбачен јер, по мишљењу суда, његова патња није "представљала тешку, већ прилично малу телесну повреду, за коју се у складу са законом не може доделити никаква накнада". Такође, суд одбио да подносиоцу представке досуди накнаду за нематеријалну штету за његов страх. Дана 10. децембра 2013. године

Апелациони суд у Београду потврдио је пресуду првостепеног суда. А онда 09. јуна 2015. године Уставни суд Србије одбацује уставну жалбу. Тај суд је само разматрао његову жалбу на основу члана 6. Конвенције (право на правично суђење) и сматрао је да је она “очигледно неоснована”. Уставни Суд није разматрао ни једну другу жалбу подносиоца представке. Тиме је Уставни суд Србије изазвао сумњу у делотворност своје активности пред Стразбуром. У међувремену, г. Ђини се жалио и Председнику Републике и Омбудсману, али без резултата.

Као резултат наведеног поступања правосудних органа Србије, Стразбур је подносиоцу представке Ђинију одлуком 3:2 досудио 25.000 евра на име нематеријалне штете и 10.000 евра за трошкове поступка, И то све ради наводно фалсификоване новчанице од 10 евра. Три судије, укључујући нашег Бранка Лубарду су гласале да се у конкретном случају ради о нечовечном поступању у погледу чл. 3. Конвенције, док су судије Пастор Вила Нова и Сержидис сматрали да се ради о тортури подносиоца представке. Стога су те судије поднеле жестока опречна мишљења у погледу става већине да се у конкретном случају не ради о тортури.

Предмет *Ђини* неминовно отвара неколико важних питања. Прво, нејасно је због чега је истражни судија и поред тривијалности, односно мале друштвене опасности наводно учињеног дела одредио да се осумњичени може бранити са слободе само уз положену кауцију од 6.000 евра које он није имао. Због чега исти судија није наредио предају пасоша као меру обезбеђења да ће осумњичени бити доступан властима и омогућио му одбрану са слободе до окончања вештачења новчанице? Због чега је прекршена претпоставка невиности и осумњиченом одређен притвор у ситуацији када судија нема стручног знања да зна да ли је новчаница у питању фалсификована или не? Да ли је могуће да та новчаница није проверена са неколико уређаја за проверу исправности новца? И круцијално, због чега је лице коме је одређен притвор у затвору смештено у ћелију са већ осуђеним лицима, што изричито забрањују међународно-правни инструменти попут Међународног пакта о грађанским и политичким правима, при чему је Србија потписница тог Пакта?

Све пресуде наведене у овој књизи се могу прочитати на официјелном веб сајту Европског суда: www.echr.coe.int

ЗАКЉУЧАК

Анализирајући случај *Шоргић* из 2011. године изнео сам чињеницу да је након става Стразбура да му је повређено право на приступ непристрасном суду обнова поступка неминовна. Према информацији коју је аутор примио од г. Шоргића домаћи судови не поступају по одлуци Европског суда, односно његов захтев за обнову поступка. Анализирајући предмет *Костић* из 2008. године, веровао сам да ће Општина Вождовац порушити спорни суседни објект који је довео до буквалног труљења дела куће брачног пара Костић. Али, ни то се није десило. Држава јесте исплатила Костићима нематеријалну штету од 4.000 евра. Али, будући да је власник спорног објекта приступио његовој легализацији, Општина Вождовац резонује да рушење није могуће извести док се поступак по легализацији не оконча. А то може трајати годинама, при чему би евентуална легализација била директно супротна пресуди Стразбура. Поред тога, недавно је у медијима објављена вест да одштета коју је Стразбур досудио у случају несталих беба, предмет *Зорице Јовановић*, није исплаћена у року који је одредио Суд. Можда у међувремену јесте. Истовремено по тој пресуди Србија је обавезана да донесе закон у складу са којим ће питање проблема несталих беба у најкраћем року бити решено. Ни то није до сада урађено. Радном верзијом закона родитељи несталих беба су изразили снажно незадовољство. Извршење пресуда у року од три месеца је у надлежности Комитета министара Савета Европе. Сви наведени подносиоци представки су морали на крају да се обрате Савету Министара због неизвршења. Да ли ће Савет Министара имати разумевања за овакво поступање надлежних органа Републике Србије остаје да се види.

Поставља се оправдано питање како је Стразбур у 2014. години решио, односно одбацио

11.490 представки из Србије без икаквог образложења, при чему бројни адвокати Србије то сматрају физички немогућим те су уложили протесте Суду, а и Адвокатској комори Србије али без икаквог одговора.

А што се тиче домаћег правосуђа, у сусрету са бившим Министром правде Николом Селаковићем г. Федерико Фратини, саветник наше Владе у погледу поглавља 23. и 24. ССП-а, је изнео став да судови у Србији морају уједначити судску праксу и тиме допринети владавини права, а и убрању поступака. Овај став је у свој изборни експозе из 2012. године уградио и тадашњи премијер Вучић. У досадашњој пракси, међутим, видели смо да су поједине судије адвокатима указивале како у Србији “судска пракса није извор права”. Тиме су за себе отварале могућност да у идентичним или сличним ситуацијама доносе различите одлуке. Рецимо, годинама након што је Стразбур донео пресуду у предмету *Костић*, заузимајући став да свака бесправна градња представља повреду права на мирно уживање имовине, једна судија београдског Апелациоог суда заузима дијаметрално супротан став. Она преиначује првостепену пресуду и наводи да је лице које је подигло објекат на неспорно туђем земљишту “њему (оном коме земљиште припада) том градњом одузело власништво на делу парцеле на коме се објекат налази”!? Чему ово води?

Тачно је да у Србији не влада прецедентини правни систем, али шта је Стразбур до управо то? Чак и наше Заступништво у Стразбуру, доставља примере из домаће праксе не би ли доказало како је Србија предузимала потребне правне мере у одређеним случајевима. У готово свим нашим већим судовима постоје руководиоци одељења судске праксе, а сви судови објављују билтене судске праксе и исту објављују на својим сајтовима. Зато, има право г. Фратини и треба га послушати.

Бивши Министар правде господин Селаковић је имао састанке са председницима судова и упутио их да раде у правцу препоруке г. Фратинија. Међутим, Министарство правде има само ограничене, а не и директне ингеренције да ово упутство спроведе. Ако поступа по праву надзора, то Министарство има право само да евентуално убрза поступак, евентуално да одређене препоруке, обраћајући се председнику надлежног суда. Након тога, Министарство прослеђује одговор странци, она може одговорити, али ту се улога Министарства најчешће завршава. Све док се не предузму одлучне мере да се ова пракса не промени, посебно кад су и у питању судије које доносе пресуде супротне пракси Европског суда за људска права, правда ће у Србији бити тешко достижна. Свако, па и Министарство правде, има право да подноси дисциплинске и кривичне пријаве против судија које крше закон. Оно то ретко чини. Стога су за сада, у пракси, грађани препуштени сами себи. Када је г. Селаковић преузео дужност, очекивања свих су, након тоталног слома правосудног система које је произвела прошла власт, оправдано била велика. Али, на жалост, врло мало тога се променило. Исто тако и за мандата Министарке правде Неле Кубуровић. Европска комисија из годину у својим извештајима о Србији као мантру понавља да се ситуација у погледу владавине права мора поправити. Ретки су они који то чују, при чему је Србија примила милионске донације од ЕУ и САД управо у циљу унапређења владавине права. А кад се г. Чедомир Бацковић, помоћник Министра, успротиви тежњама судија да имају апсолутну независност без икакве контроле, када изнесе које све притужбе износе грађани обраћајући се Министарству, онда га оптужују да “напада судије”. Ако је могуће критиковати законодавну и извршну власт, због чега није могуће критиковати и судску?

Председник Врховног касационог суда г. Милојевић је, на пример, обећао штедишама у швајцарским францима да ће његов суд до 01.10.2018. године донети правни став у погледу тог проблема. Међутим, тај став је заузет тек 02.04.2019. године и то под притиском демонстраната испред његовог суда. А онда је 24.04.2019. године у емисији Н1 “Инсајдер дебата” изјавио да судски поступци у Србији трају око “270 дана, мање него у Италији и Француској”. Аутору, а вероватно и грађанима заиста није битно на које се истраживање г. Милојевић позвао, будући да је такав навод заиста необичан, да будемо најблажи у избору речи. У сваком случају, нека сами грађани донесу своје закључке о овом наводу. На пример, чланови удружења “Ефектива” и “СНФ” (корисници кредита у швајцарским францима) навели су да њихови поступци трају у недоглед, при чему припремно рочиште бива заказивано 9 месеци од подношења тужби. То је период од око 270 дана.

Затим представници српског правосуђа често у јавним дебатама истичу питање некаквог

“политичког утицаја” на судство. Искрено, аутору није познато да ли такав утицај постоји. Ако постоји, онда треба дати конкретне примере. Али, то до сада нисмо чули. На жалост, до сада такође нисмо ништа чули о неким другим врстама спољних утицаја на поједине представнике правосуђа. У таквој ситуацији, делује да упорно помињање наведеног “политичког утицаја” има за циљ управо да скрене пажњу са питања ових других спољних утицаја који су сигурно присутни.

Можда су отворена поглавља 23 и 24 у преговорима са ЕУ прилика да се нешто промени и ситуација у правосуђу поправи. Али док права воља за успостављањем квалитетног, ефикасног и достојанственог правосуђа не постоји, ништа се неће променити. У међувремену, ваља подсетити да независност правосуђа значи, као што то рече мој колега адвокат Светозар Вујачић, да оно мора бити имуно од било каквих спољних утицаја, али да то не значи да је судство независно од закона.

Иначе, како оно беше име наше химне?

ПОГОВОР

ПИОНИРСКИ ПОДУХВАТ

Колега Горан Цветић је један од ретких српских зналаца судске праксе Европског суда за људска права у Стразбуру. Имао је среће да буде један од првих наших правника који је на студијама подробно изучавао ову област права. Потом је та стечена знања, опет међу првима, применио у српској пракси.

Судска пракса Европског суда полако и у Србији добија на значају, захваљујући Уставном суду који мора имати ту праксу у виду приликом доношења одлука по уставним жалбама. Судски преседани свакодневно добијају на значају, а њихова обавезујућа снага долази до изражаја све чешће и приликом преусуђивања у нашим редовним судовима.

Тачно је да је учење о обавезујућој снази преседана настало у англосаксонском праву и да правници образовани по традицијама континенталног европског права често имају доста предрасуда о судским преседанима, али и недољно знања о упоредом англосаксонском праву. Да би се применила правна правила из Европске конвенције, која је у суштини комбинација ова два велика правна система, морају се познавати судски преседани.

Европска конвенција је написана по формалним и редакцијским правилима европског континенталног права, али се судска пракса Европског суда стварала искључиво по правилима англосаксонског права. Кључни састојци свих пресуда Европског суда су ипак у прецедентном праву и подлога свих судских одлука у Европском суду у Стразбуру су преседани. У основи учења о преседану је схватање правде, која налаже једнако поступање према свима, што захтева једнако поступање према странкама у истоветним случајевима. Стога је обавеза судије да прво провери да ли је случај у којем поступа истоветан са неким од раније пресуђених ствари. Уколико утврди истоветност, онда је обавезан да примени правило из раније пресуђеног случаја – преседана. Ово правило је врло битно из разлога правне сигурности које налаже да се не смеју правити изузеци, нити поступати различито у истоветним ситуацијама.

Српска правна наука и судска пракса код нас тек требају о свему овоме да дају подробније одговоре и појашњења. Стога је дело колеге Цветића значајан допринос померању са мртве тачке.

Адвокат Предраг Савић

Кућа правде Стразбур

Биографија

Аутор је дипломирао на Правном факултету у Београду, а магистрирао на лондонском универзитету (LSE) код проф. Розалин Хигинс, бивше председнице Међународног суда правде. За време боравка у Енглеској један од његових стручних радова из области људских права објавио је Британски институт за међународно и упоредно право у свом престижном журналу "International and Comparative Law Quarterly" 1987. године. По повратку у Србију постаје члан Адвокатске коморе Београда 1995. године. Заједно са београдским адвокатима Драгољубом Томашевићем, Момом Раичевићем и професором београдског Правног факултета Бранком Ракићем, као и осталим члановима правног тима авокатима Томановићем и Огњановићем, учествовао у одбрани Слободана Милошевића у Хагу. У фебруару 2016. године придружио се тиму одбране Драгана Васиљковића – Капетана Драгана и поднео представку Комитету УН за људска права у погледу повреда људских права Васиљковића. Тај поступак је још увек у току. Поред грађанско-правне и кривично-правне материје, његов посебан интерес је међународно право, као и одбрана људских права пред домаћим и међународним институцијама, посебно пред Европским судом за људска права у Стразбуру и Комитетом за људска права УН. Живи и ради у Београду. Контакт е-маил: gcvetic@gmail.com

